

20155

Т. XIII

1935

Кн. 4

БОГОСЛОВІА
BOHOSLOVIA

НАУКОВИЙ ТРИМІСЯЧНИК

ВИДЄ

БОГОСЛОВСЬКЕ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО

ЛЬВІВ — LEOPOLI

210

Зміст (Index)

	Стор. (Pag.)
Dr. Artur Landgraf — Petri Abaelardi Expositionis in epistolam S. Pauli ad Romanos Abbreviatio (Finis)	197—212
Др. Іван Шпитковський — Рід і герб Шептицьких (Продовження)	Dr. I. Špytkovský — Famille et armoiries des Szeptycki (a suivre) 213—221
Михайло Возняк — Перший історик Церкиз вихованців львівської дух. семінарії (Кінець)	Michaël Wozniak — Primus Ecclesiae rerum gestarum scriptor ex alumnis Seminarii clericorum Leopoliensis (Finis) 222—230
Ярос. Гординський — Петро Паславський (Продовження слідує)	Jaroslauš Horđynský — Petrus Paslavský (Continuabitur) 231—241

2. Вибрані питання (Analecta)

Гетити та їхня культура (Др. Ярослав Пастернак)	242—247
---	---------

3. Огляди й оцінки (Conspectus et recensioneš)

Martinus Jugie, Theologia dogmatica christianorum orientalium ab Ecclesia catholica dissidentium (о. Др. Андрій Ішак); Dr. Jacob Bilz, Einführung in die Theologie — Theologische Enzyklopädie (о. Володимир Фіголь); 1. Willibald Plöchl, Das Eherecht des Magisters Gratianus, 2. Ks. Dr. Ignacy Grabowski, Zasady pierwŹszelstwa w ustawodawstwie kościelnem, 3. Idem, Adwokatura w ustawodawstwie kościelnem (о. Лев Глинка); Magister Thomas, Doctor Communis, Księga pamiątkowa Międzynarodowego Kongresu Filozofji Tomistycznej w Poznaniu (о. Др. Б. Липський); 1. R. P. H. Petitot, O. P., Histoire exacte des Apparitions de N.—D. de Lourdes a Bernadette, 2. Idem, Histoire exacte de la vie intérieure et religieuse de Ste Bernadette (о. Др. С. Сампара); Leopold Arthofer, Zuchthaus (о. Др. Б. Липський)	248—262
---	---------

4. Всячина — хроніка (Varia — chronica)

Святочна інавгурація акад. року на Гр. Кат. Бог. Академії у Львові; II Міжнародний Конгрес професорів Ст. Завіту; XIX Між. Конгрес Орієталістів; VI Міжнар. Конгрес для Історії Релігії; Міжн. Науковий Курс для примінення християнського права народів до сучасних актуальних проблемів; Шкаплірові медалі для Східньої Церкви	263—265
--	---------

6. Книжки й часописи (Libri et ephemerides)	266—280
---	---------

Dr. Artur Landgraf, Bamberg

Petri Abaelardi

Expositionis in epistolam S. Pauli ad Romanos Abbreviatio.

(Finis).

Cap. 4.

„Secundum carnem“¹⁾, id est carnales observantias.

„Credidit Abraham“²⁾, id est credendo executus est libenter iussa Domini sive de egrediendo de terra sua, sive de suscipiendo Saram in senectute.

„Ad iustitiam“³⁾, id est hoberdientiam fidei.

„Non operatur“⁴⁾ legalia, scilicet „credenti in eum“⁵⁾. Hoc cum dicit, determinat, de qua fide intelligit. Aliud enim est credere Deum, scilicet esse, aliud Deo, id est „promissis verbis eius“⁶⁾, quia vera sunt. Hec fides non iustificat; hanc habent demones et reprobi homines. Aliud autem est credere in eum, quod est dicente Augustino super Johannem⁷⁾ credendo amare, credendo diligere, credendo reddere, ut membrum eius efficiatur. Hic est fons unicus, cui non communicat alienus⁸⁾. Hec est fides catholica, quam nisi quisque⁹⁾ etc.

„Accepto“¹⁰⁾, id est per suam misericordiam suscepto, cum ipse ad eum surgere non valeret. „Fert“ tanquam¹¹⁾ medicus egro medicinam, etiam^{a)} in ore instillat, quam ipse, cui affert, per se sumere non poterat.

„Remisse“¹²⁾. Remittitur iniquitas, quando pena eius condonatur per gratiam, que exigi poterat per iustitiam. Unde et scriptura ipsam gratiam quasi^{b)} in fundamentum constituit, ut quicquid deinceps

a) etiam in ore instillat] *superscrib. et in marg. pon.* P. b) quasi] qua P.

1) A. 839 B. 2) A. 839 C. 3) A. 839 D. 4) A. 839 D. 5) A. 840 A. 6) *Sumptum non ex Sacra Scriptura, sed ex Abaelardo.* 7) S. Augustinus, In Johannis evangelium tractatus CXXIV, tract. 29 n. 6 (ML 35, 1631). 8) Augustinus, Enarratio in Psalmum 103 sermo 1 n. 9 (ML 37, 1343). 9) Symbolum Athanasianum. Denzinger, Enchiridion n. 10) A. 840 B. 11) A. 840 B. *scribit: „Fert iustitiam“,* quia ipse, cui offertur, sumere per se non poterat. 12) A. 840 C.

superedificetur, totum gratie deputetur. Remissis autem iniquitatibus qualiter divina gratia hominem ad perfectionem ducat, ostendit, cum addit peccata tegi ac denique non inputari. Remittuntur peccata in cordis gemitu; teguntur¹⁾ penitentiae fructu, qui est in afflictione corporis et executione boni operis.

„Beatus vir“²⁾). Hoc de Christo potest intelligi. Unde cum superius pluraliter dixisset: *beati quorum*, hic singulariter: „*Beatus*“ vir. Possumus³⁾ etiam beatitudinem supra nominatam omnium^{a)} saluatorum hominum intelligere. Est enim unum genus hominum ut parvulorum vel penitentium, quibus morte preventis satisfactionem explere non licet. Pro his dixit: *Remisse sunt iniquitates*. Sunt alii, qui per condignam^{b)} satisfactionem peccata corrigunt. Pro his: *tecta sunt peccata*. Et⁴⁾ hanc diversitatem ipsa litera ostendit, cum *quorum* repetitur. Si enim semel diceretur, ad eosdem utrumque referre videretur; quia nunc^{c)} bis, ad diversos. Quod⁵⁾ tertio loco sequitur, ad Christum tantum, cui non inputavit Dominus peccatum.

„Iustitiae fidei“⁶⁾). Hoc dicit ad differentiam illius, quae consistit in vindicta malorum et beneficiorum exigendorum.

„In signum“ iustitiae, non in causam. Potest⁷⁾ etiam alterius esse signum et alterius signaculum: Signum carnalium Abrae filiorum, quia per eam designabantur ab aliis nationibus; signaculum spiritualium filiorum. Est enim secundum Haimonem⁸⁾ signaculum quasi sigillum, quod alicui rei inprimitur, ut lateat, quod ibi bene refertur ad spirituales filios Abrae ex gentibus futuros, qui nondum apparebant. Quia ergo Abraam pater erat iudeorum per carnem, gentilium per fidem, circumcisionem accepit in signum, quo different ab aliis carnales filii, et signaculum, quo presignabantur spirituales futuri. In⁹⁾ carnalibus circumcisio fuit signum differentiae, in spiritualibus signaculum iustitiae. Potest¹⁰⁾ etiam signaculum quasi expressum signum intelligi. Unde in^{d)} laude apostate angeli dicitur: Et tu signaculum similitudinis eius^{e)}. Per hoc quippe circumcisionis signum magis iustus et spiritualis homo exprimitur, qui omni carnis immunditia quasi preputio a mente abscisa mente corpore circumcisionis habetur. Vel¹¹⁾ potest intelligi signaculum quasi diminutivum a signo^{f)}, id est parvum signum iustitiae Abrae. Parum enim fuit Abrae carniculam illam ad imperium Domini anputare ad compa-

a) omium] dum P. b) condignam] congruam P. c) nunc] nec P. d) in] *super-*
scrib. P. e) eius] id est Dei *add. in marg.* P. f) a signo] assigno P.

1) A. 840 D. 2) A. 840 D. 3) A. 841 B. 4) A. 841 C. 5) A. 841 B. 6) A. 842 D. 7) A. 842 D. 8) Haymo, Expositio in epistolas Pauli. In ep. ad Rom. c. 4 (ML 117, 396 CD). 9) A. 843 B. 10) A. 843 B. 11) A. 843 C.

rationem eorum, qui postea spirituales Abrae filii tam martires quam, reliqui sancti pro Christo sustinuerunt. Potest etiam sic distingui, ut signum, quod magnum est ^{a)} || et in carne, intelligatur tam bonis quam malis commune; signaculum vero, quod est parvum signum, intelligatur signum iustitiae Abrae, quia pauci sunt, qui Abrae ita per iustitiam cohereant sicut per carnem. Quod ergo fuit secundum carnem, signaculum, id est parvum „signum intelligatur“ ¹⁾, signum secundum iustitiam, quia in multis Abrae posteris secundum carnem dilatatum est, sed paucis secundum ^{b)} iustitiam contractum. Unde bene dicit: signum circumcisionis, scilicet exterioris in omnibus convenit, et signaculum iustitiae in ^{c)} paucis.

Nunc ^{d)} ²⁾ de circumcisione dicendum est, quid utilitatis contulerit, quare in membro genitali et quare in ^{e)} virili tantum et non femineo, quare cutello petrino, quare in die octavo pueri tantum, adulti vero nullum certum tempus habebant, sed statim circumcidebantur, cum ad iudaismum veniebant.

Constat ³⁾ idem fecisse circumcisionem apud antiquos, quod ⁴⁾ nunc facit baptismus apud nos. Unde Gregorius: Quod valet apud nos aqua baptismatis, hoc agit apud veteres vel pro parvulis sola fides vel pro maioribus virtus sacrificii vel pro his, qui ex stirpe Abrae descenderant, misterium circumcisionis. Patet ergo circumcisionem vim baptismi nostri in remissione peccatorum apud antiquos ^{f)} obtinuisse, nisi quod modo post baptismum mortui celo ⁵⁾ recipiuntur, quod tunc non fiebat, quia pretium sanguinis Christi nondum datum erat, sicut nec ^{g)} illis, qui baptismo Christi baptizati sunt, fortassis ante eius passionem mortuis ianue celestis aditus statim non patuit, quia nec Israelite pervenerunt ad terram promissionis ^{h)} nisi post transitum rubri maris.

Tres ⁶⁾ autem sunt circumcisiones, una in carne ¹⁾ tantum exterius, que sacramentum est. Due alie, que sunt res et virtus sacramenti, altera, que fit in presenti, quando per depositionem iniquitatis mens circumciditur; altera, que in futuro fiet, quando per depositionem corruptionis corpus circumcidetur. Prima igitur in carne, secunda in mente, tertia in toto corpore.

^{a)} est] Deus creat animam mundam, cum animam creat constructur transitive, cum mundam substantive; aliter falsum *add. in marg. inf. P.* ^{b)} secundum] vel *P.* ^{c)} in] et *P.* ^{d)} Nunc] De triplici circumcisione *in marg. superiori add. P.* ^{e)} in] *superscrib. P.* ^{f)} antiquos] *om. P.* ^{g)} nec] vero *P.* ^{h)} promissionis] permissionis *P.* ¹⁾ carne] et in parte *superscrib. P.*

¹⁾ *Non in Sacra Scriptura.* ²⁾ *A. 843 D.* ³⁾ *A. 843 D.* ⁴⁾ *A. 844 A.* ⁵⁾ *A. 844 B.* ⁶⁾ Hugo de S. Victore, *De sacramentis lib. I p. 12 c. 2 (ML 176, 350 A).*

Maxime ¹⁾ autem in genitali membro, quo per carnalem concupiscentiam culpe originalis peccatum una cum prole propagatur, hoc sacramentum fieri oportuit, ut illud membrum merito plecteretur, per quod ipsum peccatum ad posteros transmittitur. Mulier autem huiusmodi pena afficienda non erat, cui satis esse debuit, quod in dolore et gemitu filios pariebat, cui ad indulgentiam et originalis peccati remedium fides ^{a)} et sacrificium oblatum pro ipsa sufficebat.

Ipsa quoque circumcisio non tamen ^{b)} eam suscipiendo, sed credendo eis valebat.

Vel ¹⁾ ideo solis masculis data est circumcisio carnis, quia sacra scriptura per masculinum sexum animam, per mulierem vero carnem significare solet, ut videlicet ostenderet, quod illa exterior circumcisio ^{c)} animabus contulit iustificationem, sed carni non abstulit corruptionem. Circumcisio autem spiritualis interius per fidem animi, exterius per bonam operationem. Unde Dominus per Ezechielem: *alienigena incircumciscus corde et carne non introibit in sancta nostra* ²⁾; incircumciscum corde vocans eum, qui non habet fidem, incircumciscum carne, qui non habet bonam operationem. Unde *incircumcisi auribus* et *incircumcisi labiis* dicens.

Cutellus ³⁾ factus de petra Christum figurat, de quo dicit apostolus ^{d)} Petra autem erat Christus, qui tollit peccata mundi.

Quare ⁴⁾ in octava? Octonarius in sacra scriptura aliquando tempus resurrectionis significat, que presentem, que VII diebus currit, vitam sequitur; aliquando tempus gratie, in quo eterna bona servantibus deic promittuntur. Merito ergo prima illa circumcisio, que sacramentum erat aliarum duarum, iussa est fieri die octavo, ut ostenderet, quod in tempore gratie corda circumcidenda erant per emundationem iniquitatis, in tempore resurrectionis corpora per depositionem mortalitatis. Vel ⁵⁾ ideo parvuli in octavo die circumciduntur, ut nulli ad illius oc || tave claritatem perventuros se putent, nisi *sicut parvuli efficiantur* ⁶⁾ et sciant sacramentum purificationis non sufficere sine innocentia vite. Unde: *Sinite parvulos venire ad me; talium est enim regnum celorum* ⁷⁾.

Sed ⁸⁾ queritur de infantibus ante octavam diem morientibus, utrum dampnarentur, cum eos nec infra octavam circumcidi liceat

^{a)} fides] vel ea, quam superius diximus esse unam omnium temporum, vel quia circumcisos cradebat in virtute huius sacramenti salvandos *add. in marg. inf. P.* ^{b)} tamen] non *add. P.* ^{c)} circumcisio] circumciso *P.* ^{d)} apostolus] ampostolus *P.*

¹⁾ Hugo de S. Victore, De sacramentis lib. I p. 12 c. 2 (ML 176, 350 B).

²⁾ Ezech. 44, 9. ³⁾ Hugo l. c. (350 BC). *Ex ipso textu apparet Summam Sententiarum influxum non habuisse* (ML 176, 119 C. ⁴⁾ Hugo l. c. (350 AB). ⁵⁾ A. 545 A.

⁶⁾ Math. 18, 3. ⁷⁾ Math 19, 14. ⁸⁾ A. 845 B. sq.

neque pro salute eorum sacrificia offerri lex precipiat. Scriptum est enim: *Omnis, cuius preputii caro abscisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo*^{a) 1)}. Cum ergo ante^{b)} octavam circumcidi^{c)} inhi-
beat, videtur crudelis divina sententia in dampnatione talium que
et hos sine circumcissione salvari non posse perhibuit et circumdici,
quando possent, non permisit. Neque enim a salvatore quicquam
precipi debuit, quod saluti obstaret, nec tempus preiudicare remedio,
quod pluribus sufficeret, presertim cum fides parentum et sacri-
ficia sicut adultis sic et parvulis incircumcisis mortuis ad salutem
posset valere. Que similiter oppositio de sacramento baptismi potest
fieri. Sed hoc Dei iudicio reservatur.

Sed^{d)} queritur, utrum generale fuit mandatum circumcissionis
sicut modo baptismi. Quod non videtur, cum²⁾ post datum man-
datum circumcissionis multi incircumcisi salvi credantur, ut Job et
multi alii, quibus apostolus: *Cum enim gentes, que legem non habent,
naturaliter, que legis sunt, faciunt, ipsi sibi sunt lex*³⁾. Iudaice ergo
tantum genti datum fuit et his tantum, qui de semine Isaac. Unde:
*In Isaac vocabitur tibi semen*⁴⁾. Similiter^{4a)} et de vernaculis et de
emptitiis iudeorum, quamvis non sint de stirpe eorum. Quod autem
dicit: *Puer qui octavo die circumcisis non fuerit, peribit, quia pactum
meum irritum fecit*,^{4b)} non pactum de circumcissione, sed de ligni
prohibitione. Sed⁵⁾ nec etiam ipsa lex generaliter data est omnibus,
sed illis tantum. Unde: *Audi Israel precepta et iudicia, que ego doceam
te, ut faciens ea vivas*⁶⁾. Unde et apostoli: *Scimus, quia quecumque lex
loquitur his, qui in^{e)} lege sunt loquitur*⁷⁾. Non est ergo legis vel
circumcissionis generalis preceptio. Appellationis habetur exceptio,
quamvis lex quibusdam preceptio advenas atiam videatur astringere
ut hic: *homo ex filiis et advenis quicumque manducaverit sanguinem,
animam illius disperdam*⁸⁾. Unde, quia hoc preceptum commune
est iudeis et gentibus, ideo apostoli in decretis suis decernebant
gentibus scribentes, ut abstinerent a sanguine et a suffocato⁹⁾. Simi-
liter etiam preceptum de sacrificiis advenas quoque includit. Unde
et dum gentiles Jherosolimam veniebant ad templum adorare ibique
sacrificabant. Unde videtur ecclesia ex gentibus holocaustis obnoxia
fieri. Non, ut faciat, iubet, sed, si forte fecerit, quomodo facere
debeat, docet. Sed^{f)} ¹⁰⁾ queritur, quare Jhesu Nave Dominus secundo

a) suo] quasi non ad omnem populum hoc pertinet, sed ad judeos *add. in marg. exteriori* P. b) ante] *om.* P. c) circumcidi] non *add.* P. d) questio *in marg. add.* P. in] *om.* P. e) in] *om.* P. f) Sed questio *in marg. add.* P.

1) Gen. 17, 14. 2) A. 846 A. 3) Rom. 2, 14. 4) Gen. 12, 12. 4a) A. 848 A. 4b) Gen. 17, 14. 5) A. 848 B. 6) Deut. 4, 1. 7) Rom. 3, 19. 8) Lev. 17, 10. 9) Act. 15, 20. 10) A. 849 D.

filios Israel petrinis cutellis circumcidere precepit, secundum Originem¹⁾, quod ad litteram observare non potuit, quia circumcisis in carne preputiis, quid secunda circumcisio tolleretur? Sed Augustinus:²⁾ Secundum hanc circumcisionem non ante circumcisis iterum precipit fieri, sed in eodem populo quibusdam in deserto natis non circumcisis propter lassitudinem itineris et multa alia impedimenta. Sed³⁾ hoc allegorice: prima circumcisio depositio idolatrie, secunda vitiorum et veteris vite. Unde ibi scriptum est: *Hodie abstuli vobis opprobria Egipti*⁴⁾, id est Egiptios mores et motus anime barbaros.

Sed^{a) 5)} queritur, quare in periculo et pena parvulorum et cruciatibus innocentis infantie voluit Deus legis figuras et enigmata esse. Aut non habebat legislator, ubi formas mistiacas⁶⁾ panderet, nisi in detruncatione enim verendorum et Dei signaculum pudendis partibus inprimere^{b)}. Aut superfluo particulam illam creavit, aut si non, quare illam quasi inutilem et superfluam abscidi precepit. Preterea, si cure est Deo plurimos per circumcisionem ad salutem ducere, in periculo circumcisionis et cruciatu videtur obstaculum esse, cum unusquisque simplicium declinet et irrisiois turpitudinem vitet. Quibus⁷⁾ respondetur: Nemo sapiens in aliis notat, que apud se^{c)} || honesta ducit et magna. Etenim^{d)} circumcisio non solum apud judeos, sed etiam apud gentiles in tanta veneratione habebatur, quod nullus astronomie vel geometrie^{e)} studeret, nisi prius circumcideretur; nec^{f) 8)} litteras sacerdotales aliquis veterum Egiptiorum discebat, nisi circumcisis. Non ergo erat turpitudini, que apud gentiles habebant⁹⁾ auctoritatem.

a) Sed] questio in marg. add. P. b) inprimeret] inprimere P. c) se] ho add. P. In marg. inferiori add. P: Circumcisio nichil remisit antiquis. Non enim fuit sacramentum rei, sed sacramenti, id est baptismi. Quod autem dicitur, quia idem faciebat, quod baptismus, quod rei est, attribuitur sacramento, que ist in sacramento, scilicet Christus remittens peccatum. Quod autem dicitur: nisi quod non patebat introitus ad regnum, hoc ideo dicitur, ut nichil dare, sed totum promittere intelligatur. Gratia, que in novo testamento datur promissa in veteri, remissio peccatorum est, que in baptisate datur, et attenuatio vitii et ardoris concupiscentie, cui modo minus succumbimus, etsi magis infestemur. Temptat enim magis quam olim, sed minus superat. Ante legem enim fortis armatus in pace possidebat atrium suum. Sed fortior armatus superveniens illum brachio suo debellavit et vasa captivitatis eripuit. d) Etenim] Vel enim P. e) geometrie] Mirum in marg. add. P. f) Nec] nisi P. g) habebant] habebatur P.

¹⁾ In librum Jesu Nave homilia 5 n. 5 (MG 12, 849 sq.). ²⁾ Cf. A. 852 B. ³⁾ A. 849 D sq. ⁴⁾ Jos. 5. 9. ⁵⁾ A. 850 A. ⁶⁾ *Loco mistiacas habetur apud Abaelardum* firmas iustitias. ⁷⁾ A. 850 B. ⁸⁾ A. 850 C.

Nec ¹⁾ infantibus innocentibus in pena circumcisionis iniuria infertur, quorum pena peccatum purgatur, cum Christus magis innocens eas sustinuit, qui nichil habebat, quod per illam purgari posset.

Nec ²⁾ est obstaculum pena illa venientibus ad cultum Dei, cum nec modo ipsam animam ponere ingressum ad^{a)} eternam gloriam non possit impedire. Et ³⁾ licet nichil sacramenti contineret circumcisio, quid esset absurdi, si^{b)} ad distinctionem ceterarum gentium, qui sub lege Dei instruebatur, proprium aliquid gustaret insigne.

Sed ⁴⁾ si ad hoc facta est partis abscisio, ergo in evidentiori loco fieri debuit, non in occulto. Nulla quidem ita conveniens fuit abscidi quam illam, que erat obscena^{c)} et cuius diminutio ad officium corporis nichil impediret.

Quod ⁵⁾ vero dicitur: Si necessaria non erat, a creatore non debuit fieri, aut si necessaria, non debuit auferri, fallit, sicut: Si necessaria est filiorum procreatio, peccant ergo, qui volunt continere.

Item ⁶⁾ queritur, si circumcisio veteris testamenti auctoritate quasi utilis et necessaria imperetur, quare novi testamenti magisterio quasi inutilis repudietur. Quod ergo dicemus secutum Abraam patrem, ut id ipsum primum institueret, quod eius non sequeretur hereditas? Cum ⁷⁾ gentiles per hanc contra demonum insidias se putent tutos, utpote primitiis sui corporis et sanguinis initiatos. Unde ⁸⁾ Jeronimus ⁹⁾: Queritur, quare data sit circumcisio, si per se non prodest. Primum, ut agnosceretur Dei populus inter gentes. Unde, quando soli erant in heremo, circumcisi non fuerunt. Sive ut corpora eorum agnoscerentur in bello. Nam quod in tali membro signetur, hec est causa, primum, ne aliud membrum truncatum^{d)} aut debile fiat aut turpe, quod publice videtur. Item propter gratie repromissionem^{e)}, in qua erat per castitatem placendum.

„In preputio“ ¹⁰⁾, id est preputiatis eque ut circumcisis.

a) ad] *om.* P. b) si] et P. c) obscena] *In marg. exteriori add.* P: et in qua prius Adam sensit motum concupiscentie ad peccandum quam in ceteris membris. Unde dicitur erubuisse viso se nudo, qui et prius certe se similiter videbat nudum non erubescens. Sed tunc videns, id est cognoscens se concupiscere in partibus pudendis modo, non ante erubuit. Unde ad notandam remissionem concupiscentie, ex qua omne peccatum, potius plectuntur ille partes. d) truncatum] *superscrib.* P. e) repromissionem] remissione P.

¹⁾ Cf. A. 851 A. ²⁾ Cf. A. 851 A. ³⁾ A. 851 B. ⁴⁾ A. 851 B. ⁵⁾ A. 851 B. ⁶⁾ A. 851 C. Cf. Ambrosium, Epistola 72 n. 1 (ML 16, 1143). ⁷⁾ Cf. A. 851 D. ⁸⁾ A. 852 A. ⁹⁾ *Abaelardus refert ad Hieronymum in ep. ad Rom. Sed non invenitur in Pelagio ad hunc locum. Conferatur tamen Hieronymus, Comment. in ep. ad Gal. lib. 1 c. 3 (ML 26, 377).* ¹⁰⁾ Cf. A. 852 D.

„Per legum“¹⁾, id est per aliquod opus legis. „Per iustitiam fidei“²⁾, hoc est per fidem iustificantem sive per iustitiam ex fide venientem. Promissio³⁾, qua dixit: *in semine tuo benedicentur omnes gentes*⁴⁾. In hac benedictione gentes partem non haberent, que opera legis non habent^{a)}, si ex lege esset hereditas.

„Lex enim“⁵⁾. Ostendit superius per exteriora opera legis hereditatem non aquiri. Hic ostendit eos reos constitui et hereditatem amitti^{b)}. Multa enim erant opera legis ita gravia, ut eos, a quibus vel in quibus fiant, ita affligant, ut vix aliquis ea voluntarie impleat, ut *dentem pro deute*⁶⁾. Quis hoc exerceret in his, quos diligebat. Unde Petrus: *Viri*⁷⁾ *fratres, quid temptatis demum inponere iugum super cervicem nostram, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus*⁸⁾.

Abraam⁹⁾ pater multorum. Quod vero additur: gentium, non est de nominis Interpretatione, sed de interpretationis explanatione.

„Ante Deum“¹⁰⁾, id est me, de se quasi de alio loquens more ebraici sermonis. Unde *Moises mitissimus*¹¹⁾, et *Johannes hic est de discipulis*¹²⁾, et merito quod in sanctis aliquis^{c)} est, qui loquitur de ipsis, *Spiritus Patris, qui loquitur in illis*¹³⁾, et Dominus¹⁴⁾ apprensus patribus, quoniam id per angelum exhibebat, veritatem ipsius loquentis angeli et apparentis provide a se ipso distinguebat, ut ipso locutionis genere alius intelligeretur loquens et alius, de quo loquitur.

„Mortuos“, infideles, quia fides vita. Unde: *iustus ex fide vivit*^{15 a)}.

„Spem contra spem“¹⁶⁾. Prius de Sarra desperaverat et de Agar se filium suscepturum sperabat. Nunc post promissionem econtra. Vel cum prius de iuvenula sperans filium non gigneret, nunc, quod impossibilius est, de vetula et sterili se generaturum crederet iusta hoc: si¹⁷⁾ enim quod^{d)} magis videtur inesse, non inest, nec quod minus videtur inesse.

„Per stellas“¹⁸⁾. Boni¹⁹⁾ ex iudeis fide inluminati doctrina legis aliis lucentes.

83v β || „Per arenam“ || mali de utroque populo. Vel²⁰⁾ in stellis et arena illes ordines ecclesie intelligit. Per stellas duo ordines conti-

a) habent] habeat P. b) amitti] Nitimur in vetitum semper cupimusque negatum *in marg. exteriori add. P.* c) aliquis] alicuius P. d) quod *superscrib. P.*

1) A. 853 B. 2) A. 853 B. 3) Cf. A. 853 C. 4) Gen. 22, 18. 5) A. 853 D. 6) Exod. 21, 24. 7) A. 854 A. 8) Act. 15, 7, 10. 9) A. 854 CD. 10) A. 855 A. 11) Num. 12, 3. 12) Cf. Joh. 21, 7, 20. 13) Matth. 10, 20. 14) A. 855 B. 15 a) Rom. 1, 17. 16) A. 855 C. 17) A. 855 D. 18) *Non ex Sacra Scriptura sed ex* A. 855 D. 19) A. 856 A. 20) A. 856 A.

nentium scilicet et contemplantium, qui velut stelle divino amoris igne vehementius fervent et predicatorum^{a)}, qui aliis doctrina fulgent. Per arenam coniugati, qui in humidis habitant luxurie indulgentes et mundanarum sollicitudinum curis secundum apostolum fluctuant et amaritudinem graviter tolerant.

„Corpus emortuum“¹⁾, id est non attendit impossibilitatem nature sue vel uxoris, sed potentiam promittentis, cum^{1 a)} mortua Sarra postea Ceturam duxerit, de qua filios generavit. Non ergo corpus Abrae emortuum, id est per naturam inpotens ad generandum fuit. Ideo apostolus non simpliciter *emortuum*²⁾ dixit, sed statim emortuam vulvam Sarre adiunxit, ut hec inpotentia generandi intelligeretur cum Sarra, non cum alia. Unde non repetiit negativam coniunctionem, sed copulativam interposuit. Unde non dixit: non consideravit corpus suum neque emortuam vulvam Sare, sed et emortuam, ut non intelligens unumquemque per se ad generandum inpotentem, sed coniunctim invicem. Notandum³⁾, quod hec promissio: *Sic erit semen tuum sicut stelle celi et sicut arena maris*⁴⁾, non est ei^{b)} facta, quando Isaac promittebatur nasciturus, sed post imolationem, ad quam fuerat ductus. Ante^{4 a)} nativitatem Ismael legitur Dominus promisisse Abrae: *Multiplicabo semen tuum sicut stellas celi*⁵⁾, sed nichil addidisse de arena. Illam autem extremam, quia magis nota est, et ad illum locum magis potineus, ubi agebatur de iudeis et de gentibus, cum conceptione Isaac videtur coniungere, ut ante videatur facta promissio quam Isaac conceptus. Quod in littera patet. Unde littera iungatur, ut illis, que premissit: *qui contra spem in spem credidit*, referatur istud *et non est infirmatus in fide*. Ad^{c)} ⁶⁾ illud vero, quod interponitur: *si fieret pater etc.*, hoc spectet^{d)}, quod subdit: *Sic erit semen tuum etc.*

Cum⁷⁾ autem audita promissione^{e)} Domini Abram et Sarra quasi differenter loqui et risisse legantur^{f)}: *putasne, de centenario nascetur filius et Sara nonagenaria pariet?*^{g) 8)} Sed hic risus potius in corde fuit quam in ore, gaudii fuit non irrisionis, et illa locutio non fuit desperatio, sed gratiarum actio.

„In promissione“⁹⁾. De duobus facte sunt promissiones, de semine dando et multiplicando et de terra Canaan possidenda. Sed hec terra promissionis^{h)} multum dilata fuit, in qua tamen pro missi-

a) predicatorum] predictorum P. b) ei] ea P. c) Ad] *bis pon.* P. d) spectet] specte P. e) promissione] promissine P. f) legantur] Abram dixit *add.* P. g) pariet] quasi mira faciet Dominus et ideo gratia magna illi *superscrib.* P. h) promissionis] pro P.

1) A. 856 B. 1 a) A. 856 C. 2) A. 856 D. 3) A. 856 D. 4) Gen. 22, 17. 4 a) A. 857 A. 5) Gen. 15, 5. 6) A. 857 B. 7) A. 857 B. 8) Gen. 17, 17. 9) A. 857 CD.

one^{a)} diutinam rei inpletionem non dubitavit, quam vocat repromissionem, quasi iteratæ^{b)} promissio.

„Diffidentia“¹⁾. Verba quidem dubitationis videtur habuisse in ore, sed dubitationem non habuit in corde. Verba²⁾ autem dubitationis signum requirementia ad confirmationem preteritorum magis quam ad suam assumpsisse credimus, sicut Johannes: *tu es, qui venterus es*³⁾ etc.

„A mortuis“⁴⁾, id est de inter mortuos corpore, quorum unus erat. Duobus modis propter delicta nostra mortuus dicitur, tum quia nos commisimus culpam, cuius ille penam sustinuit, tum ut omne moriendo tolleretur^{c)}, id est penam peccatorum introducens nos in paradysum pretio sue mortis^{d)} auferret^{e)}; per exhibitionem tante gratie, quia, ut ipse ait, *maiolem (dilectionem) nemo habet*⁵⁾, animos nostros a voluntate peccandi retraheret et in illam summam suam dilectionem incenderet.

„Propter iustificationem“⁶⁾. Iustificationem dicit perseverantiam iustitie, que iustum facit. Non enim iustus dicitur, qui aliquando iuste agit, sed qui hoc in consuetudine habet.

Cap. 5.

„Pacem“⁷⁾, id est reconciliemur ei. Et quia, quantumcumque iusti fuerimus, mediatore opus est, ideo addit: *per Dominum*, a quo ad nos tamquam a capite ad membra omne bonum emanat tum exemplo vite tum predicatione doctrine.

„Tribulatio“⁸⁾. Hic est figura illa, que appellatur gradatio, cum verba vel sententie connectuntur alterum ex altero^{f)}.

„Commendat“⁹⁾, id est edificat^{g)} vel confirmat.

„Multo magis“¹⁰⁾, id est multo facilius sive libentius vel probabilius. Si¹¹⁾ tantum mors eius potuit, ut nos scilicet iustificaret et Deo reco^{h)} || nciliaret, multo magis vita ipsius nos salvare poterit, cum constet unumquemque plus posse vivum quam mortuum.

„Plures“¹²⁾, absolute, non comparative.

Bona¹³⁾ donationis illa dicuntur, quibus nullum meritum est adiunctum sicut in parvulis iustitie dona, ubi aliquid pro meritis datur.

a) promissione] pro P. b) iterata] intanta P. c) tolleretur] tollere P. d) mortis] mortuis P. e) auferret] auferet P. f) altero] et hic desideranda soboles procreatur *in marg. inferiori add.* P. g) edificat] id est commendabilem reddit *superscrib.* P. h) reco] Magistrelli *in marg. inferiori add.* P

1) A. 857 D. 2) A. 858 A. 3) Math. 11, 3. 4) A. 859 A. 5) Joh. 15, 13. 6) 859 AB. 7) 859 B. 8) A. 860 B. 9) A. 861 A. 10) A. 861 A. 11) A. 861 B. 12) A. 863 A. 13) A. 863D — 864 A.

Multos¹⁾ dicit, non omnes, peccatores constitui, cum multi ab originali peccato per ecclesie sacramenta absoluti, qui, etsi postea dampnantur, non eos peccatum Ade peccatores constituit, sed propria culpa, licet secundum quosdam ingratissimè peccata dimissa secundum evangelii parabolam²⁾ inputari dicantur.

Nota³⁾ quod in Adam, dicit: *constituti sunt*, in Christo: *constituentur*, quia ipsum peccatum Ade in nos transfusum quasi presens est, iustificatio autem facta per Christum adhuc futura est, cum sit^{a)} occulta. Unde Johannes: *Filii Dei sumus et nondum apparuit, quid erimus*⁴⁾. Et Paulus: *Vita nostra abscondita est cum Christo*⁵⁾. Ex⁶⁾ hoc, quod apostolus quasi necessaria ratione et manifesta iustitia exigente^{b)} plura per Christum bona quam per Adam mala dicit ad nos pervenisse, contuendum est per incarnationem filii divina dispositione factum esse, ut non solum misericordia, verum etiam iustitia subveniret peccatoribus et ipsius iustitia suppleretur^{c)}, quod delictis nostris prepediebatur. Cum enim Deus Filium suum hominem fecit, sub lege constituit *factum sub lege*⁷⁾ secundum apostolum, quam iam communem dedit omnibus hominibus. Unde de gente illa natus, cui lex data est. Oportuit⁸⁾ itaque Christum hominem ex precepto divino proximum tamquam se diligere et in nobis caritatis sue gratiam exercere tum nos instruendo, tum pro nobis orando. Precepto ergo divino, qui *legem non venerat solvere, sed adimplere*⁹⁾, cogebatur pro nobis orare. Summa vero eius iustitia exigebat, quicquid peteret, inpretare et¹⁰⁾ ita quod in nostris non erat meritis, supplevit ex propriis. Et sicut singularis extitit sanctitate, ita singularis^{d)} fieret in aliorum salute et utilitate. Alioquin quid in alium eius sanctitas mereretur, si sue tantum salvationi sufficeret et non aliene. Non enim sunt copiose potentis divitiae, que alios ditare non sufficiunt.

Nunc¹¹⁾ de originali peccato, quid sit originale, cum quo^{e)} singuli homines procreantur. Deinde qua iustitia pro peccato patris innocens filius apud misericordissimum iudicem Deum reus constituitur, quod nec apud iudices seculares approbatur et quod iam ei, qui commisit, dimissum credimus vel in ceteris per baptismum deletum, in filiis puniatur, qui nec adhuc¹²⁾ peccato consentire potuerunt^{f)} et quos proprium non obligat peccatum, dampnat alienum

a) cum sit] *bis pon.* P. b) exigente] *exigentem* P. c) suppleretur] *suppletur* P. d) singularis] *singulus* P. e) quo *om* P. f) potuerunt] *potuerut* P.

¹⁾ A. 864 C. sq. ²⁾ Math. 18, 23—35. ³⁾ A. 865 A. ⁴⁾ I. Joh. 3, 2. ⁵⁾ Col. 3, 3. ⁶⁾ A. 865 B. ⁷⁾ Gal. 4, 4. ⁸⁾ A. 856 C. ⁹⁾ Math. 5, 17. ¹⁰⁾ A. 865 D. ¹¹⁾ A. 866 A. ¹²⁾ A. 866 B.

et prioris iniquitas parentis magis quam proximorum, quantumcumque gravior,^{a)} in dampnationem trahat. Quam etiam crudele et summe bonitati Dei incongruum, qui salvare magis quam perdere animas desiderat, ut pro peccato parentis filium dampnet, quem pro eius iustitia minime salvaret.

Multipliciter¹⁾ peccatum dicitur: aliquando prava voluntas, aliquando peccati pena. Secundum²⁾ quod dicuntur peccata dimitti et Christus peccata nostra portavit. Aliquando peccatum dicitur habere et cum peccato esse, qui malam voluntatem non habet, quod est reatus, id est debitum pene. Dicitur etiam peccatum hostia pro peccato.

Peccatum ergo originale est ipsum dampnationis debitum, quo obligamur, cum obnoxii eterne pene efficimur propter culpam nostre originis, id est parentum nostrorum, a quibus nostra cepit origo. Unde: *peccavimus in patribus nostris*, id est peccatorum causa eterne dampnationi ita deputamur.

Notandum³⁾, quod, licet dicantur parvuli peccasse in Adam, non tamen absolute dicuntur peccasse, sicut cum dicimus tyrannum vivere in filiis, non tamen vivere absolute dicitur. Qui⁴⁾ autem libero arbitrio nondum uti potest nec ullum rationis habet exercitium, quasi cum non recognoscat auctorem nec obedientie mereatur preceptum, nulla est ei transgressio, nulla negligentia || inputanda nec ullum omnino meritum. Sed⁵⁾ sicut Augustinus⁶⁾ dicit, Deus iustus nullam penam cuique sinit inmerito infligi, nullum premium inmerito dari. Meritum autem pene peccatum et meritum premii recte factum est. Nec peccatum aut^{b)} recte factum inputari cuiquam iuste potest, quia nichil propria fecit voluntate. Est igitur peccatum et recte factum in libero voluntatis arbitrio.

Sed⁷⁾ licet parvuli et insani libero non careant arbitrio, quoniam ad deliberandum naturaliter apti sunt, tamen in his, que agunt, nec penam merentur nec premium. Unde⁸⁾ Augustinus: Quomodo, inquit, reus constituitur, qui nescit, quid fecerit. Et Jeronimus super Ezechielem⁹⁾: Quamdiu anima in infantia constituta est, peccato caret, quia, cum secundum Augustinum Deus iustus nullam penam, nullum premium alicui det, qui nichil meruerit, ergo parvulos pro originali dagnari, pro baptisate salvari reprehensibile videtur et

a)gravior] graviorem P. b) aut] aut nec *add.* P.

1) A. 866 B. 2) A. 866 C. 3) A. 871 B. 4) A. 866 D. 5) A. 867 A. 6) Augustinus, De diversis quaestionibus LXXXIII, q. 24 (ML 40, 17). 7) A. 867 D. 8) A. 868 A. 9) Cf. Hieronymus, Dialogus contra Pelagianos c. 3 n. 17 sq. (ML 23, 614—616).

84 rβ ||

iustum. Cum autem boni sine merito patiantur ut Job, et ¹⁾ nos inmeriti gratia preveniente salvemur, illud ²⁾ Augustini non solvetur, nisi in eo iustus vis quedam nominetur, non id Deum scilicet ex iustitia permittere, quod inde aliquid promittit dispensatione ^{a)} aut habundantia caritatis potius fieri iubet quam ex equitate iustitie. Plus enim boni vel minus mali quam meruerit reddere, gratie est, non iustitie. Sicut plus mali vel minus boni quam meruerit, malitie est, non iustitie. Quanta ³⁾ ergo illa crudelitas existimanda Deus quam in parvulis exercere videtur, ubi videlicet, cum nullum inveniat meritum, gravissimum inferat supplicium. Unde Augustinus in libro de fide ad Petrum ⁴⁾: Firmissime tene non solum homines ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt et ibi moriuntur ^{b)}, sive iam nati sine sacramento bap-tismatis de hoc seculo ^{c)} transeunt, ignis eterni supplicio puniendos sempiterno. Quia etsi peccatum proprie actionis non habuerunt, originalis tamen peccati dampnationem carnali conceptione traxerunt.

Que est autem iustitia qua ille sutinet penam, qui non perpetravit culpam, et dicitur debere dampnari, quia non potuit renasci? Punitur autem pro culpa, quam habet. Habet autem non, quam faciendo perpetravit, sed quam nascendo contraxit, que et sua est, quia habet, et aliena, quia aliunde ^{d)}, habet et ita pro culpa sua punitur, quam sibi nasci contulit, renasci non abstulit. Sed anima.

Sed ⁵⁾ quia parum ^{e)} est ad divine dispositionis commendationem in hac parvulorum dampnatione ab iniuria Deum absolvere, nisi etiam aliquam bonitatis eius gratiam valeamus astruere, videtur nobis id agi ex dispositione gratie multiplicis tam in ipsos parvulos quam in aliis redundantis. Maxime cum scriptum sit ab Augustino in Encheridion ⁶⁾: Mitissima ^{f)} sane omnium pena erit illorum, qui preter peccatum originale nullum insuper addiderunt. Que quidem pena est pati tenebras et carere visione divine maiestatis sine omni spe recuperationis. Que quidem, etsi sit omnium mitissima, magna miseria, non habere bonum illud, sine quo nulli bene esse potest, qui sic ab illo accepit esse, ut in illo haberet beatitudinem. Quod ⁷⁾, nisi fallor, conscientie tormentum ignem perpetuum Augustinus ⁸⁾ supra memoravit. Credimus ⁹⁾ etiam huic mitissime pene neminem

a) dispensatione] dispensationem P. b) moriuntur] moriuntur P. c) seculo] secundo P. d) aliunde] alium P. e) parum] parum P. f) Mitissima] Mitissima P.

¹⁾ Cf. A. 868 B. ²⁾ A. 868 C. ³⁾ A. 868 D. ⁴⁾ Fulgentius de Ruspe, De fide ad Petrum c. 27 n. 70 (ML 40, 774). ⁵⁾ A. 870 A. ⁶⁾ Encheridion c. 93 (ML 40, 275). ⁷⁾ A. 870 A. ⁸⁾ Fulgentius de Ruspe, De fide ad Petrum c. 27 n. 70 (ML 40, 774).

⁹⁾ A. 870 B.

deputari morte in infantia preventum, nisi quem Deus pessimum futurum, si viveret, previdit et ob hoc maioribus penis cruciandum. Unde non nullam in hac alleviatione pene divine bonitatis gratiam percipere parvuli non inmerito viderentur. Bene etiam Deus ad correctionem nostram Isaac mitissima parvulorum pena utitur, ut videlicet cautiores efficiamur ad devitandum propria peccata, cum tales et tam innocentes, quibus nec sepultura nec orationes fidelium conceduntur, dampnari eotidie credamus per aliena, et ampliores ei gratias referamus, cum nos ab illo perpetuo igne post multa perpetrata mala per gratiam suam liberat, a quo minime illos salvat. Voluit etiam statim ostendere in modica priorum parentum culpa, quam iuste in posteris nichil adhuc merentibus vindicat, || quantum omnem abhorret iniquitatem et quam penam maioribus culpis inferat, si propter esum unius pomi etiam posteris penam inferre non cessat. Unde Jeronimus ad filiam Mauricii ¹⁾: Ade, inquit, magis parcendum fuit, qui adhuc novellus erat et nullius ante peccatis et post peccatum suum morientis ^{a)} retrahebatur exemplo. Tibi nunc post tanta documenta ^{b)} et exempla si delinquere volueris, quomodo indulgere possit ignoro. Sunt ^{c)} ²⁾ etiam alie familiares et proprie cause, licet nobis occulte, quas ille novit, qui nichil nisi optime disponit. Videlicet ut in dapnatione parvulorum, quam eis per ^{d)} propriam concupiscentiam genitis intulerunt, parentibus timor incutiatur et ad bonum continentie ^{e)} invitentur, ne tantum velint indulgere concupiscentie, per quam tot anime inferis transmittuntur.

Si ergo Deus ad demonstrandam gloriam suam in vasa misericordie quosdam quidem, qui actualiter peccaverunt, cruciari in pena, alios autem, qui originaliter tantum rei tenentur, excludi a gloria, ut electis suis in illis ostendat, quantam miseriam evaserunt in istis aut quantam gloriam consecuti sunt, quis ei dicere potest: cur ita facis, qui, cum vult, sine culpa iuste penam inferre potest sicut culpanti, ne penam inferat, iuste ignoscere potest.

Nec ³⁾ est contrarium rationi propter peccatum, quod parentibus dimissum est, filios puniri. In sudore enim vultos pane vescendo et in dolore filios pariendo parentibus penitentiam agentibus peccatum iuste dimissum est. Cum autem filiis quoque, quod eodem peccato, utpote ab eis carnali concupiscentia genitis, eadem infligenda ^{f)} esset dampnatio, singulis ⁴⁾ necessaria est absolutio, que

a) morientis] orientis P. b) tanta documenta] tantam documentam P. c) Sunt] Si non P. d) per] om. P. e) continentie] continentem P. f) infligenda] infligendi P.

¹⁾ Cf. Abaelardum l. c. et Sic et Non c. 53 (ML 178, 1425). ²⁾ A. 870 D.

³⁾ A. 872 A. ⁴⁾ A. 872 BC.

levissima nobis instituta est in baptismo, ut pro alieno qui obligantur peccato, aliena fides patrinorum et confessio intercedat. Nec ¹⁾ mirum videri debet, si, quod indulgetur parentibus, exigatur a filiis, cum ipsa vitiosa carnalis concupiscentie generatio peccatum transfundat et iram mereatur. Unde apostolus: *Natura filii ire* ²⁾ a qua cum parentes propria satisfactione sint liberati, filii tamen adhuc tenentur obligati. Veluti cum servus a¹iquis proprie ³⁾ virtutis facto vel pretio libertatem sibi, non filiis ⁴⁾ aquirat. In ipsis ⁴⁾ etiam rerum naturis hoc usu inveniri ^{b)} solet, cum tam ex olive et oleastri semine non nisi holeaster nascatur et ex grano frumenti purgato palea procreatur.

Sed queritur, cur sicut parentum culpa suffecit filiis ad damnationem, non similiter etiam satisfactio potuit sufficere filiis ad absolutionem. Sed de his alias.

Queritur ⁵⁾ etiam, utrum ex proximis quoque parentibus, sicut ex primis, peccata contrahamus et multiplicatis originalibus peccatis tanto quisque nascatur deterior, quanto ^{c)} posterior. Unde Augustinus ⁶⁾ parentum ⁷⁾ quoque peccatis parvulos obligari, scilicet non solum primorum hominum, sed etiam suorum, de quibus ipsi nati sunt, non improbabiler dicitur. Unde est illa divina sententia: Reddam peccata patrum in filios, usquequo incipiant pertinere ad novum testamentum. Unde etiam ibi dicitur non accepturos filios peccata parentum *nec ultra futuram in Israel parabolam illam: Patres manducaverunt uvam acerbam et dentes filiorum obstupuerunt* ⁸⁾.

Sed ⁹⁾ nec illis mirum videri debet, quod, cum originele peccatum condonatur, status immortalitatis, qui per illud amissus est, non statim recuperatur. Satis quippe nobis esse debet, si vel gravissimam vitemus mortem. Condonatur enim debitum eterne pene, non temporalis.

„Lex subintravit“ ¹⁰⁾. Quasi quis quereret: Quid ergo egit lex ante adventum Christi, si postea Christus adveniens ^{d)} peccata abstulit? Responsio ¹¹⁾: Lex subintravit peccata non abstulit, sed auxit, ut necessario Christus ad auferendam peccatorum habundantiam descenderet.

„Ut habundaret“ ¹²⁾, sicut dicitur: exivit, ut moreretur, non quod ideo exierit, sed quod hoc post ^{e)} exitum consecutum sit. Gratia ¹³⁾ superhabundavit, cum non solum peccata abstulit, sed etiam || virtutes contulit.

a) filiis] *om.* P. b) inveniri] invenire P. c) quanto] *om.* P. d) Christus ad] auferendum puerum *add. et del.* P. e) post] *superscrib.* P.

¹⁾ A. 872 C. ²⁾ Ephes. 2, 3. ³⁾ A. 872 CD. ⁴⁾ A. 872 D. ⁵⁾ A. 872 D. ⁶⁾ Enchiridion c. 46 (ML 40, 254). ⁷⁾ A. 873 A. ⁸⁾ Ezech. 18, 2, 3. ⁹⁾ A. 873 C. *Loco nec Abaelardus habet erronee vero.* ¹⁰⁾ A. 873 D. ¹¹⁾ A. 874 A. ¹²⁾ A. 874 A. *Loco post Abaelardus erronee habet propterea.* ¹³⁾ A. 874 B.

Cap. 6.

„Non dominabitur“¹⁾). Hoc dicit, quasi prius dominata fuerit et eum invitum oppresserit usque ideo, quod cepit pavere et tedere^{a)} orans: Si possibile est, Pater, transfer calicem hunc a me. Quondam itaque mors ipsa humanitati Christi dominata est, quando eam videlicet, quam pro augustia formidabat, transire potius quam sustinere naturaliter volebat. Unde²⁾ *mors illi ultra non dominabitur*, quia nec oprimet nolentem vel non affliget violenter innocentem. Violentiam^{b)} enim mors in eum exercuit, cum eum innocentem et nulli, peccato penitus^{c)} subiacentem oppressit^{d)}, cuius tantum peccatum causa est.

„Ita et nos“³⁾). Quod premisit de capite, per similitudinem quamdam reducit ad membra, ut videlicet peccato moriantur et Deo vivant. Et quia possent illi dicere se ignorare, quando peccato, quando Deo viverent, preveniens hanc excusationem tollit dicens, ut saltem pro existimatione sua adimplere studeant. Ideo dicit: existimate, id est sic vivite, ut non reprehendat vos vestra conscientia.

„Non regnet“⁴⁾, id est non dominando perseveret, non ut omnino non^{e)} sit, quoniam „mortali“, hoc est quoniam fragilis et prona^{f)} est ad peccandum humane nature substantia. Difficile quippe et quodammodo impossibile est, ut quandoque hec nostra mortalitas non inclinetur ad peccandum. Sed, cum humanum sit peccare, diabolicum est et non humanum perseverare, quod est peccatum regnare. Unde addit: „ut non obediatis“^{g)}⁵⁾ etc., hoc est: etsi transitum, non tamen regnum in nobis obtineat peccatum. Tunc⁶⁾ vero quasi regnans et dominans stabilem mansionem in nobis facit, cum prava delectatione^{h)} subiectos sibi etiam consuetudine vincitⁱ⁾.

„Sed neque exhibeatis“^{j)}⁷⁾). Non solum non obediatis male^{k)} concupiscentie, providentia^{l)} omnem eius occasionem preveniendo^{m)} tollatis, si concepte animo iniquitati exsplende corporis instrumenta subservire recusant.

„Arma iustitie“⁸⁾, id est instrumenta, quibus Deus ad iusta opera utitur.

a) tedere] reddere P. b) Violentiam] Violentia P. c) penitus] ponitur P. d) oppressit] expressit P. e) non] om. P. f) pronaproia P. g) obediatis] obedientes P. h) delectatione] dilectatione P. i) vincit] vincut] P. j) exhibeatis] exhibet P. k) male] et add. P. l) providentia] providentiam P. m) preveniendo] preveniend P.

1) *Textus noster incipit a vers. 6.* — A. 876 B. 2) A. 877 A. 3) A. 877 C. 4) A. 878 A. 5) *Nec in Sacra Scriptura nec in Abaelardo.* 6) A. 378 B. 7) A. 878 B. 8) A. 878 D. — Rom. 6, 13.

Рід і герб Шептицьких. *)

(Dr. I. Špytkovskij — Famille et armoiries des Szeptycki).

(Продовження).

92) Врешті з духовних осіб приходять портрети й плякети (є й гербовані) Митрополита Кир Андрея. Їх є велика скількість та походять вони з кисти, згл. долота переважно першорядних українських артистів, а описані (здебільша портрети) в інтересній статті Миколи Вороного в „Богословії“¹⁾.

93) Найдовше і найінтензивніше над портретами Митрополита Кир Андрея працював — по словам М. Вороного — „нинішній суверен українського малярства“ артист-маляр О. Новаківський²⁾. Ці портрети, в формі шкіцових рисунків, олійних етюдів та портретових композицій, ділить М. Вороний на дві стилеві групи: до одної належать портретові твори з характером імпресіоністичного натуралізму³⁾, до другої портретові праці, що носять ціху стилю символічного експресіонізму. До першої групи належать шкіцові рисунки, роблені олівцем і вуглем, та олійні етюди. В шкіцових рисунках, роблених нераз з пам'яті, намагається артист представити моменти психічної диспозиції Митрополита. І так бачимо Митрополита в тюремній неволі, то знова на свободі, в задумі, в сонних візіях, у благовійному розмоленні, в душевно-релігійній екстазі і т. д. З цих шкіців є два найзнаменитші: один, що представляє Митрополита в фіолетній

*) З технічних оглядів перериваємо друкування останньої частини цієї праці, яка появиться окремою відбиткою. — Редакція.

¹⁾ М. Вороний, Портрети Митрополита Андрея; „Богословія“, Т. IV, кн. 1—2, ст. 198—205.

²⁾ Ibidem, ст. 202 — 205.

³⁾ Гусарський В., Malarstwo nowoczesne; Про імпресіонізм дає загальне поняття на ст. 74 і сл.; про експресіонізм на ст. 108 — 111.

Про напрямок імпресіонізму в мистецтві гл. Шпрінгер-Осборн, Kunstgeschichte, Т. V, розд. IV, від стор. 263. Про імпресіонізм у словянському мистецтві від стор. 391.

мантії, з хрестом і молитовником-„часословом“, на тлі митрополичого городу (цей портрет належить до ОО. Студитів). Другий, може найінтересніший з цього роду портретів, представляє Митрополита на владичому престолі коло вітваря, з виразом лиця і жестом церковного Володаря (цей портрет є власністю артиста). З олійних етюдів один належить до Національного Музею, другий знова етюд та скінчений портрет-образ є власністю самого О. Новаківського.

До другої групи імпресіоністичного натуралізму чи символічного експресіонізму належить портретова композиція п. з. „Мой сей“. Є це найзнаменитша на цьому полі портретова креція та найкращий з портретів Митрополита й Шептицьких взагалі. Тут з великим пієтизмом, різкими чертами-мазками символічних, анатуралістичних тонів представлений артистом Митрополит на тлі руїнних звалищ та захмареного неба, так, що ціла картина-портрет робить на перший погляд вражіння артистичного, трьохвимірного, плястичного твору¹⁾. Цей портрет теж у артиста²⁾. Другі митрополічі портрети цього артиста є у посіданні деяких львівських українських інституцій („Дністер“) та деяких приватних осіб³⁾.

94) Другим українським мистцем-малярем, що дав чотири портрети Митрополита Кир Андрея, — це арт. І. Труш.

Вони носять ціху академічного натуралізму з деяким проблиском імпресіонізму, із слідом штучного ефекту злагодити дефекти та підкреслити додатні зовнішні риси, без більшого зазначення внутрішньої, духової синтези студіованої особистости⁴⁾.

Найкращий з них є портрет (власність Національного Музею), що представляє Митрополита з профілю, з фіолетною шапочкою на голові. Другий дещо схожий до першого є власністю о. О. Ковальського. Третій, із штучним, занадто різким світляним ефектом, представляє Митрополита по повороті з московського заслання (1917), тепер находиться у львівських С.С. Василянок⁵⁾.

Четвертий портрет кисти І. Труша, що представляє погруддя Митрополита з золотим хрестом на грудях, більшого формату,

1) Вороний, *op. cit.*, ст. 204 — 205.

2) Відбитка цього портрету є поміщена в „Чвертьстолітті“.

3) Вороний, *ibid.*, ст. 203.

4) *Ibidem*, ст. 200—202.

5) Відбитка того ж портрету поміщена в „Чвертьстолітті“ на стр. 201.

є видержаний в однобарвному темному тоні (знаходиться у родинній палаті в Прилбичах). Цей портрет вручила батькові Митрополита, гр. Іванові, українська львівська делегація в особах о. дра Боцяна, дра Тад. Соловія та проф. дра Студинського¹⁾. Цей портрет згодом знищив між іншим загін отамана Долуда²⁾.

95) На третьому та останньому місці між портретистами Митрополита Кир Андрея ставить М. Вороний — М. Соєсенка. На него, що покінчив добру школу портретиста Л. Бонне-а (L. Bonné³⁾) в Парижі та сам дав щасливо деякі портрети Атанасія Шептицького в византійському стилі, поклали велику надію. Тимчасом два портрети Митрополита Кир Андрея, хронологічно найстарші, зачисляє М. Вороний до менш удатних⁴⁾. Перший, старший виведений у напрямку академічного натуралізму з византійською стилізацією, з тлом львівської святоюрської церкви та з гербом,⁵⁾ мальований перед 20-ти роками, є власністю „Народньої Гостинниці“ у Львові. Другий, потрактований у напіввизантійському стилі, дещо ліпший від першого, знаходиться у Національному Музеї у Львові⁶⁾.

96) З портретів українських артистів-малювців є знані ще портрети кисти П. Холодного та арт. М. Бойчука. Як видно з відбитки портрету арт. П. Холодного,⁷⁾ цей портрет є зроблений рисунком на цілу стать Митрополита, в повних архієрейських ризах, з хрестом і жезлом, з добре підміченим виразом лица та очей; на дальшому тлі видно митрополичий престіл. Є це портрет з нагоди 25-ліття ювілею Митрополита. Ближче про Митрополичий портрет арт. Бойчука М. Вороному не відомо⁸⁾.

97) Вкінці йде ще кілька портретів ближче невідомих артистів, або зроблених іноді влучно руками дилетантів. До цих

¹⁾ Проф. К. Студинський, Споми́ни; Четвертьстоліття, ст. 246—248.

²⁾ Потім цей портрет піддано реставрації (за усними відомостями графа Льва).

³⁾ Чи не ідентичний з M. (wighead) Bone? (гл. Шпрінгер—Осборн, *op. cit.*, т. V, ст. 428—429).

⁴⁾ Вороний, *op. cit.*, ст. 199—200.

⁵⁾ Відбитка поміщена в „Четвертьстолітті“ між другими відбитками портретів Митрополита.

⁶⁾ Вороний, *Портрети*, ст. 200.

⁷⁾ Відбитка портрету Холодного, зробленого з нагоди 25-ліття Митрополита, знаходиться на першому місці між відбитками портретів і світлин там же.

⁸⁾ Вороний, *op. cit.*, ст. 199, нот. 1.

останніх належить загально хвалений за велику схожість до оригіналу портрет о. Косановського з Залузя, про нього теж ближче не відомо¹⁾.

98) Знаний є ще портрет Митрополита Кир Андрея кисти генерала-авдітора Павлюха, принесений у дарі дня 30 серпня 1917 р. українськими виселенцями у Відні з нагоди повороту Митрополита з московського заточення²⁾.

99) З того саме часу походить еще портрет Митрополита в святительських ризах неназваної ближче руки, яким то портретом прибрано стіни двірської ждальні на віденському західньому дворці, підчас урочистого витання Архiereя, з нагоди Його повороту, дня 26 серпня 1917. З цього портрету мали бути відбитки, які з принагідним віршом Богдана Лепкого мали бути розкинені між публику³⁾. Здається, можна догадуватися, що є це ідентичний портрет з портретом під 98.

100) Цю, може неповну, галерію портретів Митрополита Кир Андрея закінчують дві різьби Андрія Коверка в Націон. Музеї, бюст Терещука в Музеї Н. Т. Шевченка та дві плякети з подобою Його лиця. Перша — це золота плякета, виконана артистом-малюрем Терещуком, яку вручив згаданий вище австрійський генерал-авдітор Захар Павлюх Митрополитові підчас Його повитання в серпні 1917 р.⁴⁾

Другу плякету ближче неозначену, здається арт.-різьбаря Гаврилка, з подобою Митрополита вручив Йому з привітом др. Кирило Студинський вже у Львові, дня 11 вересня 1917 р. Мали бути теж окремі відбитки з цієї львівської плякети⁵⁾.

101) Не маємо на меті й не можемо тут вичислювати портретів (нераз і гербових), що повстали на основі фотографій, хоч нераз і зроблених вповні артистично. Світлини Митрополита є головно розкинені в формі монографічних відбиток по всіляких часописах та журналах різного роду та змісту (популярних, наукових, релігійно-церковних, генеалогічних, ілюстрованих), по часописах у різних мовах та краях, не лише українських і польських, але російських, німецьких, шведських, еспанських, американських і інших⁶⁾.

¹⁾ Вороний, Портрети, ст. 199, нот. 1.

²⁾ Царський вязень. Вид. 1918 р., ст. 99.

³⁾ Царський вязень, ст. 82—83.

⁴⁾ Ibid., ст. 90.

⁵⁾ Ibid., ст. 178.

⁶⁾ Про статті в російських часописах гл. Царський вязень, ст. 27,

Оглядом портретів Митрополита Кир Андрея кінчимо огляд портретів (у великій часті гербових) владик Шептицьких, наводячи ще кілька портретів світських членів роду.

На загал цих родинних памяток можемо небагато начислити. Найбільше ще належить до генерала Вінкентія-Льва.

102) Граф Іван¹⁾ вчисляє їх кілька:

а) у Прилбичах знаходиться олійний портрет Вінкентія на коні, в мундурі капітана гвардії цесаря Наполеона з 1809 р., малюваний у Парижі у „Dawida“²⁾ (власн. David-a),

б) аквареля Юл. Коссака, де представлено як Вінкентій, полковник франц. армії, розбиває чотирокутник Прусаків та бере їх гармати й невільника,³⁾

в) арт.-маляр Розвадовський⁴⁾ на олійній картині малює Вінкентія по битві з Еспанцями під Rio Secco,

г) є ще олійний портрет цього генерала кисти Беати з Потоцьких Чацької,

г) штих Павльзенія у Відні (з ближче незазначеним місцем) з копією з нього роботи дра Качурби та вкінці

д) портрет з гербом, намальований акварелістом, Йос. Свободою, де є представлений Вінкентій-Лев у повному генеральському мундурі з вісьмома ордерами⁵⁾.

103) Другим вищим військовим із Шептицьких, якого знані є два портрети, є генерал коронних військ та королівський адю-

ст. 68—69; про фотографію з некрольгом в нім. часописі *ibid.*, ст. 54—55; 74—75; тутже й фотографічна знімка на ст. 79 та 91; про вісти в штокгольмських часописах, статті з фотографіями *ibid.*, ст. 63; в малярських *ibid.*, ст. 66; декуди знімали Митрополита в часі походів і кінооператори, *ibid.*, ст. 91. Ці приклади ми навели лише в звязку з неволею Митрополита в Росії.

¹⁾ Гр. Іван, Записник.

²⁾ Jacques Louis David (1748—1825), французький арт.-маляр суверен, що творить т. зв. класичну добу франц. малярства, головнo в часі великої революції (Гусарський, „Malarstwo“, ст. 7—8 та 16—20). David є теж знаменитим портретистом, напр. типовий портрет пані Recamier, Стан. Потоцького на коні (Гусарський, *ibid.*, 4—19), гл. теж відбитка портрету пані de Verninae (*ibid.*, ст. 2, ч. 3). Гл. теж Шпрінгер-Осборн, *Kunstgeschichte*, т. V, про David-a стор. 5—10. — Виходить із цього, що ген. Вінкентій замовив портрет у першорядного тодішнього мистця.

³⁾ Юлій Коссак (1824—1899), батько Войтіха, один з представників романтизму в польському мистецтві, бере часто мотиви з побуту України, маляр воней і портретист (гл. Гусарський, *op. cit.*, стор. 66 і ін.).

⁴⁾ Подано за Записником, може се Генрик Родаковський?

⁵⁾ Граф Іван, Записник.

тант Єронім, син Франца. Один його олійний портрет неназваного маляра знаходиться в Прилбичах¹⁾.

Другий, — здається його портрет, знаходиться у Національному Музеї у Львові²⁾.

104) Решта портретів належить вже поодному до деяких членів роду, а знаходяться ці образи чи то в Прилбичах чи в Національному Музеї. І так один олійний портрет Михайла Онуфрія Шептицького, хрептівського старости є в Прилбичах³⁾.

Портрет Семена, здається перемиського каштеляна, є у Національному Музеї у Львові⁴⁾.

Граф Іван згадує ще про Евстахія Станислава Шептицького, лятичівського хорунжого, якого портрет був у ОО. Домініканів у Львові, але не знати, коли й як запропастився⁵⁾.

105) Із жіночих портретів з роду Шептицьких відомі нам є лише два, а саме портрет Маріянни з Шептицьких, Матієвої кн. Яблоновської, кисти Жана Баптіста де Лямпі'ого (Jean Baptiste de Lampi), французької школи, який знаходиться у збірці Станислава кн. Яблоновського⁶⁾ та Катерини Шептицької, знова ближче неназваної⁷⁾, не знати чи це Катерина за котримсь із Шептицьких, чи з дому Шептицька. Цеї ж останньої категорії маємо аж три іменички.

Галерія родинних образів у родинній палаті в Прилбичах, тут ще нами неназваних, та евентуальні портрети по приватних збірках інших членів роду, споріднених та заприязнених домів, як теж по наших монастирях, давніших церквах, звязаних з історією роду Шептицьких, викінчили б цикл портретів, що ми їх вичислили (в чч. 81 — 105), як пам'ятки роду з царини іконографії в ширшому її значінні. Вони в своїй великій частині теж гербовані, хоч в джерелах та літературі не все зазначені.

Маємо теж кілька пам'яток, звязаних з родиною, що належать до властивої, церковної іконографії, скажім до галіоіконографії. І так:

¹⁾ *ibidem*.

²⁾ Свенціцький, Ілюстр. провідник, на стор. 21 сказано загально, що це портрет Єроніма Шептицького без ближчого означення.

³⁾ Записник графа Івана.

⁴⁾ Свенціцький Іл., Провідник, ст. 21.

⁵⁾ Граф Іван, *op. cit.*

⁶⁾ Третер Меч., *Katalog wystawy obrazów we Lwowie 1909*, ст. 18, Nr. 70.

⁷⁾ Свенціцький, Ілюстр. провідник, ст. 21.

106) Бл. пам. Мати Митрополита Кир Андрея, Софія, донька Олександра гр. Фредра, відомого польського комедієписця, сама володіла кистю і змалювала деякі образи до костела в Брухналі¹⁾. Про інші образи своєї дружини, ближче неозначені, які знаходяться у Львові, згадує граф Іван²⁾.

Сюди в решті решт належить мініатюрний образ, на пергамені, св. Андрея, з гербом Шептицьких, у синьо-жовтих, українських красках, роботи артиста барона де Ноармон. Цю мініатуру дарував гр. Мих. Тишкевич Митрополитові Кир Андреєві в Констанці, з нагоди його приїзду до Швейцарії по повероті з московської неволі³⁾.

Тим робом покінчили ми з іконографічними пам'ятками роду, з яких багато пишається родовим знаком. Вони повстали головно на текстильній основі. Одначе можна прийняти, що деякі з них творилися й на твердшій, деревляній, а то й металевій основі (пор. у нас чч.: 85, сталеритний портрет Львівського Атанасія, ч. 100, плякети Митрополита Андрея).

З цієї причини той рід родинних пам'яток — становить для нас вдячний перехід до інших предметів з родинним знаком на твердшій, деревляній а то й металевій та камяній основі.

107) З виїмком сильно знищеної скіряної ладівниці, з XVIII ст. з гербом⁴⁾, що знаходиться у палаті гр. Шептицьких у Львові та гербованої чари із скла, що є у митрополичій палаті у Львові, всі інші гербовані предмети є на вище згаданій твердій основі, а саме на дереві та камені.

108) Родинні герби бачимо над входовою брамою соборної церкви св. Юра у Львові, що її побудували владика Атанасій та Лев Шептицькі, дальше над царськими воротами, з мітрою та з архієрейськими відзнаками, та на колюмнах великого вівтаря парохіяльної церкви в Прилбичах⁵⁾.

Можна прийняти, що й камяна церква в Городку, рівенського повіту на Волині, як теж і митрополичий дім львів-

1) Жихлінський, *Złota Księga*, t. XXVII, ст. 145—6.

2) Граф Іван, *Записник*.

3) Царський вязень, ст. 68.

4) *Записник* гр. Івана та Лист графа Льва до автора з 4 жовтня 1928.

5) Шематизм Перем. Епархії з 1879, ст. 386—7, s. v. Прилбичі та *Słownik geogr.*, t. IX, ст. 214—5, s. v. Przyłbice.

ського Атанасія Шептицького, обі будівлі побудовані в псевдокласичному стилі, мусять теж мати гербові знаки Шептицьких на своїх внутрішніх або зовнішніх стінах¹⁾.

109) Гербові знаки Шептицьких видніють на стінах церкви в Уневі²⁾, та тамже в інших місцях³⁾, дальше на віздовій брамі до палати Шептицьких у Прилбичах тощо.

110) Крім цього знаходяться герби Шептицьких теж між іншими гербами шляхти в каплиці св. Йосифа на Каленбергу під Віднем, бо, як вище була вже мова, у воєнному поході короля Собіського під Відень 1683 р. також і кількох Шептицьких брало оружну участь⁴⁾.

111) Наконєць відомі нам деякі родові знаки Шептицьких на металевій основі родинних памяток. І так: крім кількох металевих памяток вище згаданих, знаходиться у вошанецькій Воздвиженській церкві, збудованій 1737 єпископом Атанасієм, — великий дзвін з гербом Шептицьких, який у 1742 фундував до згаданої церкви тойже владика⁵⁾.

112) Крім цього до інтересніших оказів-памяток належить решта столового срібла перемиського єпископа, Атанасія, що

¹⁾ Подаємо за рефератом К. Широцького, з праці О. К. Волкова п. з. „Старинныя деревляныя церкви на Волини“. Петербург 1910 (гл. Записки НТШ., т. 97, ст. 195).

²⁾ Записки гр. Івана Сюди до Унева, для оглянення родинних памяток їздив гр. Іван з Митрополитом Андреем, ще молодим студентом (Чверть-століття, ст. 15), гл. теж Буцманюк, Унів, тут на ст. 63 відбитий єпископський герб Шептицьких, із першої пол. XVIII ст. зачислює граф Лев до одної із старих відбиток родинного гербу (граф Лев, листи до автора з 4 жовтня та 18 жовтня 1928 р.).

³⁾ Дальше від церкви в Уневі, на шкарпі низько, на підмурованні, в місці якихсь замуrowаних дверей чи брами, над якою видніє на камені півстертий напис „...porta elaborata...“ — знаходиться теж герб Шептицьких. Про це оповідав нам також о. Йосиф Гроцький.

⁴⁾ Grothovica A., Poczet nazwisk i herbów gycercz. polsk. pod Wiedniem; на це стаття в „Gazeti Narodowij“ з 1909 р. Nr. 169. Ритов. цеї каплиці є поміщена в „Przewodnik'u katol.“, річн. 35, Nr. 36, ст. 3. Познань з 8. вересня 1929. Тамже принагідна стаття п. Лешка Густовського (ст. 3-4), гл. теж „Гєсз а“, ілюстр. тижневик, V річник, ч. 9 з 28 лютого 1931 р., на 4-тій непагінованій стор. є стаття з підписом — ski: „Kaplica króla Sobieskiego na Kahlenbergu pod Wiedniem“, відновлена 1930 артистом малярем проф. Яном Генриком Rosen-ом; ibid на 6 стор. (непагін.), на 2-ому образку в горі є картина частини стелі з 12-ти польськими гербами шляхти, що брала участь в поході під Відень.

⁵⁾ Шематизм Перем, Епархії, 1928 р., стор. 269—280. Тут згадати б ще про гробівці у Прилбичах, Львові; про такий гробовець у Лавочнім сповістила нас п. Ольга Ціпановська в 1931 р.

переховується у Прилбичах,¹⁾ та кілька таких же чарочок, захованих у родинній палаті у Львові²⁾.

113) У львівській митрополичій палаті знаходяться ще два підноси, один великий, срібний, на якому представлений вїзд Варлаама до Львова. Владика витають чи гонорують козаки (здається двірська митрополича міліція). Другий піднос справлений вже митрополитом Андрієм. Вкінці дві чаші, одна давніша, металева з гербом, гарно орнаментована, з повним наслідуванням старшої роботи. Друга зроблена у Дарнгейма у Львові на замовлення Митрополита³⁾.

114) До останків збруї треба ще зачислити два моздіри з гербами єпископа Льва Шептицького, що стоять при вході до Національного Музею у Львові⁴⁾. Чи дві більші, старі гарматки, що лежать перед митрополичою палатою, звернені в сторону городу й міста, мають цього роду гербові знаки—не вдалося нам запримітити.

Багато інших гербових пам'яток можна би правдоподібно знайти по інших ще місцях, та на різних предметах мистецтва і домового вжитку, що ми їх вичислимо на іншому місці.

115) Ці всі гербові знаки Шептицьких на вчислених родинних пам'ятках (від чч. 1—114) мають сталу, тривалу основу. Ми подибуємо в історії роду Шептицьких ще й герби з несталою, ефимерною основою, оскільки взагалі до поняття гербу, крім гербового поля на щиті та гербової фігури на ньому, треба ще тривалої основи, це є гербового образу⁵⁾.

Тут належали би гербові знаки, зроблені на повитання членів роду, з квітових гірлянд, шпилькової зелені тощо. Сюди належать й огневі піротехнічні образи з родинними гербами, підчас інтронізації єпископа Льва на владичому престолі у Львові в 1749 році⁶⁾.

¹⁾ Записки гр. Івана та лист графа Льва Шептицького з дня 4 жовтня 1928.

²⁾ *ibid.*

³⁾ По словам бр. Йос. Гроцького, приватного секретаря Митрополита.

⁴⁾ Іл. Свенціцький, Провідник, ст. 3.

⁵⁾ Порівняй у деяких палеографів різницю між письмом а сигналом. Письмо, щоби було можна вважати за таке, має мати тривалу основу, натомість сигнали (напр. оптичні, електричні, хоругвовні) хоч мають свої букви, речення, мову, але їх не вважається за письмо, для браку в них тривалої основи (Гардгавзен, *gr. Paleogr. t. II, st. 7*).

⁶⁾ В. Щурат: В „Львівському тижневику“, на стор. 749 читаємо: „...nastąpiły fajerwerki z iluminacyami, wyrażającymi z dość piękną inwencyą herby Jego Mości X. Biskupa (Льва) et cognatae Familiae“ (Шептицьких). Записки Н.Т.Ш., т. 77, ст. 179).

Михайло Возняк

Перший історик Церкви з вихованців львівської духовної семинарії.

(*Michaël Wozniak* — *Primus Ecclesiae rerum gestarum scriptor ex alumnis Seminarii clericorum Leopoliensis*).

(Докінчення).

Це спостереження Д. Зубрицького цікаве ще тим, що тоді існувала вже й ширша праця Гарасевича на ту ж тему, що давніший меморіал. У перемиській капітульній бібліотеці зберігається двотомова копія із заголовком „*Harasiewicz Michael status et fata Cleri et populi Rutheni ritui Graeco addicti ejusdemque correlationes cum ritu latino a tempore occupationis terrarum Russiae per Polonos usque ad nostra tempora*“,¹⁾ але з самого заголовку не можна знати, чи перемиська копія містить цілість, чи тільки частину тієї праці Гарасевича.

Річ ось у чому. В рукописному відділі бібліотеки Народного Дому у Львові переховується під ХСІІІ також двотомова, але неповна, копія праці Гарасевича з заголовком на окладинках „*Historica notitia de restauratione Metropoliæ Haliciensis Capituli gr. cath. ad S. Georg., de dotatione Ep(isco)patuum et Cleri r. g. c., et de amoto influxu Cleri ritus latini in negotia ritus gr. catholici auctore Michaele Bar. de Neustern Harasiewicz, Doctore S. Theologiae, Praeposito Capituli etc. etc.*“,²⁾ а перший розділ

¹⁾ Перемышлянинъ на рѣкъ 1852, стр. 99. Тут і замічено, що цю копію зладив вихованець львівської духовної семинарії Дрималик для еп. Снігурського. Дальша замітка „Писмо тоє прекрасное“ певне швидше відноситься до твору Гарасевича ніж до почерку копії Дрималика.

²⁾ Із зазначень у низу поодиноких аркушів видно, що цю копію зладила низка богословів львівської духовної семинарії. Між іншим на кінці 24-го аркуша є замітка: „III-ii anni S. Theologiae auditor Rudolphus Mech scripsit 1840 5 a Maji“. Усі хронологічні замітки позначені травневими днями 1840 р. Зокрема треба зазначити, що на кінці другого аркуша підписався „Steph. Kaczała“, пізніший автор „*Polityki Polaków względem Rusi*“. Його підпис на копії свідчить, що й він міг завдячувати дещо з свого зацікавлення історією рукописній праці Гарасевича.

львівської копії має сливе дослівний заголовок із перемиською копією, а саме „Status Cleri et populi Rutheni, ritui graeco addicti, ejusdemque Correlationes cum ritu latino, a tempore occupationis terrarum Russiae per Polonos usque ad nostra tempora“.

Користуючися згаданою львівською копією та списаною на аркуші схемою праці Гарасевича, збереженою також під ХСІІІ з одного боку та з другого неповним чорновиком праці Гарасевича в Національному Музеї у Львові під №. 807, можна вивести схему всієї праці Гарасевича. Вона розпадається на шість розділів чи окремих статей. Кожний розділ ділиться на глави, а глава на параграфи.

„Caput I“ обіймає „Status et fata Cleri et populi Rutheni, ritui graeco addicti, tum correlatio ejusdem ad ritum latinum sub regimine Polonico ab anno 1340 ad annum 1595, seu ad susceptam unionem cum Ecclesia Romana“, §§ 1—11. Друга глава має заголовок „Status et fata Clericorum populi ritus graeci, a suscepta unione cum ecclesia romana anno 1595 ad primam regni Poloniae divisionem seu 1772 annum“. Ця глава розпадається на три частини. „Articulus 1-us“ це „Historia initae cum ecclesia romana unionis ab anno 1595 usque ad annum 1648 seu revolutionem et bellum intestinum religioso-civile occasione unionis per Cosacos sub Duce Chmielnicki causatum“ із §§ 1—13. „Articulus 2-us“ це „Fata ab anno 1648 ad annum 1700 seu susceptam a Iosepho Szumlanski Eppo Leopoliensi cum Esia Rna unionem“ із §§ 14—21, а „Articulus 3-us“, in quo delineatur status ac correlationes non unitorum et unitorum, tum ad invicem tum ad clerum latinum, ab a(nn)o 1700 ad annum 1772“, обіймає до § 51 включно. Третя глава „Status Cleri et ritus graeco catholici atque correlationes cum ritu latino sub „regimine“ austriaco ab anno 1772 ad annum 1790“ обіймає §§ 1—8. Четверта „Status Cleri et ritus graeco catholici sub regimine austriaco ac correlationes cum ritu latino sub regimine austriaco ab a(nn)o 1809 ad a(nnu)m 1818“ з §§ 1—25.

Друга частина розділу обіймає три глави: „Status Cleri et ritus grae. catholici sub regimine polonico et russo ab a(nn)o 1772 ad a(nnu)m 1795 seu integram Poloniae divisionem“ §§ 1—6, „Status cleri et ritus gr. cath. sub imperio Russico ab a(nn)o 1795 ad a(nnu)m 1815, in quantum in Metropoliam et Epptum Leopoliensem respicit“, §§ 1—18, „Status cleri et ritus graeco-catholici sub regimine Polonico ab anno 1809 ad annum 1818 in quantum idem Metropoliam Haliciensem concernit“ §§ 1—7. У львівській копії ті три глави творять окремий розділ, але в аркушевій схемі вони зазначені як шоста, сьома й восьма глави першого розділу. Тому й ужито тут вислову „друга частина розділу“.

На окладинці чорновика другого розділу стоїть заголовок „Notitia Historica de statu cleri et populi rut. I) Conatus intuitu excolendi et elevandi Cleri saecularis, II) Promotionum ad altiores dignitates ecclesiasticas et sedes Episcopales Leopoli, Premisliae, Chelmae“. Перша глава „Coramina intuitu educationis Candidatorum Cleri saecularis“ обіймає §§ 1—11, друга „Promotio qualificatorum individuorum e clero saeculari ad altiores dignitates, et quidem Anno 1779 et 1780 ad vacantes sedes episcopales“ §§ 1—5, третя „Vacantia Episcopatus Premisliensis A-o 1793“ §§ 1—6, четверта „Vacantia Episcopatus Leopoliensis A-o 1798“ §§ 1—11, а пята „De Vacantia Episcopatum Chelmensis ab A-o 1804 ad 1809 et Leopoliensis ab A. 1805 ad 1806“ §§ 1—4.

Чорновик третього розділу має на окладинці напис „Notitia Historica De Restauratione Metropolitae Haliciensis ab Anno 1779 ad Annum 1808“ і містить дві глави: першу „Conamina et passus ab illis, quibus bonum publicum Cleri et Ritus cordi erat, ab A-o 1779 ad Annum 1806“ до § 17 й другу „Passus ac conamina ab A-o 1806 ad 1808 adhibita“ до § 34 включно.

Чорновик четвертого розділу має напис „Historica Notitia De Restauratione Capitulum Cathedralium a Anno 1771 ad Annum 1813“ і другий підтитул „Resuscitatio Capitulum Cathedralium et conatus eo intuitu I) ab Anno 1771 ad 1798, II) ab A-o 1798 ad A-m 1804, III) ab Anno 1804 ad 1813“. У цьому підтитулі й зазначений уже зміст трьох глав цього розділу: першої „De circumstantiis ab Anno 1771 ad Annum 1798“ до § 25, другої „De iis quae intuitu resuscitandi Capituli ab Anno 1798 ad Annum 1804 acta sunt“ до § 35 й третьої „Enarratio circumstantiarum ab Anno 1804 ad Annum 1813-um“ до § 64 включно. Коротенький „Appendix“ до цього розділу говорить „De Restauratione Capituli Cathedralis Premisliensis“.

Чорновик п'ятого розділу має напис „Historica Notitia de Dotatione Episcopatum et Cleri ruteni sub Imperio Principum rutenorum, Polono, et austriaco“. Виповнюють його три глави: перша „Dotatio Episcopatum Ecclesiarum et Cleri, ritus graeci in Russia sub Imperio Principum rutenorum“, §§ 1—5, друга „Status Dotationis Episcopatum, Ecclesiarum et Cleri ritus graeci sub Regimine Polonico“, §§ 1—8 (найменше, або й більше витягити один листок у чорновіку) й третя „Dotatio Episcopatum et Cleri ritus Graeco Catholici sub Regimine Austriaco“, §§ 1—16.

Чорновик шостого розділу має напис „Notitia Historica de amovendo influxu Cleri latini in negotia ritus graeco-catholici sub Regimine austriaco“ й обіймає дві глави: першу „Passus et media adhibita ab A—o 1772 ad Annum 1799 із §§ 1—3 й другу „Constitutio Referentis Ecclesiasticorum negotiorum utriusque Ritus apud Gubernium — et amotio a negotiis ritus graeco-catholici з §§ 1—8.

У першому розділі своєї праці покликувався Гарасевич на віденське видання з 1792 р. книги Енгля „Geschichte von Halitsch und Wladimir“, на „Magna Charta von Galizien“ (Яси 1790), „Краткое историческое описание Киево-Печерской Лавры“ 1817, на Карамзина, Мартина Кромера (O sprawach, dziejach i wszystkich innych potocznościach koronnych polskich) у краківському виданні з 1621 р., Длугоша, Меховіту (Chronika), Страйковського, „Dzieje roczne kościelne“ Яна Квятковського (Каліш 1695), „Czasopismo naukowe“ з 1833 р., VIII, Тетатургиму Атанасія Кальнофойського з 1638 р., „Опись Киевопечерской Лавры“ з 1831 р., дві частини хроніки львівської Ставропігії, на „Płacz cerkwi wschodniej“ (Мелетія Смотрицького), „Antigrafe“ 1608 р. (його ж), на віленське видання „Obrona jedności cerkiewnej“ (Льва Кревзи), Літос із 1644 р. (Петра Могили), „Decreta et constitutiones synodales“ (Пйотрків 1592), на статтю Завадського про Щавницю в „Mnemos“ (себто 1832 р.), на Ходикевича, на „Fontes historiae de unione Ruthenorum anno 1595 et 1596 cum Ecclesia Romana inita“, на твір Нарушевича „Historja polska“ на „Историю об Унии“ Миколи Бантиш — Каменського (Москва 1805), на рукопис Левинського, на віленське видання в польській мові з 1600 р. „Antirresis“, на „Annales ecclesiastici“ Баронія, віленський „Synopsis“ із 1632 р., на Апокризіс Христофора Філалета, на Павла Пясецького (Chronica, Краків 1648), на книгу Сярчинського „O mieście Jarosławiu“, на віленський друк із 1621 р. „Weryfikacja niewinności“ (М. Смотрицького), „Antidotum“ Андрея Мужаловського (Вільно 1629), на краківський „Grus spiritualis“ із 1617 р., на рукопис Теодосія Бродовича, на львів-

ську брошуру Матея Бембуса „Wzywanie do jedności“ з 1629 р., на рукописний опис синоду з 1629 р. в львівській Ставропігії, на перемиський „Schematismus“ з 1833 р., на твір Грондського „Belli cosaciaci historia“, на Сальванді, на „Colloquium Lubelskie“ (Жошовського), на „Rys dziejów kultury i oświecenia narodu polskiego“ Червінського (Перемисьль 1816), „Dzieje i prawa Kościoła polskiego“ Теодора Островського й „Odpowiedź“ Льва Шентицького. Поза тим покликується автор у своїй праці на величезну масу документального матеріалу, головню з львівського митрополичого архіву, який він упорядкував.

Пару років по смерті автора задумав видати його працю префект львівської духовної семінарії, Михайло Малиновський. Досіль не стверджено, коли він вніс працю Гарасевича до цензури. З письма президента галицької губернії барона Кріга до президента надвірного цензурного й поліційного відділу графа Сєдиніцького з 20 липня 1839 відомо, що Кріг піддав внесений рукопис подвійній цензурі: цензора для українських і російських книг Венедикта Левицького та львівського польського архієпископа. Латинський рукопис мав заголовок „Історія Унії української Церкви з св. римською Церквою“, як можна знати з німецького перекладу заголовка „Geschichte der ruthenischen Kirchenunion mit der h. römischen Kirche“. Заголовок дав причину цензоріві закинути, що рукопис не являється історією української церковної Унії, а швидше малюнком положення української Церкви в давніших і новіших часах. Головна ціль твору повчити й поправити помилки інших істориків у предметі твору. Малюнок ясний і здержливий, але тут і там автор висловлюється зарізко, хоч такі місця і згідні з правдою й оперті на документальних даних. Польський архієпископ не побачив нічого противного католицькій вірі в творі Гарасевича, але все таки був противний друкуванню твору Гарасевича з уваги на деякі його місця, які могли викликати роздрознення й огірчення.

Обидві оцінки, цензора Левицького й латинського архієпископа, спонукали Кріга перестудіювати докладно твір Гарасевича й із вислуду того він дав доповідь Сєдиніцькому. При писанні свого твору поступав автор основно й старався вичерпати предмет. Тому він не міг поминути різнородних утисків, на які була виставлена греко-католицька Церква в різних краях, під різними владами й серед різних віроісповідань. Малювання цих утисків займає дійсно більшу частину твору й вони зілюстровані такими даними, які галицьке латинське духовенство могло б узяти за обвинувачення себе в нетолеранції. А хоч автор підкреслює, як дуже папський Престіл завжди старався признати добре право греко-католицьких Українців і висєднував таке ж признання

з боку латинського клиру та як дуже уряд ішов назустріч справедливим бажанням уніятського духовенства, всеж таки це не може затерти лихого вражіння, яке в латинського духовенства можуть викликати численні вказівки на його змагання перетягнути вірних греко-католицького обряду на латинський і виперти уніятський клир. Тут указував Кріг на §§ 16 і 18 третьої, §§ 5 і 13 п'ятої й § 18 сьомої глави й, подаючи вказані вирички в німецькому перекладі, висловив жаль, що автор не звернув уваги на ті обставини й не дав прагматичного викладу тих даних, які могли виправдати латинський клир в його спорах із братнім українським, навпаки, автор поставив із усією різкістю побіч себе все те, що обтяжує латинський клир і що полишає огірчення в читача. Та не міг Кріг не звернути уваги на те, що автор із повною докладністю змалював події 1809 р. Поведення українського уніятського клиру й головно покійного архієпископа Ангеловича це ясний пункт, що як приклад зразкової вірності для монарха заслугував би на поширення, хоч із другого боку малюнок подій того часу не надається у цій провінції до читання, бо польські національні тенденції знаходили б у ньому забагато поживи для себе. За непристійний уважав також Кріг випад у § 20 сьомої глави на православне духовенство на Буковині. З доданих документів не допускав Кріг поданих під чч. 51 і 52 доказів спорів латинського клиру з українським. Словом, Кріг домагався значних перерібок і пропусків у творі Гарасевича перед допущенням його до друку й не уважав за відповідне відкидати твору, бо він містив цінні дані про немаловажну ділянку історичного знання, до того був зроблений з похвальною докладністю, а також у багатьох своїх частинах був цінною пам'яткою того, що зробив австрійський уряд у часі війни й миру для розцвіту української уніятської Церкви.

Сєдиніцький віддав твір Гарасевича віденському цензоріві до перегляду й він погодився з думками Кріга. До них приєднався і Сєдиніцький і прохав звернути рукопис Малиновському з тим, що він у тодішньому вигляді не надавався до друку. Нехай Малиновський переробить цей зокрема під історичним оглядом у всякому разі цінний твір і пропустить те, що звертається проти латинського духовенства або чого не можна допустити з політичного погляду, а тоді ще раз предложить рукопис цензурі¹⁾.

¹⁾ М. Тершаковець, Матеріяли й замітки до історії національного відродження Галицької Руси в 1830 та 1840 рр. (Українсько-руський Архів т. III). Львів 1907, стр. 121—124; Галицько-руське літературне відродження. Львів 1908, стр. 120—122.

Щойно в 1862 р. вийшли у Львові під іменням Гарасевича „Annales Ecclesiae Ruthenae“ (стр. XXVIII + 1184). „Praefatio“ Михайла Малиновського вичисляло вище згадані рукописи Гарасевича; шість частин пізнішої праці й заголовок давнішого огляду для урядового вжитку. Малиновський пригадував, що 18 листопада 1835 писав перемиський єпископ Снігурський до Гарасевича, щоб видав свої праці чи частинами чи зрадаговані в одну цілість. Одначе тоді вже хворів автор, а незабаром і помер. Опісля отримано прихильні резолюції й від президії губернії з 12 вересня 1839 р. й від львівської цензури з 20 вересня 1839 р. „Attamen — писав Малиновський — neque tunc dictum opus vulgari — poterat, quia optandum erat, ut notitiae per omnes sectiones in unum reducantur, et insuper suppleantur, quod quidem nunc praestitum est saec. XV — XVI“.

„Annales“ поділені на сім глав. „Caput primum“ вивопнює „Status Hierarchiae Ruthenae sub regimine Principum Russiae (Rutheniae) ab universali conversione Ruthenorum ad religionem Christianam usque ad occupationem Russiae minoris per Magnos Duces Lithvaniae et Reges Poloniae saeculo XIV“, §§ 1—3, cc. 1—14. Друга глава це „Status Hierarchiae Ruthenae sub dominio Magnorum Ducum Lithvaniae et Regum Poloniae indea saeculo XIV usque ad primam Poloniae divisionem anno 1772“, §§ 4—26, cc. 15—499. Третя глава говорить „De statu Hierarchiae Ruthenae, quae sub regimine Polonico post primam Poloniae divisionem permansit, usque ad tertiam seu totalem Poloniae divisionem (1772—1795)“, §§ 27—28, cc. 500—543, четверта „De statu Hierarchiae Ruthenae sub imperio Austriaco existentis, ab an. 1772 seu prima Poloniae divisione ad annum 1808 seu restaurationem Metropolitae Haliciensis, §§ 29—32, cc. 544—829, пята „De statu Hierarchiae ruthenae unitae sub imperio Russico ab an. 1772 usque ad an. 1826“, §§ 33—34, cc. 830—876, шоста „De statu Hierarchiae Ruthenae unitae sub regimine Polonico ab an. 1809 ad an. 1826“, § 35, cc. 877—918, а сьома „De statu Hierarchiae Ruthenae unitae sub regimine austriaco ab an. 1808, seu a restauratione Metropolitae Haliciensis usque ad an. praesentem 1826“, §§ 36—38, cc. 919—1184.

Хоч „Annales Ecclesiae Ruthenae“ вийшли з зазначенням авторства Гарасевича, досіль не маємо виданих його статей з історії української Церкви. Сам заголовок книги походить від Малиновського й даремні з цього приводу докори Гарасевичеві. Та й ціла книга робить дивне вражіння. Тяжко навіть підшукати назву для неї. Ще й найшвидше можна її назвати переріркою Малиновського з статей Гарасевича, при чому зокрема сильний відгомін знайшов в „Annales“ еляборат Гарасевича з 1826 р. для урядового вжитку, навіть у назвах аж трьох глав, пятої, шостої й сьомої, задержався з 1826 р. на доказ користання Малиновського з згаданого еляборату. Книга робить тим дивніше вражіння, якщо пригадати собі, що Гарасевич, зазначений як її автор, помер у 1836 р. Виключена річ, щоби Гарасевич міг користуватися

оломунецькою книгою Антона Богека „Codex diplom. et epist. Moraviae“ з 1836 р. (стр. 3) а про всякі пізніші видання нема що й говорити, як про книгу Єнджея Морачевського з 1843 р. „Dzieje Rzeczypospolitej polskiej“ (стр. 20), як про книгу Чацького з 1843 р. „O polskich i litewskich prawach“ (стр. 22) місячними додатками до краківського „Czasu“ з 1858 р. (стр. 35—36, 42, 74), петербурзькою книгою „Codex diplomaticus occidentalis Russiae“ з 1848 р. (стр. 49), варшавською книжкою Поця „Zbiór wiadomości historycznych“ із 1845 р. (стр. 66), петербурзьким „Sup. ad hist. Rus. mon.“ із 1848 р. (стр. 67), московськими „Чтениями“ з 1842 р. (стр. 76), твором Рихціцького-Дзедушицького „Piotr Skarga“ з 1850 р. (стр. 120, 226), львівським „Dziennik'ом literack'im із 1852 р. (стр. 139), львівським „Obraz-ом panowania Zygmunta III“ з 1838 р. (стр. 141), „Киевлянином“ із 1841 р. (стр. 142), „Słowo'm Rusina“, себто Володимира Терлецького з 1849 р. (стр. 242), німецькою книгою Лелевеля з 1845 р. „Betrachtungen über den politischen Zustand des ehemaligen Polens und über die Geschichte seines Volkes“ і т. д. і т. д. Виписки й документи наводяться в „Annales“ до 1862 р. включно. Словом, Малиновський використав статті й зібрані матеріали Гарасевича в більшій мірі ніж довгу низку книг, вкі не появилися друком за життя Гарасевича, але не зважаючи на це, „Annales“ ні щодо свого заголовка, ні щодо поділу матеріалу на розділи, ні щодо відокремлення у Гарасевича тексту від матеріалу, ні тимбільше щодо самого тексту не є твором Гарасевича, а швидше самого Малиновського.

Як з „Руского Сіону“ за 1874 р. (чч. 1—10, 12—22) відомо, що стаття Малиновського „Umrisse“ написана на підставі рукопису Гарасевича, так це саме треба сказати й про „Annales“, що написав їх сам Малиновський головно на підставі рукописів Гарасевича, а не що він видав твір Гарасевича з своїми доповненнями й продовженням, як досіль пишуть біографи Малиновського. І тому, коли в 1863 р. Малиновський товаришив митрополитові Литвиновичеві й перемиському єпископові Полянському в їх поїзді до Риму й там вручив „Annales“ Папі Пієві ІХ, кардиналам Альтієрі й Панебіанко та нунціатурі, він міг це робити більше як із власним твором, ніж твором Гарасевича під якоюсь своєю редакцією. Словом, у відношенні до „Annales“ треба бачити цілком протилежний поступок Малиновського в порівнанні з його колишнім поступком у статті „Umrisse“ у відношенні до елябрату Гарасевича для урядового вжитку.

І тому добре влучив василіянський протоігумен і пізніший ігумен крехівського монастира Омелян Коссак, коли в 1863 р. вийшла у Львові його „Odpowiedź na historję o „Unii Kościoła greco-kat. ruskiego“ przez ks. Michała Malinowskiego, kanonika św. Łęckiego we Lwowie, w 1862 wydaną, napisaną przez Prawdolubę, Rusina, 1863 r.“ (Стр. 59). Під текстом брошури зазначено докладніше час написання брошури, а саме березень 1863 р. Згадавши про вихід „Annales“, писав Правдолюб — Коссак ось що: „Коли я прочитав цю книгу, яка наслідком приписок видавця, відписів різних документів і шпаргалів, а найбільше наслідком вписаного ледве не цілого консистерського архіву виросла до величезного об'єму й порівняв із короткою історією о. Гарасевича у відписі, видалось мені це незрозумілим, а навіть і дивним, що о. Малиновський, який досіль видавав свої літературні писання завжди під своїм іменням, не видав під своїм власним, але під чужим іменням цієї історії, що її цілком інакше, як її написав о. Гарасевич, переробив тут великою працею й мозолею. Чи не тому, щоби під покривкою чужої та значнішої поваги міг сміливо й безпечно викинути з себе жовч, яка кипіла в ньому віддавна, а зокрема від 1848 р.“

„О. Малиновський, перероблюючи історію Гарасевича на своє копито, поставив собі на тему продемонструвати, що св. українська (ruska) Унія, це велика мучениця, а Поляки з Єзуїтами й Василіянами це вбивці Українців. У такій то цілі він позбирав усе, що було зле й придатне до його теми: що де зачув, навіть і небилиці, або вичитав із актів тощо, все це вписав дослівно до своєї книги, додаючи до цього свої їдкістю писані уваги, переповнені частими терпкими й ущипливими колючками. Зваживши притім і те, що о. Малиновський зовсім поминає історичні факти, які ослаблювали б його малюнок, а деякі тільки подає однобічно, або ставить у далекому відтінку; що він, замовчуючи про великі заслуги людей, імення яких історія вірно записала, для грецько-української Церкви й Русі, наводить факти, які відносячися до приватних осіб, не мають ніякого значіння в єрархії, або вивчаючи тільки особисту характеристику начальників Церкви, цілком не належать до церковної історії, або такі неприличні, що вже сам сором не дозволяв вписувати їх до історії, а до цього ще церковної; зваживши, кажу, це все, можна би без пересади назвати книгу о. Малиновського не історією української Церкви, але швидше „кримінальною скаргою“, внесеною на Поляків і їх прихильників перед суд західньої Європи, тим більше

що вона написана не народньою мовою, але спліснілою латиною“ (стр. 1—2).

Автор заявив про себе, що він Українець і лишить ся ним до кінця свого життя, любить свою народність, але й шанує кожну іншу, й поділив свою відповідь на три доби, першу від 1340 до 1772 р., другу від 1772 до 1848 й третю від 1848 до 1863 р. Одначе відповідь Правдолюба—Коссака це не виказування фактами й датами помилок і викривлень Малиновського, тільки власний малюнок історії української Церкви у звязку з історичною долею українського народу недоступний ширшому, кругові читачів, бо сконфіскований.

Хоч Гарасевич не написав ніодної статті українською мовою, він добре робить різницю між українською а церковно-словянською мовою, як це бачимо з його власних висловів, що Острозька Біблія написана „lingua liturgica“, твір Бантиш — Каменського про Унію виданий „idiomate russico“, але одну потрібну для себе звістку знаходить він „in manuscripto ruthenica lingua antiquo exarato“.

Як історик української Церкви Гарасевич розумів завдання історика так само поважно, як Денис Зубрицький. Свої праці писав на підставі документального, головно рукописного архівного матеріалу й друкованих робіт. Вони носять на собі сліди йосифінської ментальности, яка одначе в нас проминула без шкоди для Церкви. Писані латинською мовою, сьгодні статті Гарасевича мають також головно значіння архівного матеріалу та як такі повинні вже раз зявитися на світ у своєму оригінальному вигляді.

Петро Паславський.

(*Jaroslauus Hordynskyj — Petrus Pasławskyj*).

Graeco-cath. Ecclesia ad S. Barbaram Vindobonae una erat ex ponderabilibus centrīs religiosae et culturalis vitae Ucrainorum. Praesertim in periodo anteschaschkeviciana (primo dimidio XIX s.) primas partes habuit in vita culturali Ucrainorum Galiciae. Praecipuus parochus huius Ecclesiae fuit Petrus Pasławskyj, 1792 a. natus in villa Łazy ad Jarosław. Sacris ordinibus initiatus 1818 a. ab Eppo Joanne Snihurkyj tamquam curatus in Boratyn excellebat zelo animarum atque sociali labore. A. 1821 ad cooperatorem Ecclesiae S. Barbarae destinatus anno autem 1835 a Metropolita Leopoliensi parochus huiusce Ecclesiae nominatus non multo postea tragica morte periit (1847 a.). Tamquam parochus prodidit Petrus Pasławskyj eximium zelum animarum in cura gerenda, excellens vita religiosa et amore sui ritus necnon charitativa-sociali activitate.

1. Загальний життєпис о. Петра Паславського.

До важніших осередків українського життя у першій половині XIX ст. належала гр. кат. церква св. Варвари у Відні. Її парох ставали мимохіть не тільки церковними достойниками, але й опинялися у ролі духових провідників загалом віденських Українців (і деколи й неукраїнців). Тому особа пароха на цьому відповідальному й репрезентативному становищі була (й є ще до нині) все замітним явищем у житті західніх Українців, що були до недавня так тісно звязані з австрійською столицею. Передусім важна роля припадала йому в дошашкевичівській добі, коли та церква св. Варвари стала одним з огнищ західньо-українського відродження ¹⁾.

До найзамітніших віденських парохів того часу належав Петро Паславський. Він уродився 1792 р. в селі Лазах коло Яро-

¹⁾ Михайло Тершаковець, Галицко-руське літературне відроджене. Львів 1908, стр. 16—18.

слава, де його батько Вінкентій († 1828 р.) був дяко-учителем¹⁾. Його матірю була Марія з роду Бобрович († 1829 р.). У Вінкентія був ще молодший син Гавриїл, що став парохом у Раві Руській²⁾. Власною працею покінчив Петро середню школу й богословя. Одружившись 1818 р. з Юлією, рідною сестрою Михайла Качковського, висвятився того самого року з рук еп. Івана Снігурського в Перемишлі й став священником у Боратині, порохницького деканату коло Ярослава. Тут і померла його дружина 1820 р. Дня 31 березня 1821 р. іменовано його сотрудником у Відні, а коли вмер парох церкви св. Варвари Іван Фогараші, став Петро Паславський 12 грудня 1834 р. адміністратором віденської парохії. Дня 20 серпня 1835 р. іменував його цісар парохом, а про те повідомив вірних митрополит Михайло Левицький окремим пастирським листом із 12 вересня 1835 р. № 61 (подаю його з відпису в парохіяльних актах при церкві св. Варвари):

Ws'm, komu widaty o sem podobajet, naipaczeże wirnym ludem grecko-katolyczeskia Parafii Swiatyia Welykomuczenyicy Warwary wo Widniu, wistno da budet, iako wydannaho Dekreta iz Preswitłaho Kesarо-Kralewskahо wyższej Austryi Uriada, iz dnia 20-ho Misiaca Ruhusta, hoda 1835-ho Numeru 44.526-ho Welykoderżawnuy Kesar Parafiu Swiatyia Warwary po smerty ostatnaho iеia Parocha i titularnaho Kanonyka Lwowskaho Joanna Fogarassy-Administratoru tiazde Parafii Petru Paslawskomu, zwyczajnym sposobom seia požadajuszczemu, i do sprawlenyia Uriada Parocha dobri prispособlennomu naytask-wsze poruczyl.

My Metropolyt seho Petra Paslawskoho, kotoryy 27-ho misiaca Ruhusta, hoda seho prosyl nas o toie — pri imenowannoy greko-katolyczeskoy Parafii Swiatyia Warwary wo Widniu, wlastyiu Naszeiu postanowylysmo wo Parocha, i iemu oddalysmo popечenyie o duszach czelowiczeskich wo Parafii sey prebywajuszczvch, a kotoryia on doseli byl Administratorom tokmo, i tako on zazawsze od dneś iako istynny Paroch riadyty maiet Parafiiu i iemu wlast potrebnu do seho poruczylsmo.

Seho rady postanowlennaho, i wlastyiu Parocha obfeczennaho Petra Paslawskahо, napomynaiemo Imenem bożym, i nakazuiemo iemu, sztoбы on powireny sebi uriad Parocha upotreblał: ko umnożenyiu slawy bożyieia, i spasenyiu wicznomu dusz czelowiczeskich so wsiakim popечenyiem; — Parafianam Cerkwe Swiatyia Warwary takozde nakazuiemo imenowannaho Petra Paslawskahо iako prawdywaho i istlnahо Parocha swoieho, iako perwaho Pastyria swoieho czyly. Seho rady nakazuiemo cztoбы Pysmo syie postanowlenyia wo Parocha Petra Paslawskahо

¹⁾ Батько Вінкентія Андрій служив у польському війську, а дідо Іван був парохом у Хотиничу († 1724 р.).

²⁾ Життєпис о. Гавриїла Паславського написав його син В. Паславський, що був гімназійним професором — і цей рукописний життєпис знаходиться між біографічними матеріалами І. Є. Левицького (рпк. бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка, № 493, 64 т, ч. 42). Відси й подаю ближчі дані про сімю Петра Паславського.

wirnym Christianom nastoiaszczyia Nedely na służbu Bożyiu do Cerkwe sosedszym sia, proczteno i ohiaszeno bylo i do knyhy cerkownyia wpysano.

Dano byst wo Lwowi wo Metropolitalnoy Archi-Kathedri Naszey, Swiataho Welykomu zennyka Heorhia, dnia 12-ho Septemwryia, hoda 1835, Michaii Metropołyt.

Цей лист, складений церковно-словянсько-українською мовою, але писаний латинськими буквами, відчитано в церкві. В 1844 р. іменовано Паславського почесним крилошанином. Він закінчив життя трагічною смертю, — його убив у церкві дяк Теодор Ковальчик 22 липня 1847 р.¹⁾

¹⁾ Головною основою цієї праці є акти, що їх зібрав Др. К. Студинський, що й почав писати про Петра Паславського. За відступлення мені тих актів і за низку цінних відомостей я винен прилюдну подяку проф. Студинському, що є властиво й співавтором цієї праці, підписаної моїм іменям. Між тими паперами є передусім книжечка актів (51 стр., 16°), що їх переписав із віденських парохіяльних актів (Pf. тобто: Pfarrakten) о. Олександр Коренець. Є тут: I) Із книги *Protocollon Sacrificiorum* (VI Pf.), що її закрив о. Петро Паславський від 1/12 1835 р., вістки про діяльність завідача парохії о. Юрія Барни після смерті о. П. Паславського. II) *Specialsachen* (XXXV Pf.): 1) *Series Parochorum*, складена Паславським; 2) *Wykaz spowiadających się* від 1834 р.; 3) Послання митроп. Михайла Левицького (№ 61 із 12/9 1835 р.) у справі іменування Петра Паславського парохом церкви св. Варвари у Відні; 4) Польське упімення Паславського до віденських гр. кат. питомців з 12/1 1842 р.; 5) *Nota tyżcaса się греско-uniackiego Obrządku Alumnów w Ces. Król. Konwikcie zostających w Roku 1837*; 6) *Exhortatio ad Alumnos* з 11/3 1838 р.; 7) *Inhalt eines geschriebenen Briefes an Herrn Pfarrer bei den Paulanern* — з 11/3 1836 р.; 8) Записка Паславського (німецька) з 12/3 1836 р. про інцидент із латинським капеляном; 9) *Письмо* (латинське) львівської Консисторії до Паславського з 23/3 1840 р.; 10) *Пояснення до того письма о. О. Коренця*; 12) *Згадка про обширну переписку в справі волоських претенсій до церкви св. Варвари*; 13) *Лист* (німецький) Паславського до д-ра М. Вішаніка з 19/11 1838 р.; 14) *Записка о. Коренця про М. Вішаніка*; 15) *Лист* (німецький) Паславського до В. Алексовича з 18/11 1838 р.; 16) *Просьба* (німецька) Петра Паславського в справі дозволу гр. кат. питомцям проповідувати рідною мовою й відповідь віденської Консисторії з 16/3 1836 р.; 17) *Copia Epistolae Alumnorum rit. gr. cat. Valachicorum* з 17/12 1839 р.; 18) *Nota quod attinem remonstrationem Duorum Alumnorum rit. gr. cat. valachicorum* з 15/3 1840 р.; 19) *Gorszace pisma X. Wikarego mojego Georga Barnyi Diaka ruskiego Chóru, Theodora Kowalczyka — dla instrukcyi Następcom moim zostawione* — одначе самих листів нема; 20) *Письмо* (німецьке) Петра Паславського до директорату конвікту для питомців з 10/10 1845 р.; 21) *Письмо митроп. Михайла Левицького з 23/12 1835 р. в справі румунської мови при богослуженнях у церкві св. Варвари.*

Окрім тих 22 документів, що їх переписав о. Олександр Коренець, передав мені проф. Студинський ще такі документи: 1) *Лист* (церковно-словян-

2. На становищі віденського сотрудника, адміністратора й пароха.

Маємо дуже мало вісток про діяльність Петра Паславського в часі його побуту в Боратині. Знаємо тільки, що ще перед 1820-им роком він склав „Сокращенну руску граматику“ й з неї користав пізніше в своїй граматиці Йосиф Левицький. Рукопис тієї граматики, написаний чітким скорописом, бачив ще 1848 р. Богдан Дідицький у домі Петрового брата Гаврила в Раві Руській; але цей рукопис згорів у часі великого пожару в Раві 1863 р.¹⁾ Вже хочби з того видно, що Петро Паславський належав тоді до визначніших українських священників. Тому й не диво, що власне його вибрав на бажання перемиського єпископа Івана Снігурського митроп. Михайло Левицький на видне становище сотрудника при церкві св. Варвари у Відні, — а це іменування зрозуміли всі як визначне відзначення²⁾. Парохом цієї церкви був від 1818 р. Іван Фогараші, сотрудник від 1814 р., як адміністратор після іменування Івана Снігурського перемиським єпископом від 15/VI 1918 р., від 19/IV 1820 р. як парох³⁾.

ський) Алімпія Милорадова до П. Паславського з 4/7 1847 р.; 2) Письмо (німецьке) П. Паславського до румунського співака Івана Медвеші з 17/10 1844 р.; 3) Наромнієніє Теодора Ковальчука Диака рускієго з 1844 р.; 4) Nota I i II (обі польські) в тій самій справі; 5) Письмо (польське) — брульйон П. Паславського про відвідини Милорадова в справі Ковальчика (письмо писане на списі листів, що приходили й виходили); 6) Лист (польський) П. Паславського до еп. Івана Снігурського 24/11 1842 р.

Вкінці в бібліотеці „Національного Музею“ у Львові знаходиться рукописна збірка українських проповідей П. Паславського з 1835 р. та рукопис його перекладу на польську мову німецьких гомілій. За дозвіл користати з тих рукописів складаю прилюдну подяку Директорові „Національного Музею“ д-рові І. Свенціцькому. Ті 30 рукописів творять першорядне джерело для пізнання діяльності П. Паславського й на них передусім спирається й оця праця.

Життєписні дані про Петра Паславського подають у друкованих працях: Богданъ А. Дѣдицкій: „Михаиль Качковскій и современная галицко-русская литература. Ч. I. Львовъ, 1876“; та Др. Кирило Студинський: „З пожовклих листків“. Львів 1917, ст. 3—15.

¹⁾ Дідицький, *op. cit.*, стр. 80.

²⁾ Там саме.

³⁾ Про Івана Фогараші (Fogarassy) гл. Петръ Полянскій, Церковъ и приходъ св. Варвары во Вѣдні. „Новий Галичанинъ“, Львовъ 1890 р., ч. 22; Ярослав Гординський, Основане гр. кат. церкви в князівстві Люкка в Італії. ЗНТШ 1918 р., т. СХХV, стр. 55—89 (1 окремо).

Акти, що їх маємо під рукою, посвідчують, що на свому становищі тишився Петро Паславський справжньою пошаною. Причиною тієї пошани була повага й велика совісність, що з нею Паславський сповняв свої душпастирські обов'язки. При тому характеризує його рішуча сміливість, навіть із нараженням власної особи, та ініціативна діяльність, повна саможертви.

Вже на становищі сотрудника був Паславський посередником та повірником у різних справах митроп. Михайла Левицького й еп. Івана Снігурського. „Przy końcu przeszłego miesiąca odebrałem pakę ksiązek od JX. Paślawskiego z Wiednia przysłanych, między któremi jest 9 sztuk dla JW. Pana Dobrodzieja przeznaczonych“ — пише зі Львова дня 7. XI. 1829 р. митроп. Михайло до еп. Івана ¹⁾. А звіщаючи Снігурського дня 26. IX. 1832 р. про смерть вдови після Івана Могильницького, що полишив, між іншими, й катихизм, додає митр. Левицький: „Mnie przychodzi na myśl, czy nie zgłosić by się (з тим катихизмом) do Mechitąystów w Wiedniu, którzy słowieńskie druki mają. JX. Paślawski mógłby tam korektury dopilnować ²⁾. „Розуміється, це тільки уривкові вісті, але вони нам показують, чим був Паславський для обох владик ³⁾.

Тому не дивно, що коли помер Фогараші митрополит хотів бачити на становищі віденського пароха власне о. Петра Паславського й готов був навіть піти йому на руку з деякими формальностями, як це посвідчає лист митрополита до еп. Снігурського з 29. XII. 1834 р., де читаємо: „Nim to i owo nastąpi, ja się wstrzymam jaki czas z wypisywaniem konkursu“ ⁴⁾, або лист із 17. IV. 1835 р.: „Referent gubernialny oświadczył mi, że JX. Paślawski uwolnionym został od konkursowego egzaminu. Intymatu jednak o tem dotąd jeszcze nie odebrałem. Skoro go odbiorę, zaraz każę wypisać konkurs na parafię s. Barbary i prosić będę Ill-mum ac Rev-mum

¹⁾ Др. Василь Щурат, Листи митрополита М. Левицького до єпископа Ів. Снігурського. Львів 1924, стр. 33.

²⁾ *Op. cit.*, стр. 65.

³⁾ Таких вісток маємо більше, напр. у 1834 р. передав через Паславського листа до директора віденського конвікту еп. Мих. Вагнера еп. Іван Снігурський (Др. Кирило Студинський, Матеріали до історії культурного життя в Галичині в 1795—1857 рр. Львів 1920, стр. 70). Через руки Паславського переходили акти в канонічному процесі Григорія Яхимовича в часі іменовання його єпископом (*op. cit.*, стр. 204, 206), Паславський складав і відповідне свідцтво в Нунціатурі (*op. cit.*, стр. 210) та займався загалом справами Яхимовича.

⁴⁾ Щурат, *op. cit.*, стр. 92. Подібне й у листі з 29. III. 1835.

D-nim (Снігурського), aby i w tamtej dyesezyi był publikowanym“¹⁾. Як знаємо, незабаром став Петро Паславський віденським парохом²⁾. На становищі пароха займався він передусім ближче своїми парохіями. Ставши адміністратором, завів він зараз спис тих, що сповідалися в його церкві (Protokoll, angefangen am 13. XII. 1834 [отже вже на другий день після свого іменування], in welches eingetragen sind diese Individuen des gr. kath. und latein. Ritus, welche die heilige Beichte in der gr. kath. Kirche der hl. Barbara verrichtet haben — заголовки в латинській мові, назви й стан осіб по польськи). Відси довідуємося, що Паславський висповідав (не знаємо, чи сам, чи разом із сотрудником) від 14. XII. 1834 до кінця травня 1842 р.: 7052 особи грецького обряду й 1126 латинського обряду — разом 8178 осіб за 7¹/₂ літ.

Наші акти дають нам цікаві відомості про те, як Паславський щиро опікувався своїми ближчими й дальшими парохіями, виходячи деколи далеко поза звичайні обовязки пароха. Передусім намагався він впливати на інтелігентних парохіян, бажаючи збільшити їх привязання до обряду й Церкви. Показують це хочби два письма Паславського до декана медичного факультету у Відні, дра медицини Михайла Вішаніка (Viszanik) із 18 й 19 листопада 1838 р. і до Вінкентія Алексовича, дра медицини й члена медичного факультету. Вішанік переслав 24. IX. 1838 р. через Алексовича лист до Паславського й дар для церкви св. Варвари в сумі 12 фльоренів конвенц. монет. Паславський дякує Вішанікові за цей дар і запевнює, що буде молитися, щоби Бог йому віддячив тисячкратно й користаючи з того, що зближається свято арханг. Михаїла, день імянин Вішаніка, бажає йому, щоби Бог обдарував його кріпким здоровлям для добра людства, що терпить, а після смерти, щоби нагородив його в небі. Одначе дбалий парох користає з нагоди й питає Вішаніка з титулу свого пастирського становища, чи він вже справді перейшов на латинський обряд, бо від кількох літ не мав приємности бачити, щоби він (Вішанік) приступив у його церкві по грецько-католицькому обряду до св. Причастя (Zum Tische des Herrn) у великодному часі. Коли Вішанік перейшов на латинський обряд за папським дозволом, може бути спокій-

¹⁾ О р. с і т., стр. 94.

²⁾ Паславський вніс до львівської Консисторії ремонстрацію проти оплати за інструмент інституції на уряд пароха й проти почтових оплат. Про те писав митрополит перемиському єпископові: „Wreszcie JX. Paślawski oszczędzi sobie wydatków, jeżeli mniey i króciey jak dotąd będzie pisywać“ (О р. с і т., стр. 103).

ний у своєму сумлінні; але як він це вчинив на власну руку, то допустився зневаги гр. кат. церковних законів і не може надіятися досягнути Божу любов і благословення. Папська буля з 7. II. 1624 р. заборонює виразно перехід із грецького обряду на латинський без папської диспензи. Якби йому трапилася нагода говорити про те з іншими греко-католиками то Паславський прохає його, щоби він звернув їх увагу на цю булю.

З того листа бачимо, що Паславський вів спис тих, що сповідалися не без мети: він діставав таким чином евіденцію релігійних обов'язків своїх парохіян і міг опісля впливати на них із того боку. Як Вішанік прийняв поучення свого пароха, не знаємо певне, але о. Коренець подає таку заввагу: „Той п. др. Михайло Вішанік дарував церкві св. Варвари диван (Terrich), як це ще й деінде я читав — отже о. парох виписав йому таку науку“. Здається, дарунок ковра наступив після листу Паславського, отже виходило б, що Вішанік зрозумів інтенцію Паславського й не тільки не обидився тим упоминням, а ще й оцінюючи його, дав ще один дар церкві.

Але бо й Вінкентій Алексович дістав із нагоди наміреного вінчання по третій оповіді днем ранше цікавого листа від Паславського; цей лист варта подати в цілості:

Hochzubeehrender Herr! Weil Sie zum Religionsunterrichte bei mir nicht erschienen, und auch vielleicht nicht erscheinen konnten wegen Ihrer Berufsfluchten, die Sie bei der Pflege der leidenden Menschheit zu erfüllen hatten — halte ich Sie darum für entschuldigt; damit Sie aber in Zukunft bei der Pflege der sterblichen Leiber Ihrer Nebenmenschen, die Pflege Ihrer unsterblichen Seele nicht ganz ausser Acht lassen, darum als Ihr eigentlicher Seelsorger hier in Wien, lege Ihnen ans Herz und bitte, dass Sie:

1. Dieses Katechismusbüchlein ganz, fleissig, und aufmerksam noch vor der Copulation durchlesen, und die heiligen Wahrheiten der katholischen Religion, tief Ihrem Herzen einprägen, denn von deren gewissenhafter Befolgung Ihr, Ihrer schätzbaren Gattin, und Ihrer Kinder geistlicher und ewiger Heil abhängt.

2. Dass Sie nach Ihrem gr.kath. Ritus wenigstens ein Mal im Jahre zu Osterzeit in Ihrer Pfarrkirche der hl. Barbara das heiligste Sakrament des Altars empfangen, obgleich es zu wünschen wäre, dass Sie 3. Mal im Jahre, nämlich: zu Ostern, Mariae Himmelfahrt, und Weihnachtsfeste — (: sicuti unitorum ruthenorum sacra Synodus anno 1720 Zamoscii celebrata, omnibus unitis ruthenis praecipit :) — zum Tische des Herrn hintretten; dann mache ich Ihnen bekannt, dass Sie auf Ihr eigenes Gutachten den röm. kath. Ritus ohne Dispensation des Papstes, nicht annehmen können, weil die Bulla Urbæn VIII vom 7 II 1624 den Übertritt vom gr. kath. zum röm. kath. Ritus ausdrücklich verbittet, sonst im Gegentheil handelten Sie wider Ihr Gewissen, und so den Segen Gottes nicht erhalten.

3. Dass, wenn Sie der gütige Gott mit einer männlichen Nachkommenschaft, beschenken werde, Sie solche nach Ihrem gr. kath. Ritus taufen und firmen lassen,

іє es das Kirchengesetz mit sich bringt, dass die Söhne dem Ritus des Vaterst, und die Töchter dem Ritus der Mutter folgen.

4. Dass Sie wenigstens an hohen Festlichkeiten in Ihrer Kirche dem heil. Messopfer beiwohnen, und so meinen Pfarrkindern mit einem guten, erbaulichen Betspiele vorangehen; —

Schliesslich ersuche ich Sie auch freundschaftlich, von diesen gr. kath. Kirchengesetzen bei Gelegenheit Ihrer guten Freunde, welche des gr. kath. Ritus in Kenntnis zu setzen.

Ich bitte die Versicherung etc. ...

Таке письмо міг написати тільки той, що був справді глибоко привязаний до свого обряду й сповняв притому взірцево свої священничі обовязки. Але бо й було загально відомо, що Паславський дуже цинив гр.-кат. обряд і держався його докладно в своїх богослуженнях. Зрештою й мусів він так поступати, бо він знав, що за його відправами стежать уважно не тільки українські (а певне й румунські) греко-католики, але й чужинці. В домі Паславського сходилися тодішні корифеї Словянщини: Вартоломей Копітар, Вук Караджіч, Ян Колляр, Людовіт Гай; сюди заходив і відомий прихильник словянського обряду Карло кн. Люкки разом із своїм пізнішим капеляном Михайлом Лучкаєм. Серед розмов із тими людьми родилася не одна важна гадка, але окрему увагу присвячувано там власне справам гр.-католицького обряду¹⁾. Так напр. В. Копітар у замітках до рукопису Йосифа Левицького передає нам таку вістку: „Princeps Lucae hic ad S. Barbarae semper corrigit Pasauium, ne sanat v viki vikov, sed vjeki vjekov²⁾“. Одначе Паславський таки полишився при українській вимові церковно-словянських текстів. Деколи приходилось Паславському й перенести деякі неприємності за цю гостинність, як напр. у 1838 р., коли то в нього замешкав на поручення о. Пасси з-поміж оо. Лігуріянів один православний буковинський богослов, що хотів перейти на Унію й опісля писав скарги на митрополита, що він кладе йому перешкоди в тому ділі, коли знову о. Пасси розповідав про прихильність митрополита до схизми³⁾.

Паславський не тільки сам любив і шанував свій обряд і домагався любови й пошановання для нього від своїх вірних, але й від посторонніх людей. І ось на тому тлі трапився характеристичний випадок у 1836 р. Дня 3 лютого т. р. відбувався в церкві Павлінів у Відні похорон Тереси Маценавер, подруги Йо-

¹⁾ Тершаковець, I. с.

²⁾ Др. О. Маковей, Три галицькі граматика. З.Н.Т.Ш. 1930, т. LIV, стр. 73.

³⁾ Щурат, op. cit., стр. 214.

сифа Matzenauer-a, міського урядовця (bürg. Stadtrödler). Парох Павлінів дозволив і о. Паславському поблагословити тіло й по грецькому обрядові, бо певне так бажала собі рідня покійної. Коли о. Паславський відправляв панахиду, один із капелянів, що стояв по правій руці, почав сміятися й закривати лице біретом. Того самого дня вдоваць Маценавер прийшов до о. Паславського і дав вислів своєму негодованню на грішне поведіння капеляна в Божому домі, що викликало обурення усіх учасників похорону (das gegebene Aergerniss der ganzen gläubigen Versammlung). Паславський остовпів, почувши це оповідання, але намагався виправдати капеляна, що міг мати якусь іншу причину до сміху (може хтось із зібраних спонукав його до того проти його волі), а сам від серця простив капелянові цю зневагу духовної й братньої любови та заховав про цілу подію строгу мовчанку. Коли одначе стрінувся вдруге з Маценавером, а цей оповів, що деякі учасники похорону висловили йому велике негодовання з приводу поведіння того священника в церкві й заявили, що підуть радше до дальших костелів, ніж до того, де такий грішний священник править богослуження, бо сам його вид є для них перешкодою в молитві, а до того Маценавер загрозив, що внесе скаргу до віденської Консисторії, о. Паславський уважав за відповідне звернутися з просьбою до пароха, щоби він розмовився по батьківськи з капеляном і розслідив, яка була властиво причина того сміху: чи грецькі церемонії, чи спів, бо він повинен знати, що різниця між обрядами прикрашує Церкву й служить до скріплення любови між братами. Парох поговорив із капеляном, а він явився найближчого дня (12. III) в о. Паславського, признався із соромом до вини, просив прощення й благав, щоби о. Паславський не робив із того ужитку в Консисторії, бо архієпископ є дуже строгий і не простив би йому провини, а через те він став би нещасливим на ціле життя. Він готов сам явитися у Маценавера та перепросити його, тільки нехай визначить йому до того день та годину. О. Паславський запевнив його, що на цьому справа скінчиться. В своїй ніжності не подав нам о. Паславський імени капеляна, бо його покаяння вважав свого роду сповіддю та експіацією провини — він додав тільки, що за кілька літ згаданий капелян був уже катихитом у політехнічному інституті.

Але о. Паславський не вдоволився такою ревною душпастирською діяльністю в обсягу лише своєї парохії. Він зацікавився також гр.-католицькими жовнярами поза Віднем. Ще 8. VII.

1835 р. подав він довшу просьбу до еп. Івана Снігурського, де доказував, що гр. кат. жовнірі не хочуть ані сповідатися ані причащатися у латинських священників, що й так не дбають про греко-католиків, та просив іменувати при полках, що в них служить більша частина греко-католицьких жовнірів, греко-католицьких капелянів¹⁾. Від пароха Ляврецького довідався він, що військо, стаціоноване в Моравії, не має гр. кат. священника, а сам переконався, що розміщені в Італії полки не мають від пяти літ капеляна. Тоді Паславський, дня 6. III. 1840 р., звернувся до митроп. Михайла Левицького, щоби він відкликався у тій справі до міністерства війни та виєднав йому (Паславському) дозвіл на їзду до Оломуца. Одначе дістав відповідь, що її певне в своїй душпастирській ревності не надіявся:

Quae D. parochus in sua remonstracione ddt. 3. m. c. de neglecta spirituali militum cura in Moravia ex suggestione presbyteri Laurecki, in Italia autem ex percepta sua propria observatione exposuit, incredibilia et certo certius exaggerata sunt, involvunt autem gravem accusationem non tantum Ordinariatus Castrensis, caeterorumque Superiorum et capellanorum Castrensiurn, sed etiam ipsius supremi aulico-bellici Consilii, quod duntaxat religiosam militum curam adeo neglexerint, ut plerique horum in supinam ruditatem proberentur. Quare ad Eius propositum, remonstrandi supremo bellico Consilio, ut Ei liceat Olomucum abire, et ibi praetensum illum malum corrigere, id Eidem observamus, ut videat et praevie bene perendat, ne per huiusmodi passum et ipsum supremum bellicum Consilium et Ordinariatum Castrensem offendat, sibique hoc modo novis collisiones conillet, quarum satis iam in loco proprii Officii a longo tempore habet. Leopoli die 23 III 1840. Michael Metropolita.

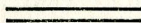
Це письмо в своєму тоні було болюче та несправедливе, бо дістав його священник від своєї влади за ревну священничу діяльність, — тим більше, що його домагання (чи закиди) були зовсім вірні. Далі видно, що львівська Консисторія не дуже радо гляділа на живу й сміливу діяльність о. Паславського в парохіяльних справах, що не раз сам собі немов вишукував труднощі, бо в справах свого обряду не боявся наразитися хоч би й вищій владі. Все ж таки в чотири роки пізніше іменовано його почесним крилошанином.

Як бачимо, Паславський мав не мало клопотів і неприємностей у ревному сповнюванні душпастирських обовязків. Але були ще й інші важні справи, що спричиняли йому багато жури. В 1842 р. виникла для віденських греко-католиків поважна небезпека, що вони полишаться, бодай на якийсь час, без власної церкви, бо австрійський уряд порішив знищити з початком 1843 р.

¹⁾ Щурат, *op. cit.*, стр. 191—194.

старий будинок, що в ньому знаходиться церква св. Варвари, хоч її попереднього року гарно відновлено великим коштом. Щоправда, уряд хотів зате відступити греко-католикам малий костел св. Івана Непомука при Praterstrasse, але аж у три роки пізніше. Тоді цією справою зайнявся щиро віденський Апостольський Нунцій кн. Амтієрі, що повідомив про все Паславського й митроп. Михайла Левицького. Паславський також звістив про те митрополита, й крім того єпископа Івана Снігурського (польським листом із 24 листопада 1842 р.). Заходи Нунція й обох владик на імперському дворі вінчалися добрим успіхом і старий поштовий будинок разом із церквою стоїть до нині¹⁾.

(Продовження слідує).

¹⁾ Докладніше про те гл.: К. Студинський, З позовклих листків. Львів 1917, стр 9 — 15. Тут і подано лист Паславського до Снігурського. З того листу видно, що Паславський сповняв у Відні й деякі поручення єп. Івана Снігурського в його особистих та урядових справах.

Вибрані питання (Analecta)

Гетити та їхня культура.

(У століття віднайдення їхньої столиці).

Етнографічна карта Малої Азії представляла собою у старовині дуже пестрий образ, у якому довгий час годі було визнатися. Та згодом ця мозаїка народів стала краще зрозумілою, а причинилося до цього в першій мірі ствердження факту, що індогерманські племена, які у I тисячліттю до Хр. займали великі простори краю, не були найстаршим населенням Малої Азії, тільки прийшли туди щойно у XII ст. до Хр. підчас великої мандрівки народів від північного заходу.

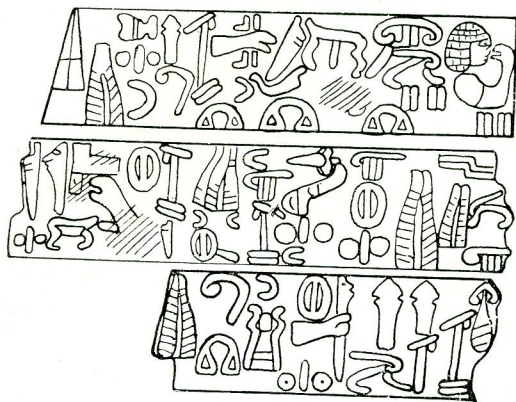
Коли відчислити усіх тих пізніших Греків, Траків, Фригійців та Вірмен, то все ще лишається значне число старших народів, які творять здебільша одну групу так щодо раси як і щодо мови та релігії. До цієї групи належать рівнож Гетити, нарід до недавна досить загадочний, якого історію удалося одначе в останніх часах вже досить добре розяснити.

Найбільше світла кинули на неї епохальні розкопи Гуга Вінклєра (1906—1907) у відкритій 1834 р. біля Вoghazkōi колишній гетитській столиці, 145 км. на схід від Ангори. Копав він головню на горбку Вöyükkale, де найшов сильно укріплений властивий город (княжу палату), а в ньому архів гетитських королів клиновим письмом на глиняних табличках. На підгородю, яке розложилось було на природній терасі пониже палати, відкопав Вінклєр мабуть колишню велику святиню, а у ній другий подібний архів. У 1912 р. копав там у третє турецький археолог Макрід-бей, але повної публікації про це ще нема. Відомо тільки, що він найшов там цінну для хронології кераміку, тілопальні похорони у збанках та новий архів глиняних табличок.

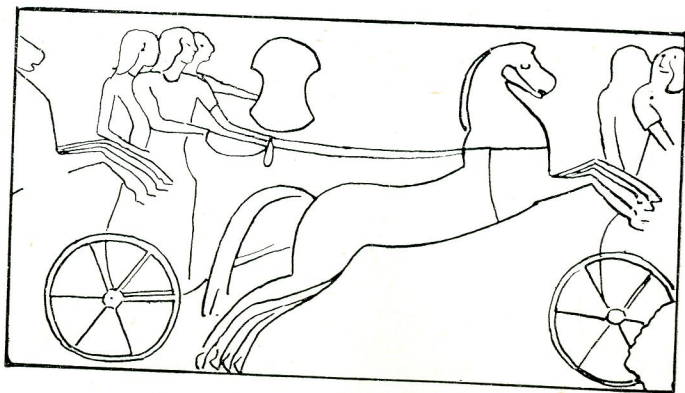
Багато відомостей про Гетитів достарчив також державний архів фараонів, рівнож на глиняних табличках, найдений у Tel el Amarna.

Другою зворотною точкою у дослідях над Гетитами було розшифрування їхнього клинового та гієрогліфічного письма чеським орієнталістом проф. Беджіхом Грозним.

На підставі одного й другого хочу подати короткий начерк нинішнього стану знання про цей старовинний нарід, який мав

Гетитський напис в Гамату в Сирії.

Гетитський боєвий віз.

значний вплив на розвій культури Святої Землі у бронзовій та старшій залізній добі, себто протягом цілого II тисячліття до Хр.

Історія¹⁾. — Перші згадують Гетитів єгипетські гієрогліфи, де кажеється у хроніці Тутмосіса III (18 династія), що він у 33 і 40 році свого панування дістав дарунки від князів народу Хета. Багато відомостей про нарід Хатті дають нам вавилонські та асирійські клинові написи, а рівнож у біблії говориться часто про синів Хета, з якими Ізраїльтяни стрічаються на різних місцях обіцяної землі.

Спершу, ще у другій половині III тисячліття до Хр. держава Гетитів займала лиш велику частину східньої Малої Азії, не сягаючи далеко на захід поза р. Галіс (Кісіль Ірмак). На початку II тисячліття до Хр. Гетити покорили вавилонське царство, (панували там приблизно від 1900—1700) та причинились до розквіту культури бронзової доби у Сирії й Палестині.

Та досить скоро ця стара гетитська держава підупала і досі невідома ще причина цього, бо на кількясот літ уриваються всякі історичні джерела. У цьому часі мусіла гетитська держава переживати тяжкі політичні потрясення та можливо й змаліти до своїх корінних земель у Малій Азії. Промовчали це королі пізнішої, відновленої держави у своїх історичних записках, до яких збирали копії також зі старих архівів²⁾.

Розквіт цієї нової держави Гетитів припадає на XIV—XIII ст. до Хр. і тоді сягала вона, разом з васальними державами, на південному заході аж до Лікії, на півдні й півночі до моря, у Сирії до Ливанону та Евфрату, а на сході часом аж до Мезопотамії та Вірменії.

Першим її князем був мабуть Тудгалія I. За панування його брата Хатушіля II відпало багато східніх племен над Евфратом до держави Хуррив у Вірменії, але його наслідник Шупілюлюма підбив їх назад та поширив значно границі держави, відібравши фараонам Сирію. Помагали йому при тім семітські Аморити з північної Палестини. Королем сусідньої держави Мітанні був тоді Тушратта, якого дочка була одною з жінок фараона Аменофіса IV.

Шупілюлюма помер біля 1339 р. до Хр. і це є перша певна дата в історії Гетитів. Після нього вступив на трон Муршіль II, якого наслідник Муваталю звів велику битву з Рамзесом II під Кадешом над р. Оронтом. Тому відносини між цим фараоном а наслідником Муваталі Хатушілем III були спершу досить напружені, так що Рамзес II не післяв був йому навіть жадних дарів з приводу його (Хатушіля) коронації, але опісля, 1292 го або слідуячого року заключили оба володарі мир та союз. При цьому обмінялися дипломатичними нотами у вавилонській мові й тексти цих обох актів заховалися до нині³⁾.

¹⁾ Головно за Bilabel, Geschichte Vorderasiens und Ägyptens vom 16—11 Jahrh. vor Chr., Гайдельб рг 1927.

²⁾ Більшість табличок з Boghazköi — це копії, не оригінали.

³⁾ В Єгипті на стінах святині у Карнаку, у Мал. Азії у архіві в Boghazköi.

Після цього настали справді сердешні відносини між обома державами, а при кожній нагоді союзники обдаровували себе взаїмно дарунками, між якими для Єгипту дуже побажане було перше тоді залізо, добуване у Кізватні (Кападокії?)¹⁾. У 1279/8 р. Хатушіль видав свою дочку за Рамзеса II та їздив особисто до Єгипту на весілля. Він був добрий дипломат, кращий політик чим вояк, і за його панування настали мирні часи для Гетитів. Палестина осталась тоді при Єгипті.

Помер Хатушіль III мабуть ще за життя Рамзеса II, а після цього став зближатися вже великими кроками кінець держави Гетитів. За його наслідника Тудгалі II, що був сучасником асирійського короля Тукульти-Намутри I, появилось перший раз грецьке плем'я Ахайців, якого король Атарсіяс хотів добути собі від моря південно-західню частину Малої Азії, але зістав побитий.

Один з наслідників Тудгалі II, Арнуванда III прийняв за співрегента свого сина, Тудгалію III, а коли цей остався сам, завершилася судьба його держави. Із заходу прийшла велика навала індоевропейських племен з „морськими народами“ та знищила державу Гетитів.

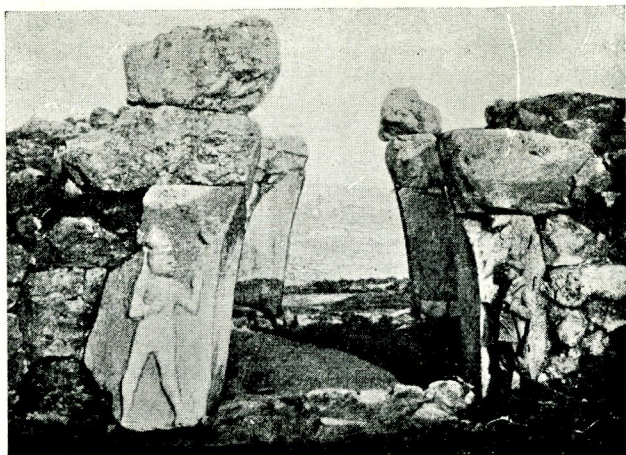
Сталося це біля 1180 р. до Хр., а сліди цього знищення видні ще сьогодні у столиці Хатті, де нині Boghazköi.

Тоді прийшли до Малої Азії з іншими індоевропейцями також Ахайці, Йонці, Траки, Фригійці та Вірмени. У північно-західній частині Малої Азії осіли ще у XIV ст. Еольці і у звязок з цим треба класти упадок Гомерової Трої ще до XIV ст. Їх виперли пізніше, у XIII ст. з цих місць Дори, так що у половині XIII ст. скінчилося вже мабуть перегрупування народів на західньому та південно-західньому побережжі Малої Азії. Одначе ця грецька колективізація держалася лиш побережжя, а дальше, в глибині краю творили інші народи та відіпхнуте нею старе населення поволі нові, менші держави на місці колишньої гетитської. Останню з них із столицею Каркеміш покорив асирійський король Саргон II у 717 р. до Хр. Після цього останки Гетитів улягли політично Асирійцям, а етнографічно та мовно були семітизовані через Арамейців.

Додати належить, що підчас цієї індоевропейської мандрівки народів прийшли до Палестини Філістими.

Антропологія. — Супроти браку просліджених гетитських кістяків можна про расовість цього народу говорити тільки на підставі захованих плоскорізьб. Є це переважно сиєни з воєн та ловів, часом процесії та жертви богам. У причісці, одежі та зброї нема на гетитських та єгипетських різьбах єдності. На єгипетських — Гетитів можна все добре відрізнити від Семітів: постава досить присадкувата, череп виразно короткий або знов виразно довгий, волосся досить довге, так що часом спадає космиками аж на плечі, ніс довгий і легко горбатий, чоло цоф-

¹⁾ Figulla-Weidner, Keilschrifttexte aus Boghazköi, I, 14.

Руїни одної з віздових брам міста Хатті.

Гетитський бог
Сетех-Тішун.

Гетитський боек, ви-
кутий на скелі
у Джавркалессі.

нене взад, вилиці масивні, борода коротка, кругла, стало голена, губи м'ясисті, зуби висунені вперед. Краска шкіри дуже ясна, волосся темне.

Люшан мав Гетитів за чистокровних представників переднеазійської раси (*homo tauricus*), одначе річ мається мабуть так: пранаселення цих земель належить до переднеазійської раси (коротка голова, великий ніс) мабуть з домішкою Монголів та може й Негрів. Мабуть із сходу прийшли відтак Індogerманці, члени нордійської раси (*homo europaeus*), підбили тубильців та стали панівною верствою у новій державі. З часом певно засимілювалися з підбитими народами.

Імя Хатті означало спершу мабуть, у етнографічному розумінню, старше населення середушої Малої Азії і його прийняли відтак за своє пізніші, расово зовсім чужі наїзники. Тому цю старшу людність називають часом протогетитами, а пізнішу Гетитами, хоч етнічно вона зовсім не означена.

Будівництво. — Його знаємо головню з руїн колишньої столиці Гетитів, що звалася — як і сам нарід — Хатті та була, як вже сказано, біля нинішнього села *Boghazköi*. Побудоване біля 1400 до Хр. місто було обведене сильним муром з оборонними вежами. У ньому було мабуть шість брам, а на їх могутніх кам'яних одвірках були викуті льви або крилаті сфінги з львиними головами, що немов сторожили біля входу до міста. У ньому відкрив Вінклер фундаменти п'ятих великих палат з центральними подвірями. Велика комната у найбільшій палаті, із статуєю бога, була мабуть придворною каплицею. Кругом цієї палати є замкнений в собі вінок подовгастих комор, одна побіч другої, де — як і в кретських палатах — переховувалися харчі й усяке домашнє приладдя та були скарбниці й комори на одіж. У двох таких коморах найбільшої палати найшли й один з архівів глиняних табличок з дипломатичною перепискою та текстами мирових й союзних договорів, — а все те тодішньою міжнародньою мовою: вавилонським клиновим письмом.

Долішня частина будівель аж по цокол є будована з тесаного каменя, а на ній стояв цегляний мур з повкладаними у нього деревляними бельками. Цю техніку перейняв був король Соломон, коли будував свою славу святиню й палату. Гетитського походження була й сама форма його святині як подовгастого прямокутника з входом з причілку, не з довшого боку, як рівнож і викладання стін комнат дошками¹⁾. Ця техніка удержалась в Палестині ще до часів короля Ахава.

Мистецтво. — Початки його ще не просліджені, але про ступінь старшої культури Гетитів свідчить некорисно це, що в часі панування над Вавилоном вони знищили його культуру, не засвоївши собі багато з неї.

Зате далеко сильніший вплив мала на гетитське мистецтво культура Єгипту, головню у XIV—XII ст. Таким прикметним за-

¹⁾ Watzinger C., *Denkmäler Palästinas*, 1933, 93.

позиченням є напр. сфінги, які у Єгипті представляють королів як львів з людськими головами. Гетити перетворили їх у жіночі єства і як такі дісталися вони згодом до Греції. З Єгипту походить рівнож крилате сонце, яким на гетитських різьбах є все означені постаті королів, а єгипетські впливи зраджують рівнож і північно-сирійські нагробні плити-стелі з плоскорізьбними сценами. На них сидить небіжчик, чоловік чи жінка, часом обоє разом, при складанім столику та споживають принесені їм дари. У жінок на голові високий чіпець, в руці нераз округле металеве дзеркало.

Архаїчні плоскорізьби, напр. їздець на коні, та кольосальні постаті двох львів, між якими біжить бородатий демон, збереглися у Сенджірлі у північній Сирії, а найбільш імпозантною пам'яткою гетитського мистецтва є плоскорізьби з Jazylykaja („писаний камінь“). Є це мала поляна біля Boghazköi, окружена з трьох сторін нагими скалами, на яких є у кількох групах викута велика процесія богів та їхніх слуг і король, що приглядається їй з боку, стоячи на шпильях двох гір. Усі мужеські постаті у короткій одежі, у богів на голові висока стійковата шапка, у королів нижча, округла, у всіх на ногах столи (?), а задертими носами. Найбільшу мистецьку вартість має плоскорізьба на одній з брам у Boghazköi, що представляє бога війни у повній зброї.

Письмо. — В уживанню було клинове письмо на глиняних табличках та образкове письмо, взороване мабуть на єгипетських гієрогліфах, але зовсім інше, яке стрічається тільки на написах, що на камені. Тому що клинові знаки мають те саме значіння, що й у вавилонській мові, можна було гетитські клинові таблички без усякого труду перекласти, але мову їх зрозумів шойно проф. Грозни та реконструував навіть гетитську граматику¹⁾. Показалося, що пануюча верства у гетитській державі говорила мовою індоєвропейською, спорідненою з грекою, латиною та праславянською мовою (вода-вадар, довжина-далюгасті). Гетитські писарі мусіли отже знати добре вавилонську мову, але попри це уживали ще словаря, якого частину найшов Вінклер у Boghazköi; є він складений у мові сумерійській, акадській та гетитській. Ця з фільольогічної сторінки безцінна нахідка зберігається тепер у Берліні.

Без порівняння більше труднощів справляло відчитання образкового письма, аж вкінці проф. Грозному пощастило в останніх роках розшифрувати ці гетитські гієрогліфи²⁾. Показалося, що це є рівнож індоєвропейська мова, але інша від клинкової гетитської. Грозни приписує її якомусь народові, що підчас великої індоєвропейської мандрівки у XIII ст. прийшов з північних збіч Тавру, знищив гетитську державу та осівши на її місці сам перебрав назву Гетитів. Після упадку Каркемішу згинувло його ім'я взагалі з історії.

Релігія. — З текстів знаємо, що гетитський пантеон був

¹⁾ Hrozný B., Die Sprache der Hethiter (Boghazköi — Studien 1-2), 1917; іdem, Hethitische Keilschrifttexte aus Boghazköi, 1919.

²⁾ Hrozný B., Les inscriptions hettites hiéroglyphiques. Paris 1933.

Камяна „стеля“ з гетитським богом, який у правій руці тримає кинджал, а лівою виконує молитовний жест (благословлення?).

дуже великий та мав попри загально признаних богів багато божеств місцевих гір, рік, міст і т. п. Тисячу богів гетитських та вдруге тільки єгипетських бере на свідків союзний договір Рамзеса з Хатушілем¹⁾. Найважливіші з них є представлені на різьбах у Jazylyukaja, де було певно центральне культове місце для цілої держави в часі її розквіту. Їхня могутність є там образово представлена тим, що ступають вони по вершках гір або стоять на хребтах диких звірів. Найбільш поширеним був культ бога громів Тешуба, якого представляють все з боєвою сокирою і жмутом громів в руках, та гірської богині, якої грубо обтесану статую у скельній ниші в горах Сіпільських (недалеко Смирни) означив вже Павзаній (III, 22, 4) як „матір богів, найстаршу з усіх“. Важним релігійним символом було рівнож крилате сонце, яке перейняли малоазійські народи від Єгиптян як символ великої магічної сили.

Культ деяких гетитських богів переживається ще в дуже пізніх, вже християнських часах. Згадаю лиш одного з них, бога північно-сирійської купелевої місцевости між Каркемішом а Аманом. У II-III ст. по Хр. занесли сирійські жовніри та купці його культ аж у римські провінції над Дунай, де стали його почитати під іменем Juppiter Dolichenus, natus ubi ferrum exoritur. Цей характеристичний додаток до його імени нагадував ще в римських часах каппадокійське його походження, а з тим і правітчину європейського заліза.

*

Метою цього огляду було звернення уваги на велику та мало ще знану старинну державу між Єгиптом а Вавилоном, якої культурний вплив слідний через кілька століть і у Святих Землі.

Зокрема для нас буде важним факт, що тоді йшов через Кавказ та Україну торговельний шлях, яким деякі бронзові вироби Гетитів, головню фігурки богів, діставалися далеко на північний схід, у судетські краї²⁾ та на Поморя³⁾.

Др. Ярослав Пастернак.

¹⁾ Meyer E., Reich und Kultur der Chetiter, 1914, 85.

²⁾ Jiřa, Obzor praehistoricky. Прага 1923, II, 104—107.

³⁾ Bezzenberger, Sitzungsberichte der „Prussia“, XXIII, 464. Про шлях цей у III тисячліттю до Хр. диви у С. Пшеворського: „Światowid“ XV, 1933, 26.

Огляди й оцінки

(*Conspectus et recensiones*)

Martinus Jugie, Theologia dogmatica Christianorum Orientalium ab Ecclesia catholica dissidentium. Tomus V. De theologia dogmatica Nestorianorum et Monophysitarum. Parisiis 1935. Стр. 818. 8°.

Чотиротомовий підручник догматики незєдиненого Сходу, який видав Жіжі в рр. 1926—33, дав цілковитий і вичерпуючий огляд византійської богословії, на якій автор не поперестав. Він взявся до праці над Церквами єще більше східними, ніж византійська і дав у своїм п'ятому томі огляд богословії, підупалої нині, несторіянської Церкви, як також монофізицьких Церков, до яких належать Церква сирійських Яковітів, Коптів, Абіссинців та Вірмен. Про ці Церкви має пересічний богослов тільки загальне поняття, що вони відкололися від вселенської Церкви в часі ефезького і халкедонського Соборів ізза христологічних спорів про лучність Божої і людської природи в Христі; що Несторіяни признавали дві природі але й дві іпостаси, морально тільки злучені в Христі, халкедонські ортодокси признавали дві природі в одній іпостаси, якою є Слово, а монофізити одну природу і одну іпостазу. З патрології та історії догм знає пересічний богослов, що творцями несторіянської єреси були учителі Несторія Діодор з Тарсу і Теодор з Мопсвести, що Евтихій, творець монофізитизму, упростив собі справу двох природ у Христі ізза малого образования, що монофізити антиохійці з Севером, Петром Фульоном, Фільоксеном і іншими є тільки номінальними єретиками, які з Євтихієм не мали нічого спільного. Вони тільки в тім винуваті, що трималися цупко понять, винесених з антиохійської школи про Боже существо (*οὐσία*), природу (*φύσις*), особу (*ὑπόστασις, πρόσωπον*), та не признали різниці, яку під впливом Заходу увів халкедонський Собор до поняття *φύσις* і *ὑπόστασις*. Ось і все.

Далеко більше поза ці відомості дає нам нова праця Жіжі про Несторіян і монофізитів. Вона унімає і систематично вичерпує цілість їх науки. Вона відзеркалює нам не тільки їх стан посідання у минулому і сучасному, але дає також перегляд усіх інших богословських питань поза христологією. Ми маємо перед собою виклад цілості їх науки про Церкву, Бога, Христа,

гріх, ласку, Тайни й останні річі від початку їх розколу аж до тепер. І в тім лежить вартість нової праці Жіжі, а саме в уняттю цілоти.

Перейдім усе за порядком:

1. Несторіянiзм мав час свого розквіту від VII-XVI ст., коли числив 30 дієцезій і був поширений в індях, Хінах та між Турками центральної Азії. Від XVI ст. обмежується до східного берега Тигру та має крім того підчинену собі церковну провінцію Малябарців (10.000) і малі громади в Едесі, Дамаску і Єрусалимі. По різні, якої допустилися над ними Турки в часі світової війни, стопніло їх число до 80.000 в Іраку, Персії і Вірменії.

Початки їх церковної організації неясні. Шойно в V ст. чуємо про собор (410 р.), зложений з 5 митрополитів і єпископів з верховним митрополитом Селевкії і Ктесіфону, на яким прочитано й прийнято постанови і нікейського Собору. Їх деяка залежність від Антіохії, з якою були початково в лучності через едеську Церкву, переходить за Дадіза 424 р. у повну автокефалію. Ця перша відома в історії східних Церков автокефалія, яка забороняла права відклику до „західних“ патріархів, резервуючи його католікосови Селевкії і Ктесіфону, довершилася з політичних оглядів, щоб оминути підозріння Персів у зносинах з Царгородом. Догматично базувала вона на первенстві Петра (Мт. 16, 18) з таким заключенням: „Католікос Мар Дадізо є для нас Петром, головою нашої церковної громади“ (ст. 15). Звідси виходить, що Несторіяни, подібно як Фотій, узнають примат Петра, тільки виключають наслідство папів в тім приматі, бо уважають свого патріярха наслідником Петра (ст 47). Вправді дещо пізніше, бо з початком VIII ст. стрічаємо в апокрифічних арабських канонах нікейського Собору (є їх 82) виразне призначення первенства римській столиці (кан. 44, 70), але все це було тільки в теорії.

Христологічну науку головних стовпів несторіянiзму Діодора, Теодора і Несторія розвинув в особливий спосіб богослов з кінця VI ст. Бабай Великий (†618), який за Фільпоном впровадив до несторіянської богословії різницю між іпостасею і особою, уважаючи іпостась на спосіб аристокелівської *ὁμοία δεύτερα* чимсь більше загальним, а особу на спосіб *ὁμοία τρώτη* чимсь більш конкретним. Між іпостасею а особою є після Бабая така різниця, як між чоловіком а Петром, отже чисто припадкова. В той спосіб хотів Бабай надати більш філософiчної форми поняттю несторіянської унії двох природ Христа в одній особі. Але таким філософiчним уняттям Бабай мало що причинився до розяснення несторіянської лучности двох іпостасей Христа в одній особі. Тому його сучасник Генана Абїяденський, ректор нісібенської школи, волів прийняти формулу халкедонського Собору про іпостасну унію, т. є злуку двох природ в одній Божій Особі.

В науці про Бога доходять деякі несторіянські представники до агностицизму, кажучи, що навіть існування Бога не дається пізнати здоровим розумом, хиба тільки через віру. Єще більше блудять несторіянські богослови в справі видіння Бога лицем у лице, бо твердять, що такого видіння ніхто не може мати, навіть сам Христос як чоловік. Щасливість праведних полягає в Божих обявленнях та в огляданню людської природи Христа. В справі походження св. Духа ніхто з несторіянських богословів не перечить участі Сина в спірації, деякі виразно признають походження від Отця і Сина (Діодор, Гацая, літургічні книги), одинокий Бабай говорить про походження св. Духа від самого Отця, але не в фотіянськiм значінню, тільки проти Македоніян, щоби виключити в їх способі думання сотворіння від спірації. В іншiм місці учить Бабай цілком поправно, що св. Дух походить від Отця і Сина. Про сотворення чоловіка і первородний гріх не однаково учать несторіянські богослови. Теодор Мопсвестанський, Тома Едеський, Бабай говорять про сотворення Адама в смертній стані, з якого особливим привилеєм був виїнятий до гріховного упадку. Єбед-Єзу учить, що Адам був сотворений в стані безсмертності. Подібно неоднаково учать про первородний гріх. Діодор і Теодор перечать гріх первородний. Несторій приймає науку про первородний гріх, за що хвалить його папа Келестин; пізніші богослови

учать розбіжно. Ласку божу признають як поміч потрібну до оправдання, вперед призначення приймають в католицьким змислі. Відкуплення пони-мають як довершення діла сотворення і Обявлення. Суть відкуплення лежить у звільненню чоловіка з неволі диявола, наслідком відкуплення є безсмертне життя. Пр. Діву узнають послідовно до своїх христологічних понять матірю Христа, а Богородицею хиба в невластивім значінню. Величають її Дівою, непорочною, взятою до неба в прославленім тілі. Почитання образів з виїм-ком хреста вийшло у них з уживання в XIV ст., зате почитають святих і їх моші.

В науці про св. Тайни невідоме було Несторіянам поняття матерії і форми, як також седмичне число Тайн аж до XIII ст., коли зіткнулися з латинськими місіонарями. Також опісля у вичислюванню сімох св. Тайн стало бракує їм елеопомазання та сповіди, на місце яких приймають знак св. хреста, монаші пострижини, посвячення вівтаря і інше, що підходить під широке поняття містерії. Нині сповідь і елеопомазання вийшли цілковито з уживання у Несторіях. Перед св. Причаством дістають загальне відпущення гріхів, хотяй в давнині дадуться ствердити у них сліди сповіди на ухо та явну, тайну і монашу покуту. Хрещення через потрібне понурення уділяє тільки священник, однак без помазання миром. Єпископ не святить у Вел. Четвер мира, тільки благословить велику просфору, зв. малка, з якої дістає кожна церква малу частичку в цілі домішки до тіста, з котрого печеться проскурка. Крім цього має проскурка домішку соли і оливи. Формою св. Тайни Евхаристії признає Теодор Мопсвественський слова Христа, уважаючи епіклезу зовнішнім проголошенням доконаної Тайни, символом Христового воскресення. Пізніші богослови Нарзес Прокажений і Бабай уважали епіклезу формою Евхаристії. Єбед-Єзу і давніші літургічні тексти признають слова Христа формою, а нині уважається знов епіклезу формою Евхаристії, іменно тому, що нинішня несторіянська літургія не має слів освячення. Служба Божа може бути тільки одна при однім вівтарі і то соборна; напуття не знають, як взагалі уділювання Тайн поза церквою. Реальну присутність Христа в Нсв. Тайні загалом признають несторіянські богослови, але перестевлення не всі однаково понимають, деякі навіть перечать. Місто перестевлення приймають переважно спосіб присутности Христа в Нсв. Тайні на взір вчоловічення і моральної чи віртуальної унії в Богочоловіці. „Як у чоловіці Христос об'явив себе на зовні, так і в хлібі обявляється тіло Христа“ — каже Несторій (ст. 300), а за ним інші богослови (Тома Едеський, Бабай, Тимотей III). Бабай крім правовірних висказів має декуди кальвінські терміни, що Христос є присутній в Нсв. Тайні символічно, типічно або віртуально (ст. 301—2). Щойно пізніші несторіянські богослови висказуються більш поправно, приймаючи реальну присутність Христа в католицьким змислі. Єпископське свячення мусить бути доповнене особнім чином через патріярха. Патріярше свячення, доконуване над єпископом, ігнорує його єпископський чин і відвається яки над звичайним священником, навіть убирають єпископа у священничі ризи і називають в грамоті поставлення священником. Зрештою узнають Несторіяни, згідно з другими східними, три вищі чини божої установи й уділюють її через положення рук і молитву. Супружжя було здавна нерозривне, з виїмком випадку прелюбодійства. Щойно від VIII ст. зачали прибувати нові причини розводу. Обряд супружжя має дві частини: благословлення заручин, яке має значіння властивого закладення супружжя і обряд вінчання, т. є. благословлення перстеня, вінця супруг та їх мешкання у хвилі, коли супруг впроваджує супругу до свого дому для спільного пожиття. Один і другий обряд може відбутися в разі присутности священника тільки при свідках. Духовенство жениться по свяченню, а був час (до VI ст.), коли також женилися єпископи (ст. 331). Наука Несторіян про послідні річи має також багато дефектів, у яких основі лежать хибні філософічні погляди і оригінізм. Вимір надгороди і кари не наступає зараз по смерті, бо душа відлучена від тіла є в стані невідомости або сну, доки знов не злучиться з тілом в останнім

дні. Молитви за померших має церква і є звичай згадувати померших третього, сьомого, п'ятого і останнього дня по смерті. Однак богослови толкують це так, неначеб через молитви були даровані частинно або й зовсім гріхи померших, бо й кара за гріхи не може бути вічна, а грішники очистившись вернуть назад до своєї праведности.

2. Монофізити не представляють якоїсь одноцільної церковної організації. Вони становлять автокефальні церкви в повнім того слова значінню, бо навіть ніколи не стреміли до скликання якогось спільного монофізитичного собору. Вони різняться між собою обрядом, бесідою, календарем, дисципліною, а навіть був факт викляття вірменською Церквою головного представника сирійських монофізитів, Севера антіохійського, за що знов сирійські Яковіти обвинювали Вірмен в ереси Юліяна з Галікарнасу. Також монофізити Яковіти виклинали науку Евтихія. Найскорше усамостійнилася вірменська Церква, яка вже 374 р. вивівила послух митрополитові Кесарії Кападокійської за свого короля Папа. Тоді Вірмени не були еще монофізитами. В халкедонськїм Соборі не брали вони жадної участі тому, що переважна їх часть була під Персами (від 887 р.). Щойно опісла перейшли на сторону монофізитів, приймаючи в р. 491 Генотікон цісаря Зенона та анатемізуючи халкедонський Собор і догматичний лист папи Льва до Флявіяна. Почавши від VIII ст. були у них різні змагання до унії з Візантією, які до нічого не довели. Від XII ст. вели Вірмени часті переговори з Римом, які закінчилися у XVIII ст. унією значної частини Вірмен. Незєдинені Вірмени мають нині пять патріярхатів, з яких найбільшій едікміядзінський терпить під большевиками, інші (Аггармарський, сісенський, ерусалімський і царгородський) представляють чисельно дуже слабо. Загальне число Вірмен монофізитів не перевищає нині 1½ мільона.

Хронологічно пізніше (543 р.) усамостійнилася сирійські монофізити за Якова Варадата, митрополита Едесси, а вкінці (567) Копти за Петра IV, котрих монофізитизмови сприяв арабський каліф Амре. Сирійські Яковіти, що мали колись 20 митрополій із 103 єпископами, стопніли нині до одной провінції, на чолі якої стоїть патріярх з 14 єпископами (11 з них мають титул митрополитів) та з 80.000 вірних, коли не числити малябарських монофізитів, що в XVII ст. підчинилися їх юрисдикції і мають нині 225.000 вірних. Рівнож Копти обнимають нині в 15 дієцезіях ледви 1,100.000 вірних, а найцікавіше це, що 3,500.000 абісинських монофізитів були до 1929 р. так залежні від Коптів, що діставали від них ледви одного єпископа і то Коптійця. Щойно найновіший пакт, заключений між коптійським патріярхом а абісинським урядом, приспорив Абісинцям 5 єпископів своєї нації з абуюно, коптійського походження, на чолі. Устрій всіх монофізицьких церков є нині соборницький, зн. у виборі патріярха беруть участь, крім єпископів, світські нотаблі і представники народніх рад. Іменно серед Коптів взяла верх народоправність, яка по довгих спорах прийняла форму тимчасового закону в 1928 р. при виборі нового патріярха Івана XIX.

В науці про Церкву ставлять новіші монофізити тезу, що вселенську Церкву становлять всі Церкви різних віроісповідань, які приймають постанови трьох перших вселенських Соборів, як небудь у себе учили би про інші правди віри, небняті постановами тих трьох Соборів. Первенство Петра виразно признають. Первенство Папи в практиці перечать, хотяй в теорії приймають у своїх канонічних збірниках арабські канони нікейського Собору, де канони 40 і 71 виразно говорять про первенственні права римської столиці. Від XIII ст. признають примат передовсім вірменські єрархи та деякі яковітські.

Христольогія монофізитів, так само розбіжна як і їх церковна організація, дається звести до трьох форм: монофізитизму реального, номінального і тринітарного. Представником першого уважається Евтихій, хотяй нині невідомо, як він властиво понимав лучність двох природ у Христі. Собор царгородський з 448 р. викляв його за це, що він дві природі Христа узнав перед втіленням, по втіленню тільки одну. Однак чи ця одна природа була тільки Божя так, що зовсім вхлонула в себе людську, чи тільки людська так, що вхлонула в себе Божу, чи була цілістю зложеною з доповняючих

себе взаємно природ Божої і людської, на спосіб душі і тіла, чи цілком новою цілістю, що повстала із змішання обох природ, як щось третього, як напр. мосяж, що повстає із змішання міді і цини, чи врешті Божа природа скондензувалася в людську, як напр. вода в лід, — про це невідомо, як учив Евтихій. Тому приписують різне, але правдоподібно його ученики запускалися в глибшу розв'язку лучности обох природ. Сам Евтихій замало був до того образований.

Номинальний монофізитизм мав різних представників, з поміж яких Север антіохійський і Юліян з Галікарнасу спорили за терпимість людської природи і сотворили два сторонництва, до яких зачислити треба еще третє сторонництво агностів, що приписувало людській природі Христа незнання дня суду і многих інших річий. Всі номинальні монофізити або Северіани різнилися тільки термінологією від халкедонців, бо признаючи на ділі фізичну або іпостатичну унію в душі висказу Кирила „*μία φύσις τοῦ Θεοῦ λόγος σαρκωμένη*“, не признали халкедонського розрізнення між природою а іпостасю і через це стали еретиками.

Тринітарний монофізитизм переносив справу христологічної термінології на св. Трійцю. Його головним представником є Фільопон, якому халкедонці закидали трітеїзм; Коли *φύσις* і *ὑπόστασις* означає одно й те саме, то в св. Трійці є згідно з трома іпостасами три природі або три божества — казали халкедонці. Розуміється, що тринітарний монофізитизм був також тільки номинальний. Якої формули тримаються нинішні монофізити? „Визнаєм одну природу з двох“ — кажуть нинішні монофізити, згідно із своїми віросповіданнями і висказами своїх отців. Між Абісинцями повстав в половині XVII ст. цікавий христологічний спір про помазання Христа Божеством, який триває до нині і був причиною численних замішань і внутрішніх воєн, тому що самі королі мішалися до цих спорів. Про причину і перебіг спору в давнині не маємо певних відомостей. Нинішній спір обертається коло питання про час і спосіб, в який людська природа Христа зазнала цілковитої сполуки з Божеством. Три школи сперечаються про це помазання Христа Божеством. Перша з них твердить, що це помазання наступило через саму лучність обох природ, друга, що через окреме діланя св. Духа, третя, що через третє народження з повної ласки над Йорданом. Друге і третє народження діялося у хвилі зачаття, але повно й остаточно виявилось при хрещенню. В р. 1878 хотів негус Іван IV положити кінець тим спорам. Він запросив представників усіх трьох поглядів до Аксум на диспуту, якій прислухувався сам в привяности великої товпи народу. Коли третя школа брала перевагу, затрівожився негус, бо був приклонником першої школи. Тоді зголосився до слова один діякон, який зєднав собі усіх тим, що виказав противорічності обох диспутувочих шкіл. На це встав представник третьої школи і заявив: „Христос був чоловіком якби й я“. Розлючений негус казав йому утяти язик і видав едикт на користь першої школи. Від тоді зачалось переслідування противних поглядів.

Маріологно монофізитів ціхує високий культ до Пр. Диви. Всі узнають її святість, заступництво, дівство і материнство. Сирійські монофізити оспівують її Непорочне Зачаття (Єфрем), її попереднє очищення св. Духом в дні Благовіщення (Север, Яків серудійський), а Копти, які мають 32 свят у році, в її честь прийняли з апокрифів науку про смерть і воскресення Марії на взір Христа.

В науці про чоловіка замітний був серед монофізитів спір між Севером антіохійським і Юліяном з Галікарнасу про стан безсмертности Адама до упадку. Відповідно до своїх христологічних поглядів твердив Юліян проти Севера, що Адам був наділений досконалим тілом, непідляглим ані смерті ані терпінню ані природним потребам, як Христос по воскресенню. Север уважав тіло Адама цілком подібним до нашого, а тільки через особливий привилей, що перевищає природу, признавав йому безсмертність.

Більш розбіжностей з католицькою наукою можна зауважити у монофізитів при науці про Тайни. Характер Тайни є їм незнаний. Абісинців обжаловують католицькі місіонарі за повторювання хрещення у часі Йорданських свят. Седмичне число Тайн заховане у них, з виїмком елеопомазання, яке вийшло з ужиття у Вірмен і Абісинців, подібно як й у Несторіян. Хрещення

уділене не священником або в разі конечности діяконом вважають неважним. Миропозазання уділяє священник через помазання миром і через положення руки серед молитви. Тайну Евхаристії доконують на квасній хлібі з виїмком Вірмен, які вже від VI ст. уживають опрісноків. Подібно як Несторіяни, не знають назви переєствлення, тільки уживають ідентичних слів як переміна, яку деякі розуміють на спосіб іпостасної унії, а деякі навіть виразно перепечать (Григорій бар Еврей). Епіклезу вважають від фльорентійської Унії формою освячення, хоча перед тим не бракувало богословів, що приймали слова Христа за форму цієї Тайни (Север, Іван Дарійський). Сповідь щезла у Коптів від XI ст. й заступає загальна сповідь перед св. Причастям. У Сирійців і Вірмен існує сповідь ушна, а навіть є деякі останки прилюдної сповіди у Вірмен. Форма розршення є скрізь депрекативна з виїмком Вірмен, що взяли від Латинян у часі хрестоносних походів індикативну форму. Так само в Тайні свяцтва прийняли від Латинян в XI ст. поділ на 4 нижчі і 4 вищі свячення. Яковіти і Копти мають 3 нижчі і 3 вищі свячення, а Абисинці не мають нижчих свячень. Сирійські монофізити знали свячення діяконіс, яке в XII ст. вийшло з уживання. Супружжя є у монофізитів Тайною, яку можна заключити тільки в присутності священника і двох свідків. Супружжя їх є після канонів нерозривне, однак в практиці дається розводи не тільки ізза прелюбодійства, але також ізза інших причин, як й у Несторіян. Друге і третє супружжя є дозволене при наложенню покути, як у Греків. Четверте супружжя є недопускаєме з виїмком Абисинців.

Щодо останніх річей деякі твердять, що повна щасливість слідує зараз по смерті, інші, іменно новіші, учать під впливом Греків, що вона наступить шойно по страшнім Суді. Перші допускають частний суд у формі митарних місць, який започаткувала гомілія на вихід душі, приписувана Кирилові Олександрійському. Однак ніхто з монофізитських богословів не знає освободження вічно засуджених через молитви Церкви. Вічна щасливість полягає не в самім видінню Бога, лицем у лице, а в уживанню світла, що виходить з Божого Єства. Чистилища не признають богослови. Однак молитви церкви, літургічні книги і задушні дні по кожному більшім святі (Різдва, Пасха, Преображення, Воздвиження Ч. Кр.) супонують його. Вічна кара полягає у матеріальнім вічнім огні. Серед Вірмен був якийсь час поширений блуд про чотири стани по загальнім суді, іменно крім стану вічної щасливости і вічної карі приймали еще третій стан нехрещених дітей в земнім раю і четвертий стан середньо злих на землі, яку нині замешкуємо.

Праця Жіжі обнімає цілість богословської науки Несторіян і монофізитів в історичній перспективі, уняту порівнюючою метою. Вона є цінним вкладом в богословську науку над східніми незединеними Церквами і зобов'язує до вдячності запопадливому дослідникові догматики Сходу із сторони не тільки спеціалістів в порівнюючій догматиці, але також із сторони літургістів і дослідників історії догм.

о. Др. Андрій Ішак.

Dr. Jakob Bilz, Professor an der Universität Freiburg im Breisgau, Einführung in die Theologie — Theologische Enzyklopädie. Freiburg im Breisgau 1935, Herder Verlagsbuchhandlung. Стр. VIII + 167. 8°.

Книжка має подвійний заголовок з тим, що перший поясняє нам, у якому розумінню належить брати другий. Коли слово „Енциклопедія“ означає у нас звичайно книгу знання—лексикон, то в цьому случаю належить розуміти дещо відмінно, себто систематичне уведення до одної означеної наукової ділянки;

тут введення у науку теології. Теологічна Енциклопедія, як особна галузь науки теології, повстала щойно в XIX ст. Її знаходить уже своє примінення у програмі викладів на деяких католицьких університетах. Завдання й ціль цієї дисципліни відносно цілоти теологічної науки синтетичні, а саме подати початкуючим перегляд у зрізничкованому системі теперішніх теологічних студій, як рівнож означити становище теології взагалі у відношенні до других світських наук. Потребу повстання такої нової галузи теологічного знання створила ця обставина, що теологія, в суті річи колись одна наука, розвинулася у цілій теперішній розгалужений систем, у якому для початкуючого важко зорієнтуватися. Автор уважає свою працю лише зібранням провідних ідей з тим, що подрібнішого обговорення поодиноких теологічних наук не бере під увагу з огляду на скупу кількість годин, призначену не вичерпання річи.

Ціла праця ділиться на 2 частини: першу теоретичного характеру, що є властивою й основною частиною Теологічної Енциклопедії у поданому вище зміслі, й другу практичну, що має за ціль запізнати кандидата духовного стану з вимогами тож, це є поклянням, науковим і аскетичним виобразуванням, конечними стати добрим священником.

І частина теоретична: 1 розділ: Автор виходить від найзагальнішого поняття самого слова „теологія“, й чим раз більше обмежуючи обсяг тож, переходить до означення суті католицької теології. Опреділяючи фільольогічно й історично слово „теологія“ — (не є воно виключним витвором на християнському тлі, 8 стр.) відрізняє католицьку теологію, як надприродну, від природної (Theodicea) й науки про розвій релігії (Religionswissenschaft); розглядає відношення теології, як науки, до віри; називає її позитивною наукою, цебто такою, що не потребує свого предмету щойно творити, але знаходить його вже згори даним (на цьому місці через іспівнання з другими позитивними науками, як позитивне право, фільольогія, історія, виказує, що коли наука застає свій предмет вже готовим, це ще не виключає її наукового досліджування, 26—27 стр.). Далше переходить автор поняття християнської теології, церковної, як тожожної з католицькою; останю знову протиставить протестантській діялектичній і раціоналістичній. В доповненню треба би сказати, що ми звикли католицьку теологію протиставити теж і теології незединених-православних, на що автор не звернув уваги (33 стр.).

2 розділ розглядає вічно актуальне й в різних формах оспорюване противниками католицької Церкви (в новіших часах Schell і модерністи) питання, чи теологія є наукою у стислому значінні. Автор відповідає, що само поняття „наука“ переходило свою еволюцію, одначе в новітньому розумінні прислугує воно вповні теології, цебто теологія має єдність предмету, однаковий спосіб ставлення квестій (obiectum materiale et formale), методичне й систематичне випрацювання своїх здобутків (38 стр.). Прочі відділи цього розділу являються доповненням і вясненням дефініції теології, як науки. На 40—41 стр. подана, через аналогію з позитивним правом і його залежністю від авторитету держави, розвязка закиду, що мовляв це не по науковому, щоби теологія була в безпосередній залежності від Церкви й її остаточного слова.

Потрібні для кожної науки основи й приципи, на яких можна далше стало опиратися, подає для теології фундаментальна. Розвинулася вона основніше щойно по Тридентському Соборі.

Відносно цілого теологічного систему, до якого впроваджують Теологічна Енциклопедія й фундаментальна, заступає автор у противенстві до Heingici погляд органічної і внутрішньої, а не зовнішньої його єдности (49 стр.). Свою думку мотивує з предмету теології, це є надприродної, об'явленої, християнської релігії, що в свому повстаннню є чимсь історичним (звідси історична група теол. наук), своїм змістом як Божа наука (є підложжам

і предметом систематичної теології), своєю ціллю привести людей до Божого царства (є практичною теологією). При подрібнішому обговоренні цих 3 груп згадує автор при Символіці, науці про різні віроісповідання, потребу знання східних справ (55 стр.).

Дальшою прикметою науки це свобода. З поняття науки католицької теології треба виключити усяку лібералістичну свободу, а повище поставлення справи краще висловити так: „Найвищий закон для науки не є свобода, а правда“ (63 стр.).

Як дальше завдання стає перед автором питання означити відношення теології до других світських наук. На це дає й він відповідь за св. То мою (80—81) стр., що надприродної теології не можна ставити на одній площині з другими науками природного порядку, бо теологія, якої предметом є Божя наука, різниться „secundum genus“ від тої, що є частиною філософії. Одначе це не говорить еще, що теологія має стояти зовсім осторонь від других наук, начеби віра й знання, як це твердить Кант (85 стр.), не далися погодити. Межи одною й другою стороною може панувати гармонія, коли лише світські науки не переходять своїх границь. Накінець узгляднено тісний звязок теології з філософією, передусім схолястичною, чого доказом вимога, щоби теологічні студії попереджав відповідний курс філософії.

З розділ історичного характеру дає змогу краще зрозуміти, як витворювалися й відділялися з ходом часу поодинокі галузі теологічного знання. У середньовіччі маємо ще лише 2 групи в пляні теологічних студій: біблійну й догматичну (моральна була ще злучена з догматикою). На переломі середньовіччя виляються, як особна наука, церковне право, що досі wraz із світським творило одну галузь знання. Розбудова цілого теперішнього теологічного систему з помічними ділами припадає на новітні часи по Тридентському Соборі в такому звичайно порядку: спершу відділюється моральна від догматики, у XVIII ст. повстає як особний предмет пасторальна, в XIX ст. входить вже апологетика за віддільний від догматики предмет.

Ії частина практична, п. зг. „Студент теології“, містить у собі чимало матеріалу, який знайдемо більше загально обговорений на сторінках правил кожної Духовної Семинарії. Основніше випрацьоване є саме поняття покликання, а за основу взяте рішення осібної комісії, покликаной Папою Пієм X до вирішення спору французького духовенства на цю тему (123—124 стр.). Завваги щодо VI заповіді Божої й остаточне рішення щодо вибору звання мають також у своїй великій мірі подібне примінення у духовних вправах. Влучне підчеркнено вартість і звязок поступу в науці з відповідним розвоєм аскетичного життя. Доказом цього факт, що всі великі теологи в більшій або меншій мірі провадили святе життя (146 стр.). Одначе від сучасного священика жадає автор попри святість життя ініціативи згідно з засадою: „*Quiete non movere*“ (156 стр.).

З поданого огляду думок, порушених у праці, бачимо, що Теологічна Енциклопедія подає чимало річей вже відомих з інших наук. Вони уложені тут лише більше систематично. І-ша частина є основною для цієї нової галузи знання, II-га більше призначена, по думці самого автора, для приватного прочитання. Слушно одначе корисними для слухачів уважає автор бодай кілька викладів, посвячених цему предметові.

о. Володимир Фізольт.

1. *Dr. Willibald Plöchl, Das Eherecht des Magisters Gratianus* (Wiener Staats-und Rechtswissenschaftliche Studien herausgegeben in Verbindung mit Hans Meyer und Adolf Merkl von Hans Kelsen, Band XXIV). Leipzig und Wien 1935. Стр. 113. 8°.

2. *Ks. Dr. Ignacy Grabowski, Zasady pierwsiestwa w ustawodawstwie kościelnem*. Warszawa 1933. Стр. 46. 8°.

3. *Idem*, *Adwokatura w ustawodawstwie kościelnem*. Włocławek 1935. Стр. 79. 8°.

1. Декрет Граціяна (виданий між 1139 а 1151 р.), прозваний також „*Concordia*“ або „*Concordia discordantium canonum*“, визначний збірник канонічного права Західньої Церкви, тишився у свій час великою повагою. Він витиснув з практики всі попередні збірники. Значіння та повага декрету Граціяна були великі, хоч він, як цілість, не мав ніколи папської апробати, бо Граціян мотивував свої „*dicta*“ авторитетними канонами та джерелами. Ця обставина надала декретові характер такого збірника, що містив у собі обовязуюче право Західньої Церкви. Тому й не диво, що багато учених каноністів присвячувало і нині ще присвячує свої наукові досліди окремим питанням декрету, бо хоч література відносно декрету Граціяна є велика, досі є ще досить багато питань або цілком не розвязаних або спірних. До тих відкритих питань, між іншими, належуть питання точного часу видання декрету, наукових впливів на Граціяна, а навіть самого заголовку декрету Граціяна.

Супруже право, що є зібране в другій частині декрету, а іменно в 10 розправах (*causae* від 27—36), було і досі ще є предметом окремих наукових дослідів. Між дослідниками супружого права декрету Граціяна визначне місце займає часто каноністами цитований *Dr. Freisen* (*Geschichte des kanonischen Eherechts bis zum Verfall der Glossenlitteratur*, 2 ed. 1893). В праці *Freisen*-а існують ще погляди, що на думку *Plöchl*-а в теперішній стадії наукового пізнання не даються уже вдержати. Одним з таких поглядів є погляд про існування *copula*-теорії в декреті Граціяна. Прихильники *copula*-теорії (на основі якої творчою причиною супружжя (*causa efficiens matrimonii*) є тілесна сполука женихів, а не згода) послуговувалися декретом Граціяна, як головним джерелом свого доказу; між ними і *Dr. Freisen. Plöchl* у своїй праці виказує, що мотивовання *copula*-теорії декретом Граціяна є неоправдане, бо в *expositio do causa 27, qu. 2, § 1* виразно говорить Граціян: „*Fuit enim inter eos consensus, qui est efficiens causa matrimonii iuxta illud Isidori: Consensus facit matrimonium*“. Автор приписує неправильне розуміння деякими дослідниками тез Граціяна в матерії творчої причини супружжя неточному розрізнюванню термінів „*sponsa*“ і „*coniux*“. Тому на стр. 35—37 переводить аналізу тих понять. На основі аналізу термінів „*sponsa*“ і „*coniux*“, *expositio do causa 27, qu. 2, § 1* та тез Граціяна про супружжя Преч. Діви Марії, поміщених в кан. 3, 5, 6, 9, 10, С. 27, qu. 2 доходить автор до переконання, що Граціян заступав якраз протилежну до *copula*-теорії теорію умови, значить, що до заіснування супружжя вистарчає згода женихів. І треба признати, що наведені автором джерела з декрету Граціяна, як також переведена аналіза термінів „*sponsa*“ і „*coniux*“ наглядно свідчать за згодою женихів як творчою причиною супружжя у декреті Граціяна (теорія умови).

Автор переходить у своїй праці цілий систем супружого права в декреті Граціяна, подавши на початку відомості про Граціяна та його твір в чотирьох главах, а то: 1) зміст поняття „супружжя“, 2) форми існування супружжя, 3) супружі перепони, 4) наслідки заключеного супружжя, навітлюючи проблеми, що насуваються, у першій мірі цитатами з самого декрету, а крім того також цитатами з праць дослідників декрету.

Ядерне схоплювання проблем та влучна їх розвязка, мотивована передусім джерельним матеріалом самого декрету, роблять працю *Plöchl*-а цінною для пізнання та розуміння супружого права в декреті Граціяна.

Професор канонічного права на Варшавському Університеті о. Др. Ігнатій Грабовський опублікував дві цікаві праці: „Zasady pierwszeństwa w ustawodawstwie kościelnym“ і „Adwokatura w ustawodawstwie kościelnym“:

2. У першій з черги своїй праці автор зібрав давні і нові постанови церковного законодавства, передусім західнього, які нормують право першенства в Церкві (*ius praecedentiae*). Дуже влучно схопив автор мотиви того, чому церковне законодавство займається на позір так благою річчю, як унормовання права першенства, що є нічим іншим, як наслідком признання суспільної Єрархії та з природи річи не повинно натрапляти на труднощі, такими словами (подаю в українським перекладі): „Бо треба пам'ятати, що в Церкві окрім Божих елементів діють також людські. А щоб останні не нарушували Божих елементів, церковне законодавство уняло їх в стислі рямці. Серед чимало суспільно-церковних питань унормовано також ту ділянку (т. є права першенства). Бо людська природа все змагає до вивищення себе, деколи навіть коштом правди і любови ближнього, щоби показати свої прикмети, якщо їх має, а якщо їх не має, створює уроєні, щоби могла блистити перед світом. Тому церковний законодавець, щоби приборкати людську гордість а рівночасно, щоби правди не нарушувано, видає закони, що їх завданням є виявити дійсність в повній її величі“.

Та праця є интересна тим, що в ній є зібрано багато джерельного матеріалу відносно питання права першенства, а то папських декретів і конституцій, рішень Римських Конгрегацій та постанов Соборів, а між ними і постанов двох давних, східніх Соборів Нікейського I (Кан. 18) та Лаодикійського (кан. 56).

3. В другій з черги розвідці обговорює о. Др. Грабовський інститут адвокатури в церковнім законодавстві від найдавніших часів існування католицької Церкви, розроблюючи такі питання відносно того інституту: поняття та роди адвокатів, походження інституту адвокатів, прийняття на лісту адвокатів, образования адвоката, потвердження адвокатів, організації адвокатів, вибір адвоката, адвокат бідних, обовязки адвокатів, права і привилеї адвокатів, заплата адвокатів, надужиття адвокатів, консисторські адвокати.

Та праця насвітлена багатим джерельним матеріалом так загального як і партикулярного церковного законодавства та найновішим польським законом з 7. X. 1932 про адвокатуру. Праця цікава передусім представленим історичним розвитком інституту адвокатури в Церкві.

о. Др. Лев Гмінка.

Magister Thomas, Doctor Communis. Księga pamiątkowa Międzynarodowego Kongresu Filozofji Tomistycznej w Poznaniu (28—30 sierpnia 1934). Zebrał i przedmową poprzedził k.s. dr. Kazimierz Kowalski. *Studia Gnesnensia* XII. Gniezno 1935. Стр. 499. 8°.

В останніх часах на Заході сильно поступає християнська філософія, а томістична зокрема. Виявами цього є великий зріст спеціальних філософічних журналів, дуже цінні публікації з діянь філософії, актуалізація деяких питань схолястичної філософії, засновини спеціальних філософічних томістичних наукових товариств, а передусім конгреси, зїзди, засідання (journées, Tagung). Деякі такі зїзди відбуваються періодично, як в Juvisy, Nijmegen, Ottawa. Те все не остало без впливу й на словянські католицькі народи. Перші зачали Чехи. В жовтні 1932 р. відбувся у Празі перший на словянських землях Міжнародний Конгрес присвячений томістичній філософії. Предмет нарад не був зосереджений довкола одної проблеми чи якоїсь частини філософії, однак більшість рефератів була присвячена метафізичним питанням. Вслід за Прагою пішов Познань, де такий Міжн. Томістичний Конгрес відбувся в 1934 році, — вислідом якого є вгорі наведений „Збірник“ рефератів, що їх виголошено на цьому Конгресі. Конгрес відбувся під протекторатом Й. Є. Кард. Гльонда й взяли в ньому участь крім польських учених-томістів теж декілька визначних томістів Заходу з різних держав і наукових осередків. З огляду на актуальні потреби Конгрес обмежено до проблем моральної і соціальної філософії. В Збірнику маємо 6 рефератів пленарних засідань, 8 реф. моральної секції, 7 соціологічної секції та по одному з секцій: священничої й жіночої.

Для орієнтації й користи читачів подаємо теми рефератів. Робимо це в тій цілі, щоби зацікавленим у деяких проблемах, обговорюваних на Конгресі, звернути на них увагу, а ще й тому, щоби при нагоді появи цього Збірника дати погляд на сам Зїзд, про який у нас не було ширшої згадки. Ось вони: о. Міхальський, Томізм супроти сучасної філософії історії; P. R. De Roo O. P., Початки сучасної економії; P. René Kremer S. S. R., Матеріальна чи формальна етика; Jacques Maritain, Історичний ідеал новітнього християнства; Mgr Amato Maspero, Претомістична криза; о. Сібек Т. І., Реінкарнація й її етичне значіння в світлі філософії; о. Габань О. P., Вітальні й духові вартості сексуального життя; о. Свірський, Чистота подружого життя за наукою св. Томи; P. Pie Pelletier O. P., Пізнання себе нормою відносин до Бога й ближнього; о. Босковіч О. P., Відносини мистецтва до моралі; о. Ковальський, Суспільна етика св. Томи з Аквіну й сучасні расові проблеми заграничних місій; P. R. Garrigou-Lagrange O. P., Значіння таїнства у св. Томи; о. Шдзуй О. F. M., Генеза любови за наукою св. Томи й св. Бонавентури; А. Мицельський, В чому помиляється сучасна наука права; P. Benoit Lavaud, O. P., Подружжя в природнім праві за наукою св. Томи; о. Хомранський Т. І., Навернення до основних ідей томістичної етики ратунком у теперішній кризі суспільного життя; Л. Гурський, Томістична наука про власність; І. Степа, Тотальний характер держави за св. Томою; О. Г. Стржешевський, Принцип максимальних цін у св. Томи з Аквіну та його примінення в економічно-суспільному житті; о. Гурнісевич О. P., Становище св. Томи в жидівській квестії; о. Чирнек О. P., Найкраща форма правління на думку св. Томи; о. Корнілович, Суспільні реколекції й п. Софія Влодкова, Як жінка може допомогти до розвитку католицької науки.

Як видно, трактовані на Конгресі теми були не лише загальні, поглядові, абстрактні, але теж спеціальні, партикулярні, деякі дуже конкретні. І в тому актуальність цих тем, що вони

не лише уявляли вартість самі в собі, але заторкували безпосередньо реальне життя. Можна мати лише застереження щодо одного, другого реферату, який, хоча цінний і актуальний, всежтаки з томістичною філософією не багато мав спільного. Теж священнича й жіноча секції, кожна лише з одним рефератом, не представлялися надто поважно. Краще було влучити їх до інших секцій або поширити обсяг завдань і рефератів цих секцій.

Реферати в Збірнику є поміщені цєю мовою, якою були виголошені. Є 9 рефератів по французькому, 1 по італійськи і по німецьки, 2 по латині, 10 по польськи. Один з найкращих рефератів це реферат проф. Католического Інституту в Парижі Марітена, що подав реальну візію (не утопію) відновлення християнських ідеалів у громадянським (державно-суспільно-економічному) житті, можливу до здійснення. Варта би згадати тут або подати змісти ще й багатьох інших рефератів, які з того чи іншого огляду заслуговують не згадку чи підмічення, які є з різних причин інтересні, та це вже виходить поза межі цього звітлення. Вистане зазначити, що кожний реферат є гідний уваги, хоча не всі, зовсім зрозуміло, стоять на однаковій висоті.

Дуже шкода, що в Збірнику не поміщено дискусії над поодинокими рефератами, яка при деяких рефератах була дуже висока й палка, та брали в ній участь найвизначніші вчені-члени Конгресу. При рефератах, що були виголошені польською мовою, подано короткі змісти по французьки.

Цей Збірник перекоонує нас зайвий раз про величне місце, що його займає томістична філософія посеред усіх наук. Наглядно видно, що ця філософія не відкидає ні одного з пекучих питань сучасности, старається на ці питання дати відповідь, та що ще більш важне, цю відповідь дає на основі завжди актуальної науки св. Томи.

о. Др. Б. Липський.

1. R. P. H. Petitot O. P, **Histoire exacte des Apparitions de N.-D. de Lourdes a Bernadette**. Desclée de Brouwer. Paris 1935. Стр. 289. 12°.

2. *Idem*, **Histoire exacte de la vie intérieure et religieuse de Ste Bernadette**. Desclée de Brouwer. Paris 1935. Стр. 222. 12°.

Обі ці книжечки не є науковим твором, але простим, докладним і по можності безсторонним описом життя св. Бернадети Субіру. Можна сказати, що вони творять одну, бо взаїмно доповняються, але рівночасно є відрубними, бо становлять кожна для себе цілість. У першій описує автор, так би сказати зовнішнє життя Бернадети, в другій внутрішнє.

Б. п. о. Птіто ознакочлений добре з життям святих. Св. Іванна з Арк, Життєписи: св. Томи, св. Тереси з Лізіє й св. Домініка — це вдалі й цінні твори автора. Він знає також аскетику, містику й філософію і з цих областей написав кілька творів, між ними: „Введення у традиційну або клясичну філософію“

(1914); „Повна наука аскетички й містики“, 2 томи (1930) і „Введення до Святости“ (1934).

„Докладна історія появ Пр. Д. Марії Бернадеті“ й „Докладна історія внутрішнього й релігійного життя св. Бернадеті“ — це останні твори автора. Написані вони, — докладніше подиктовані, в двох останніх роках життя, з ложа терпінь, у часі тяжких фізичних болів і цілковитого параліжу.

1. У першій книжечці описує автор 18 появ Пр. Д. Марії Бернадеті Субіру, або початок чудотворного місця в Люрді. Цей початок такий простий, що зразу годі було добачити божий вплив. Майже всі інтелектуалісти того часу, навіть священники, ставилися як не ворожо то бодай скептично до появ бідній, малій, хорій дівчинці. Родичі Бернадеті страйвнши маект, живуть в крайній біді, на ласці свояка, в підвалі. Не мають жадних середників прожитку. Мати а також Бернадета й молодша її сестричка збирають в лісі ріще, щоб огріти кімиату та продати дещо на кусок хліба. Одне з дітей, гнане голодом, заходить до церкви, збирає на долівці віск, що накапав із свічок, і зїдає його. Сама Бернадета, хоча вже 14-літня, є слабо розвинена й мала, родичі нею не займаються. Вона до цього часу не знає читати, хора на астму й не знає цілком катихизмових правд. Коли сестри з Люрд починають вчити її катихизму, вона показується непонятливою, тупою і не має памяти. З молитов знає тільки „Отче Наш“, „Богородице Діво“, слабо „Вірую“, а головною її молитвою є чотки, що їх відмовляє на свій спосіб. Щоб таку одиницю вибрав Бог і поручив осібне післаництво, і щоб їй появлялася Прч. Д. Марія, це видавалося неправдоподібним і тяжкозрозумілим, тому поліція радше підозріває, що появи обчислені на зиск, тим більше, що все хтось з родини відпроваджував Бернадету до печери — місця появ.

Самі появи Прч. Д. М. є назовні також незамітні, хоча вже від самого початку притягають тисячі людей. В часі появ, Бернадета кожного дня рано іде з кимось з родини до печери, клякає з запаленою свічкою, перебирає зеренця чоток, рухає устами, але не говорить, зміняється на лиці, на колінах підходить до печери й назад. Одного дня випорлує рукою ямку, а водою, що там збирається, мийється й пеї, їсть зела, що там близько ростуть, а коли приходить до себе, встає й відходить з родиною домів. З присутних ніхто ніколи нічого не бачить. Бернадета, розповідає, що „Пані“ говорить до неї, просить приходити до печери через 15 днів і хоче, щоби священники прийшли з пропсаного джерела. Коли Бернадета питає про імя (поручив її це о. парох) і коли на другий раз з поручення інших простягнула картку й олівець, щоб „Пані“, як не хоче сказати імени, — написала своє імя, „Пані“ лише усміхається. На питання, чому Бернадета раз усміхається, то знов сумує, плаче, хреститься, мовить чотки, ... відповідає, що так робить „Пані“, завзиває її та других до покути, молитви, обіцяє зробити її щасливою не на цім, але на другім світі, дає деякі тайні вказівки, що відносяться правдоподібно до самої Бернадети, яких вона ніколи не виявила, а на кінці відкриває своє імя: „Я є Непорочне Зачаття“.

Все те автор докладно описує, з подробицями, не замовчує навіть клин з Бернадеті: „Попрохай „Панню“, щоб вернула тобі память, і щоби ти могла навчитися катихизму“. Описує теж обставини, серед яких відбувалися появи, сумніви й різні пояснювання.

Ці появи, хоча не замітні у своїх початках, дуже одначе характеристичні в подробицях. Характеристична сама Бернадета, 14 літня убога дівчина, характеристичні самі появи й рік, бо Пр. Д. Марія — „Непорочне Зачаття“ появляється 1858 р., отже чотири роки по проголошенні Папою Пієм ІХ догми Непорочного Зачаття Пр. Д. М., а в кінці характеристична також звязь появ

з напрямками науки XIX століття, бо є започаткуванням могутого „antidotum“ проти раціоналізму й модернізму.

У цих часах перецінювання розуму людини або звороту тільки до нутра, містики, суб'єктивних переживань й сентиментів, як одиноких і головних доказів на божескість науки, Люрд став як би закликком і вказівкою до опам'ятання. Там сьогодні діються чуда, що завдають багато клопоту інтелектуалістам, впливають переконуючо на обичайність й думання усіх шарів суспільности та змушують раціоналістів і модерністів відступити дещо від своїх категоричних тверджень.

2. У другій книжечці описує автор внутрішнє й релігійне життя Бернадети.

Бернадета є великою святою, але ціле її життя просте, звичайне, поединче. Вона не має якоїсь опрєдєленої системи чи дороги до святости. Живє звичайним, буденним життям. Її убожество й тупість у науці, навіть тоді, як вона вже вступила до монастиря, стає „каменем преткновєнія“ для магістри, новичок, які роблять Бернадеті багато викидів і не можуть зрозуміти, щоб Прч. Д. Марія вибрала собі якраз таку посередницю. Бернадета тупа й непонятлива, але дуже вразлива на духові й надприродні правди, поступає стало в пізнаванні християнської релігії та практикує всі чесноти, що ведуть до святости. Вона неустрашима, безінтересовна, лагідна, побожна, терпелива, витривала в фізичних терпіннях, чиста, послушна, стало відмовляє свої чотки, розважає, одначе не після якоїсь опрєдєленої методи. Словом, вправляється у всіх чеснотах серед дрібних своїх буденних занять. Цю простоту й буденність життя підносить автор на кожному кроці.

Коли взяти на увагу, що автор хотів написати докладну історію 18 появ у Люрді й історію внутрішнього життя Бернадети, то треба признати, що добре вивязався із свого завдання. Відтворити всі дії, слова, переживання й обставини, докладно й певно, коли ходить о життя, що вже минуло, це досить трудне завдання. Трудність ще збільшується, бо вчинки та слова вже від самого початку пояснювано найріжнородніше, оспорювано, перекручувано, додавано й перебільшувано. Б. п. о. Пгіто свідомий цих труднощів у описі життя Бернадети й тому старається бути докладним і об'єктивним. Використовує всі доступні йому джерела. Наводить в цілости зізнання свідків, все одно, чи вони належать до противників, чи симпатиків Бернадети. Описує по можности всі закиди, спори, признання й похвали. Користується пізнішим записником самої Бернадети. Переходить методично день за днем її життя й так відтворює повний і докладний образ обставин і дій. Старається не насвітлювати фактів і не подає жадних філософських ані психологічних ані теологічних завваг. Як де робить висновки, то тільки такі, що природно самі насуваються.

Через це обі книжечки говорять фактами, об'єктивною дійсністю, а не мудрістю чи духовим наставленням автора, а як такі, є добрим вкладом в аскетичну літературу.

о. Др. Ст. Сампара.

Leopold Arthofer, Zuchthaus. Aufzeichnungen des Seelsorgers einer Strafanstalt. Herausgegeben von Baronin Enrica von Handel-Mazzetti. Verlag Josef Kösel u. Friedrich Pustet. München 1933. Стр. 191. 8°.

Титул книжки може декого змити й тим самим одних заохотити шукати в ній сензації, якої тут нема, або знову інших відстрашити, коли перечитають піднаголовок, думаючи, що це вказівки для вязничних душпастирів, або сухі теорії або поучення. А тимчасом книжка надається до читання усім без огляду на стан, заняття чи рівень освіти. Є це збір мистецьких картин, де зображені душа, переживання, життя, думки й настрої вязнів. Автор хапає життя вязнів на „гарячому“ й лише кількома словами нам його передає, деколи із своїми рефлексіями й спостереженнями, а в іншій місці залишаючи читачеві свободу для власних висновків. Ці авторові „записки“ є такі, що дозволяють нам увійти в гущу душі злочинця й зрозуміти неодну невияснену для нас досі загадку. Зокрема видно в автора психологічний підхід до вязня й тому в багатьох описах знайде психолог цінний документарний матеріал. З огляду на відношення до виконаного карального вчинку, з авторових описів бачимо дві категорії вязнів—тих, що жалують і затверділих. Які спонуки й моменти впливають на такі противні собі стани, на це дає відповідь кожна сторінка, та не в формі якогось наукового викладу, але оповідаючи долю людей часто їх власними словами й зазначаючи цей момент, коли в їх житті наступив перелім і вони опинились на дорозі проступку.

Книжка буде корисною для виховників, яким вкаже, від чого берегти своїх вихованців і які моменти й події можуть мати рішальне значіння для цілого дальшого життя. Теж саме й для душпастирів з додатком того, що в цій книжці знайдуть вони живі, вимовні приклади для своїх проповідей, катихизацій, конференцій.

Імя видавця баронової Гандель-Маццеті, що подбала й про виправлення книжки, промовляє крім вище згаданих користей і за тим, що книжка має й літературну вартість.

о. Др. Б. Липський.

Всячина — хроніка

(Varia — chronica)

Святочна інавгурація акад. року на Богословській Академії у Львові. В неділю, дня 13 жовтня б. р., відбулася на Гр.-кат. Богословській Академії у Львові святочна інавгурація акад. року 1935/36, на яку зложилися: Торжественна Служба Божа, яку відслужив Декан Бог. Виділу о. Др. Левицький Я. По цім наступили самі інавгураційні торжества, а саме, Хор Студентів відспівав при фортепяновому супроводі Е. Гріга „Пізнання краю“. З черги Ректор Академії о. Др. Йосиф Сліпий зложив обширний звіт з діяльності Академії за минулий рік¹⁾. Після чога о. Др. Микола Конрад виголосив виклад на тему: „Закон історичного розвитку філософії“. Інавгураційні Торжества закінчили оглядини нових експонатів Музею Академії делегатами наукових інституцій та гостями.

В новому акад. році 1935/36 вписалося на Академію 367 слухачів (з того на Богословський Виділ 210, на Філософічний 157), отже фреквентация у порівнанні з попереднім акад. роком опять зросла.

II Міжнародній Конгрес професорів Ст. Завіту — відбувся в Геттінген (Göttingen) у Німеччині, в днях 4—10 вересня 1935. Участь у ньому взяло 64 професорів (з 10 різних націй), у тому 24 католицьких професорів (м. і. ректор Папського Бібл. Інституту в Римі А. Беа і проф. тогож Інституту А. Поль). Відчитано 22 реферати, для котрих було визначено по пів години для кожного. По кожному рефераті відбувалася дискусія 30—45 хвилин.

Перший реферат відчитав згаданий ректор Бібл. Інституту о. Беа п. з.: „Die Bedeutung der Ausgrabungen von Telölät Ghas-sul für die Frühgeschichte Palästinas“. З інших катол. професорів читали свої реферати ще Bertram (Giessen), Junker (Passau), Fischer (Brausberg), Stummer (Würzburg). Усі реферати будуть видруковані в „Beihefte zur Zeitschr. f. alttest. Wissenschaft“. Конгрес сильно підчеркував теологічний характер у студіях Ст. З. Всі учасники були згідні в тому, що студій св. Письма Ст. З. не треба ограничувати до дослідів фільольогічних, критичних, історичних, археольогічних, а головну вагу класти на вальори і моменти релігійні; при тому нале-

¹⁾ Звіт цей увійде до осібної публікації за чергове трьохліття діяльності Академії.

жить признати різницю та вищість релігії Ст. З. від інших релігій Старинного Орієнту. В дискусіях узгляднювано також пояснення й інтерпретації католицької екзегези.

XIX Міжнар. Конгрес Орієнталістів — відбувся у Римі в днях 23—28 вересня ц. р. Реферати читано в 10 секціях, з яких визначалися секції: асиріологічна, центральної Азії і пр., семітська, Ст. З. і Юдаїзму та Християнського Сходу. Папа вислав на Конгрес делегацію з Про-Префектом Ватик. Бібліотеки D. Tisserant-ом на чолі. Папський Бібл. Інститут у Римі заступали ректор Інституту Bea та професори Vaccari, Messina, Deimel, Pohl, Simon; останні 4 професори виголосили реферати.

Передостаннього дня Св. Отець прийняв усіх учасників на авдієнції в Castelgandolfo. Того самого дня вечором Біблійний Інститут запросив до себе екзегетів і орієнталістів, що з Інститутом мають деякі взаємини, — в числі около 70. Підчас тих сходин проф. берлінського Університету В. Meissner вручив професорові Бібл. Інституту, одному з найвизначніших асиріологів А. Deimel-еві один том праць, написаних 34-ма асиріологами (з 10 націй) з нагоди 70-ліття його уродин. Наголовок цього тому є: „Miscellanea Orientalia, dedicata Antonio Deimel annos LXX complenti“. (Analecta Orientalia 12. Roma 1935, Pont. Inst. Bibl. 350 pp. cum 76 illustr. et tab.). Слідуючий Конгрес порішено відбуту в Брукселі.

VI Міжнар. Конгрес для Історії Релігій — відбувся в Брукселі в днях 16—20 вересня 1935. Наради відбувалися в 8 секціях, з котрих восьма займалася питаннями „про Юдаїзм і Християнізм“. Папський Бібл. Інститут у Римі заступали професори тогож Інституту Messina і Suys. Черговий Конгрес відбудеться в 1939 р. у Римі.

Міжнародній науковий курс для примінення християнського права народів до сучасних актуальних проблем. Міжнародній Католицький Інститут для права народів „Francisco Vitoria“¹⁾ уладив в жовтні ц. р. на університеті в Саламанці, в Еспанії, кількатижневий міжнародній науковий курс, що займався проблемою примінення християнського права народів до актуальних проблемів теперішнього часу. Курсом проводив секретар Інституту проф. Mirkin Guedzewich; учасниками курсу були не тільки визначні учені, але також католицькі студенти з Парижа, Лювену та португальського Коїмбра. Професор паризького університету Le Fur в своїм викладі прийшов до висновку, що основні поняття теперішнього права народів містяться вже в науці Франца Віторії. На основі науки Франца Віторії заявився він за інтервенцією колективної спільноти держав проти одного народу. То право інтервенції чи радше санкцій держав проти одного народу уважає проф. Le Fur законним,

¹⁾ Франц Віторія (1480—1546), визначний Домініканин, схолястик, професор університету в Саламанці в Еспанії, в опублікованім своїм творі: „Relectiones“, в чотирьох перших частинах, обговорює церковну й цивільну власть.

якщо заіснують три умовини: 1) інтервенція чи санкції мають бути підприняті колективно, а не односторонно одною державою; 2) мусять бути загально признані правні принципи, на основі яких розглядано б старанно кожний конкретний случай, чи колективна інтервенція оправдана, чи ні; 3) треба, щоби в кожному конкретнім случаю колективна інтервенція мала вигляди на успіх. В окремім викладі говорив проф. Le Fug також про ревізію трактатів.

Цікаву проблему обговорював P. Izaga S. J., а іменно: „Програма Моліни для розвою права народів в другій половині 17 ст.“ На основі праць Моліни старався референт виказати неслухність закиду Van der Pol, що теологи 16 і 17 ст., а між ними і Моліна, закинули строгу науку ранньої і пізньої схолястики про те, коли війна є дозволеною, а коли ні.

Вельми цікаву та актуальну тему обговорював професор університету в Обіего, в Еспанії, Sela y Sampil у викладі п. з.: „Теорія кольонізації в праві народів“. Франц Віторія створив основи для здорової християнської кольонізації, оборонюючи рівночасно найдальше ідучі права тубильців. Проф. Sela y Sampil мав вдячне завдання представити затемнені грабіжницькими кольонізаційними методами 19 і 20 ст. християнські основні принципи в тій матерії у своїй первісній чистоті.

Шкаплірові медалі для Східньої Церкви. Св. Конгреґація для Східньої Церкви, актом з дня 25. III. 1935, подала до відома, що Папа Пій XI на прохання Ап. Візитатора Преосв. Николи Чарнецького дозволив, щоби шкаплірі із сукна для вірних східнього обряду, за виїмком чину Терціяріїв, заступити шкапліровими медалями в цілі набуття відпустів, привязаних до носення шкаплірів. Приписи відносно відпустів, привязаних до шкаплірів, находяться у декреті Св. Конгреґації Св. Уряду з 16. XII. 1910 р. (Acta Apostolicae Sedis, vol. III, ст. 22).

Книжки й часописи

(I Libri et II ephemerides)

I

Історія Українського Війська. Львів 1935. Ч. 1. Видання І. Тиктора. Історична Бібліотека. Ст. 48. 8^о.

Календар-альманах Дніпро на переступний рік 1936. Річник XIII. Львів 1935. Накладом Українського Т-ва Допомоги Емігрантам з України. Ст. 137. 8^о.

Короткий катехизм се є найважливі правди християнсько-католицької релігії. Перемишль 1935. Накладом Т-ва „Епархіяльна Поміч“. Ст. 64. 16^о.

Хомишина Григорія Єпископа Станиславівського до духовенства Станиславівської Епархії: Національна чи обявлена віра або розвал чи шлях творчости. Станиславів 1935. Накладом Єпископського Ординаріату. Ст. 27. 12^о.

Твори митрополита Андрея Шептицького. Пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської Епархії (1899—1904). Львів 1935. Праці Гр.-кат. Богословської Академії у Львові. Том XIV. Ст. 252. 12^о.

Устав богослужень на церковний рік 1936 (переступний). Львів 1935. Накладом „Власної Допомоги“. Ст. 93. 16^о.

Шематизм духовенства Львівської Архієпархії на рік 1935—36. Львів 1935. Накладом Митрополичої Консистоії. Ст. 400. 8^о.

Що збирати для обласних музеїв? С а м б і р 1935. Накладом музею „Бойківщина“ в Самборі. Ст. 4. 8^о.

Варнак Д.: Данило О'Коннель Львів 1935. Книгозбірня „Вістника“ ч. 3. Ст. 62. 12^о.

Дворянин Григорій: Наука сектантів і католицька Церква. Львів 1935. Зі вступом митроп. А. Шептицького. Видавництво „Русалка“. Ст. 176. 8^о.

о. Кисіль П., Ч. С. В. В.: Божа міра. Жовква 1935. В-во Чина св. Василя В. в Жовкві, Кн. СХСV. Ст. 119. 12^о.

Копач Іван Др.: В честь Митрополита Кир Андрея (В сімдесятьліте его жита). Львів 1935. Накладом автора. Ст. 32. 16^о.

о. Костельник Г. Др.: Справжнє джерело атеїзму. Львів 1935. Накладом автора. Ст. 47. 8^о.

Кравців Богдан: Пісня Пісень. Львів 1935. Накладом Ольги Микитки-Стецишин. Ст. 48. 8^о.

*) Книжки й журнали, назначені зізвездкою є некат. богосл. видання.

о. Сліпий Йосиф Др.: Греко-католицька Богословська Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931—1934). Львів 1935. Накладом Академії. Ст. 171. 8°.

о. Сліпий Йосиф Др.: Греко-католицька Духовна Семинарія у Львові. ч. I. Львів 1935. Праці гр.-кат. Богословської Академії у Львові. Том I—II. Ст. 243. 8°.

Станкевич Ад.: Прафесар Браніслау Епімах-Шыпіла (З яго жыцця і працы). Вільня 1935. Видан. Беларускага Інстытуту Гасп. і Культуры. Ст. 23. 12°.

Творидло М.: Земельний Банк Гіпотечний. У 25-ліття його діяльності. Львів 1935. Накладом Земельного Банку Гіпотечного. Ст. 87. 8°.

Analecta Sacra Tarraconensia. Barcelona 1935. Vol. X. Bibliografia Hispanica de ciènces historico-ecclesiastiques. Édit. Biblioteca Balmes. Ст. 160. 8°.

Analecta Sacra Tarraconensia. Barcelona 1935. Vol. XI. Fasc. 1—2. Miscel·lania Finke d'Historia i Cultura Catalana. Édit. Biblioteca Balmes. Ст. 432. 8°.

La Continuité pontificale. Conférences prononcées a l'Institut Pie XI (Sixième session). Paris 1935. Maison de la Bonne Presse. Ст. 282. 12°.

Der Grosse Herder. Freiburg im B. 1935. Elfter Band. Sippe bis Unterfranken. Herder Verlagsbuchhandlung. Cr. 1776. 8°.

Ordo divini Officii recitandi sacrique peragendi iuxta Kalendarium universalis Ecclesiae pro anno Domini bissextili 1936. Roma 1935. Typis Polyglottis Vaticanis. Cr. 159. 12°.

Jean Pauls Sämliche Werke. Weimar 1934. Zweite Abteilung. Band IV. Historisch-kritische Ausgabe. H. Böhlau Nachfolger. Cr. LX + 544. 8°.

Relazioni e comunicazioni presentate al X Congresso Nazionale di Filosofia dai collaboratori della Rivista di Filosofia Neoscolastica. Milano 1935. Societa Editrice „Vita e Pensiero“. Supplemento al volume XXVII Rivista di Filosofia Neo-Scolastica. Cr. 110. 8°.

Bayer Carolus S. J.: *Cursus philosophiae ad usum seminariorum*. Paris 1935. Vol. I. Desclée De Brouwer et Cie, Éditeurs. Cr. 560. 8°.

Delcourrt Joseph: *Deux Saints Anglais John Fisher (1359—1535) — Thomas More (1478—1535)*. Paris 1935. Maison de la Bonne Presse. Cr. 125. 12°.

Diekamp Franciscus: *Theologiae dogmaticae manuale secundum principia S. Thomae Aquinatis*. Tornaci 1935. Volumen III; Pars II. De gratia Christi. Typis Societatis S. Joannis Evangelistae. Cr. 204. 8°.

Diekamp Franz Dr.: *Katholische Dogmatik nach den Grundsätzen des heiligen Thomas*. Erster Band. Einleitung in die Dogmatik. — Die Lehre von Gott dem Einen. — Die Lehre von Gott dem Dreieinigen. Münster i. W. 1930. Lehrbücher zum Gebrauch beim theologischen Studium. Verlag der Aschendorffschen Verlagsbuchhandlung. Cr. XIV + 380. 8°.

Doerr Otmar Dr.: *Das Institut der Inklusen in Süddeutschland*. Münster in Westf. 1934. Beiträge zur Geschichte des alten Mönchtums und des Benediktinerordens. Band 18. Cr. 168. 8°.

Grelewski Stefan Ks. Dr.: *Wyznania protestanckie i sekty religijne w Polsce współczesnej*. Sandomierz 1935. Nakładem Diecezjalnego Zakładu Graficzno-Drukarskiego w Sandomierzu. Cr. 165. 8°.

Heimpel Hermann: *Dietrich von Niem*. Dialog über Union und Reform der Kirche 1410 mit einer zweiten Fassung aus dem Jahre 1415. Leipzig 1933. Quellen

zur Geistesgeschichte des Mittelalters und der Renaissance. Band III. Verlag von B. G. Teubner. Cr. 120. 8°.

Insadowski Henryk Ks. Dr.: **Rzyskie prawo małżeńskie a chrześcijaństwo.** Lublin 1935. Towarzystwo Naukowe Katoickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Tom 4. Cr. 333. 8°.

Jacquin A.—M.: **Historie de l'église.** Paris 1928. Tome I. L'Antiquité Chrétienne. Desclée De Brouwer Cie, Éditeurs. Cr. 698. 8°.

Jammers Ewald: **Das Karloffizium: „Regali natus“.** Einführung, Text und Uebertragung in moderne Notenschrift. Leipzig—Strassburg—Zürich 1934. Sammlung Musik-Wissenschaftlicher Abhandlungen. Band 14. P. Heitz Verleger in Strassburg. Cr. 110 + 49. 8°.

Jugie Martinus: **Theologia dogmatica christianorum Orientalium ab Ecclesia catholica dissidentium.** Tom V. Paris 1935. De theologia dogmatica Nestorianorum et Monophysitarum. Sumptibus Letouzey et Ané. Cr. 818. 8°.

Kalt Edmund Dr.: **Die Heilige Schrift für das Leben erklärt. Psalmen.** Freiburg i. B. 1935. Herders Bibelkommentar. Band VI. Verlag Herder. Cr. XIV + 524. 8°.

Kapp Rudolf: **Heilige und Heiligenlegenden in England.** Studien zum 16. und 17. Jahrhundert. Band I. Halle (Saale) 1934. Max Niemeyer Verlag. Cr. 372. 8°.

Koch Josephus Dr.: **Durandi De S. Porciano O. P. Quaestio de natura cognitionis (II Sent. [A] d. 3, q. 5.) et Disputatio cum Anonymo quodam necnon Determinatio Hervei Natalis O. P. (Quol. III, q. 8).** Münster i. Westfalen 1935. Opuscula et textus historiam ecclesiae eiusque vitam atque doctrinam illustrantia. Series scholastica. Fasc. VI. Libraria Aschendorff. Cr. 75. 16°.

Lauck W.: **Die Heilige Schrift für das Leben erklärt. Matthäus und Markus.** Freiburg i. B. 1935. Herders Bibelkommentar. Band XI. Verlag Herder. Cr. XXII + 317. 8°.

Menthon Bernardin R. P.: **L' Olympe de Bithynie.** Ses Saints, Ses Couvents, Ses Sites. Paris 1935. Maison de la Bonne Presse. Cr. 256. 8°.

Middendorf P. S. C. J.: **Gott sieht.** Eine terminologische Studie über das Schauen Gottes im Alten Testament. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde vorgelegt der Hohen Theologischen Fakultät der Albert—Ludwigs—Universität Freiburg i. Br. Breslau 1935. Druck von P. Plischke. Cr. 165. 8°.

Müller Ewald Dr.: **Das Konzil von Vienne 1311—1312.** Seine Quellen und seine Geschichte. Münster i. W. 1934. Forreformationsgeschichtliche Forschungen. Band XII. Verlag der Aschendorffschen Verlagsbuchhandlung. Cr. 756. 8°.

Müller Martin Dr.: **Die Quaestiones naturales des Adelardus von Bath.** Münster i. W. 1934. Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters. Band XXXI. Heft 2. Verlag der Aschendorffscher Verlagsbuchhandlung. Cr. 91. 8°.

Perk Joannes: **Synopsis latina quattuor evangeliorum secundum Vulgatam editionem.** Paderbornae 1935. Sumptibus et typis Ferd. Schoeningh. Cr. 160. 8°.

Peterson Erik: **Le Mystère des Juifs et des Gentils dans l'Église.** Paris 1935. Courrier des Iles. T. 6. Desclée de Brouwer et Cie, Éditeurs. Cr. XVIII + 103. 12°.

Petitot R. P. O. P.: **Histoire exacte ges apparitions de Notre-Dame de Lourdes a Bernadette.** Paris 1935. Desclée De Brouwer Cie, Éditeurs. Cr. 289. 12°.

Petitot R. P. O. P.: Histoire exacte de la vie interieure et religieuse de Sainte Bernadette. Paris 1935. Desclée De Brouwer Cie, Éditeurs. Ст. 222. 12°.

De Pumiет Dom Pierre: Le Psautier Liturgique. Psaumes de David. Tome I. Psaumes Lévitiques et Psaumes Anonymes. Tome II. Paris 1935. Desclée De Brouwer et Cie. Ст. 874 + 873. 12°.

Toth Tihamér Dr.: Religion des jungen Menschen. Freiburg 1929. Wachstum und Gestalt. Band III. Bücher der Lebenserfassung für den jungen Menschen. Herders Verlagsbuchhandlung. Ст. VI + 172. 12°.

Woroniecki O. J.: Królewskie kapłaństwo. Poznań 1935. Nakładem Naczelnego Instytutu Akcji Katolickiej. Wyd. II. Ст. 148. 8°.

II

* **Вѣстникъ Братства Православныхъ Богослововъ в Польшѣ.** Варшава (Зигмунтовска 13).

1934. Вып. II. *Митрон. Діонисій:* Жизненность преподаванія Вѣроученія и Нравоученія. *Д. Сайковичъ:* Могутъ ли православныя богослужебныя книги быть источникомъ римско-католическаго ученія о главенствѣ Римскаго Папы. *Д. Осипкій:* Древнѣйшіе папирусные фрагменты книгъ св. Писанія Новаго Завѣта. Примѣрное распредѣленіе матеріала по Закону Божію для II—IV-го класса гимн. *С. К.:* Вселенское Движеніе въ Англиканской церкви і т. д.

1935. Вып. I. *Д. Сайковичъ:* Очеркъ православнаго і католическаго подвижничества, *Г. Лотоцкій:* „Записи“ Сгяшенника А. Ельчанинова, какъ документъ пастырскаго духовнаго опыта. *Н. Арсенъев:* Церковь — организмъ или государство. *Д. О.:* Значеніе в нашемъ богослуженіи подвижнаго пѣсеннаго матеріала і т. д.

Вістник. Львів (Чарнецького 26).

1935. Ч. 7—8. *Х. Бек:* Самостійність, її романтики і вороги. *В. Кубійович:* Людність Полісся. *А. Моруга:* Г. Г. Уельс і т. д.

1935. Ч. 9. *Devius:* Комінтерн на новихъ рейкахъ. *В. Бірчак:* Соціалісти державними будівничими і т. д.

1935. Ч. 10. *О. Теліга:* Якими нас прагнете? *Н. Подільський:* Незнана теорія. *С. Луцки:* Н. Новаківський і т. д.

1935. Ч. 11. *А. Моруга:* Д. К. Честертон. *М. Гоца:* Візуалізм або примітивізм світовідчування і т. д.

1835. Ч. 12. *М. Гоца:* Візуалізм або примітивізм світовідчування. *Л. Федорович-Малицька:* Ю. Могалевський і т. д.

Дзвони. Львів (Японська 7).

1935. Ч. 6—7. *Н. Н.:* Розум чи серце у поета. *Я. Галинич:* Характеристика італійської модерної літератури. *В. Залозецький:* Духовний порядок річей. *С. Шелухин:* Критика нового наукового підручника історії України. *Др. М. Гнатюшак:* Цар Соловей. *о. Др. Г. Қостельник:* Справжнє джерело атеїзму. *Мср. П. Ісаїв:* За католицький світогляд і т. д.

1935. Ч. 8—9. В сімдесятьліття Митрополита. *С. Шелухин:* Критика нового наукового підручника історії України. *П. Ісаїв:* Католицький патріотизм і модерний націоналізм. *о. Др. Г. Қостельник:* Справжнє джерело атеїзму. *М. Гнатюшак:* Цар Соловей і т. д.

1935. Ч. 10. *Др. В. Ю. Қисілевський:* Опис України в географічному атласі Й. Янсона з р. 1666. *о. Др. Г. Қостельник:* Справжнє джерело атеїзму.

Н. Кочубей: Уваги до статті: „Фашистівський корпоративізм і становий принцип В. Липинського“. Хроніка і т. д.

Добрий Пастир. Станиславів (Перацького 11).

1935. Ч. 2. Промова Св. Отця П. Пія XI на тайній Консиссторії дня 1. IV 1935 р. о. *Л. Бурнадз:* Основи й первопочини К. Я. в парохії. о. *Др. Василик:* Ділання св. Тайн. о. *Др. Я. Білецький:* Релятивізм Дарвіна, Русса та Айнштейна. На вибрані теми і т. д.

***Духовна Стража.** Кральєвина. Југославија.

1935. Број 2. *Архим. Стефан:* Јубилеј Св. Патријарха г. Варнаве. *М. Х.:* Преображене Христово. Телесан рад и монаштво. *А. Козма:* Светогорска република. *Д. Костив:* Манастир Базијан. *Архим. Д. Миковић:* Митрофан Бан. Наше невоље і т. д.

1935. Број 3. *Л.:* Борба цркве са коцкарством у старом добу. *Б. К.:* Телесан раз и монаштво. О манастиру и назив манастира Хилапдара. *А. Козма:* Светогорска Република. *Архим. Д. Миковић:* Митрофан Бан. Наше невоље. Белешке і т. д.

Літопис Бойківщини. Самбір (Тиха 1).

1935. Ч. 6. *Ю. Кміт:* Ще про Волосатий. *Я. Рудницький:* До бойківсько-надністрянської мовної межі. *М. Зинич:* Похоронні звичаї в с. Жукотин в турчанському повіті. о. *Ю. Кміт:* Словник бойківського говору ч. IV. і т. д.

Наша Культура. Варшава (Сталева 25).

1935. Кн. 3. *Л. Білецький:* М. Грушевський, як історик української літератури. *В. Щербаківський:* Українська протоісторія. *Др. І. Огієнко:* Сучасна українська літературна мова. *О. Несторенко:* Українська архітектура. *Митрон. Діонісій:* Археологія Евхаристичного Культу і т. д.

1935. Кн. 4. *Митрон. Андрей:* З філософії культури. *Л. Білецький:* Волод. Самійленко. *О. Мицюк:* Закарпатська Русь-Україна в Середньовіччі. *Др. Я. Гординський:* Українська поезія 1890—1900-х років. *Т. Коструба:* Коли написане Мономахове „Поучення“ і т. и.

1935. Кн. 5. *Митрон. Діонісій:* Евхаристія в давньохрист. скульптурі, архітектурі й епіграфіці. *О. Несторенко:* Українська архітектура. *Др. В. Сичинський:* Література з українського пластичного мистецтва за роки 1932—1934. *Л. Білецький:* Волод. Самійленко і т. д.

1935. Кн. 6. *Л. Білецький:* В. Самійленко. *Я. Гординський:* Українська поезія 1890—1900 років. *М. Гнатюшак:* Українська романтична балада. *В. Приходько:* Повстання Українського Державного Університету в Кам'янці на Поділлі і т. д.

1935. Кн. 7. *Др. К. Студинський:* Павло Йосиф Шафарик і українці. *Др. М. Гнатюшак:* Українська романтична балада. *В. Барагура:* Суть і завдання літературної критики. *О. Несторенко:* Українська архітектура і т. д.

1935. Кн. 8. *Дм. Козій:* До генези Франкових легенд. *Др. Д. Оляничин:* Торговельні зносини України з Бреславлем у XVIII ст. *Др. М. Гнатюшак:* Українська романтична балада і т. д.

Нива. Львів (Коперника 36).

1935. Ч. 6. *Ю. Колтун:* Евгеніка в світлі христ.-кат. моралі. о. *П. Табінський:* Релігійні питання в церковнім розколі XI в. о. *Г. Костельник:* Моя відповідь о. прот. П. Табінському і т. д.

1935. Ч. 7—8. о. *М. Гуньовський:* Суспільна безпека духовенства. о. *М. Декайло:* Основи соціології. о. *В. Престашевський:* Католицька преса. о. *прот. П. Табінський:* Реліг. питання в церк. розколі XI в. о. *Ос. Кучкуда:* Про відбудову парох. резиденцій. о. *І. Б.:* Тіни деканальних соборчиків. о. *П. Хомин:* І Католицький Зїзд Чехословаччини і т. д.

1935. Ч. 9. о. *О. Квіт*: На актуальні теми. о. *С. Хабурський*: До проблеми виховання нашої молоді. о. *П. Табінський*: Реліг. питання в церк. розколі XI в. о. *Др. Г. Костельник*: Посмертне життя і т. д.

1935. Ч. 10. о. *Ст. Хабурський*: До проблеми виховання нашої молоді. о. *Др. Г. Костельник*: Посмертне життя. о. *В. Кармазин*: Про душпастирювання священників. о. *Ю. Соверницький*: Заводім торговельні сади і т. д.

Рідна Мова. Варшава (Сталева 25).

1935. Ч. 11. *І. Огієнко*: Що таке речення. *М. Гнатюшак*: Артизм творів С. Руданського. *І. Огієнко*: Для одного народу — одна наукова термінологія. *П. Кривасюк*: Здрібнілі форми в українській мові. *Е. Грещак*: Новотвори в сучасній українській мові. Початкова граматика української літературної мови і т. д.

1935. Ч. 12. *І. Огієнко*: Основні й пояснювальні члени речення. *Е. Грещак*: Буденні мовні прогріхи. *І. Огієнко*: Наші сасртові організації й рідна мова. *Б. Садовський*: Деякі причини незнання рідної мови; як лікувати цю недугу. Початкова граматика української літературної мови „Рідне Слово“ і т. д.

Analecta Bollandiana. Bruxelles (Société des Bollandistes 24).

1935. Fasc. III—IV. *G. Delehaye*: Saints et reliquaires d'Arpamée. *P. Peeters*: S. Sousanik, martyre en Arméno-Géorgie. *B. de Gaiffier*: Le mémoire d'Andre Biglia sur la prédication de S. Bernardin de Sienne. *P. Grosjean*: Legenda S. Sativolae Exoniensis. *F. Halkin*: Publications recentes de textes hagiographiques grecs. Bulletin des publications hagiographiques.

Angelicum. Roma (Salita del Grillo 1).

1935. Fasc. 3. *Voste I. M.*: Cardinalis Caietanus in Vetus Testamentum, praecipue in Hexaemeron. *Ceuppens F.*: De conceptu „Sapientiae divinae“ in libris didacticis Antiqui Testamenti. *Walsz P. A.*: S. Raymundi de Penyafort auctoritas in re paenitentiali. Notae et discussiones, etc.

Apollinaris. Roma (Piazza S. Apollinare 49).

1935. Num. 1. Acta Apostolicae Sedis. *Kurtszeid B.*: De quibusdam Praelatis Romanae Curiae. *Romani S.*: De absolute complices in peccato turpi. *Wasner F.*: De consecratione, inthronizatione, coronatione S. Pontificis. Consultationes, etc.

1935. Num. 2. Acta Apostolicae Sedis. *Canestri A.*: De novissima Poenitentiarum Apostolicae reformatione. *Ciprotti P.*: De consummatione delictorum attentorum elemento obiectivo. *Wasner F.*: De consecratione, inthronizatione, coronatione S. Pontificis. Consultationes, Recensiones, etc.

Archivum Historicum Societatis Jesu. Roma (Borgo Santo Spirito 5).

1935. Fasc. II. *G. Schurhammer*: Die Bekehrung der Paraver (1535—1537). *S. Tromp*: Auctuarii Auctaria. *J. Miller*: Die Marianischen Kongregationen vor der Bulle „Omnipotentis Dei“. *G. J. Garraghan*: Some newly discovered Marquette and La Salle letters. *J. C. Sola*: El P. Juan Bautista Eliano. Commentarii breviores. Selectorum operum iudicia, etc.

Ateneum Kapłańskie. Włocławek (Seminarjum Duchowne).

1935. Tom 35. Z. 5. *Ks. M. Siemiatycki*: Hierarchja kościelna według św. Cypryjana. *Ks. P. Tochowicz*: Filozofja i pedagogica socjologizmu. *Ks. W. Granat*: Podstawy niekatolickiej i katolickiej dydaktyki. Sprawy pasterskie i religijno-społeczne, etc.

1935. Tom 36. Z. 1. *Ks. S. Szydelski*: † Józef Piłsudski. *Ks. M. Morawski*: Synod prowincjonalny prowincji Gnieźnieńskiej w dawnej Polsce. *Ks. P. Tochowicz*: Filozofja i pedagogica socjologizmu. *Ks. M. Siemiatycki*: Hierarchja kościelna według św. Cypryjana. Sprawy pasterskie i religijno-społeczne, etc.

1935. Tom 36. Z. 2. *Ks. J. Czuj*: Św. Cypryjan na tle epoki. *Ks. W. Granat*: Podstawy niekatolickiej i katolickiej dydaktyki. *Ks. M. Morawski*: Synod provin-

cjonalny prowincji Gnieźnieńskiej w dawnej Polsce. Sprawy pasterskie i religijno-społeczne, etc.

1955. Tom 36. Z. 3. *Ks. I. Świrski*: Procuratio abortus w oświetleniu lekarskiem. *Ks. P. Tochowicz*: Pedagogica radykalno-społeczna. *Ks. J. Czuż*: Św. Cyprjan na tle epoki. Sprawy pasterskie i religijno-społeczne, etc.

Benediktinische Monatschrift. Hohenzollern.

1935. H. 7—8. *D. Feuling*: Echte und unechte Offenbarung. *M. E. Dray*: 900 Jahre Abtei St. Walburg. *H. Keller*: Kirche als Kultgemeinschaft II. *D. Zähringer*: Die Erinnerungen des Malermönches. *M. Frank*: Der Strafkodex in der Regel St. Benedikts. Kleine Beiträge und Hinweise, etc.

1835. H. 9—10. *D. Feuling*: Gesundes religiöses Leben. *H. Keller*: Kirche als Kultgemeinschaft. *Th. Otrm*: Religion und Mission in Afrika. *B. Danzer*: Ein heiliges Mönchsleben unserer Tage. *M. Frank*: Der Strafkodex in der Regel St. Benedikts. *D. Feuling*: Das Kartenlesen, etc.

1935. H. 11—12. *H. Millemann*: Heilige Kirche. Die Liturgie als Forderung unserer Zeit. *D. Feuling*: Glaubensleben aus Glaubenswissenschaft. *D. Zähringer*: Das Stundengebet im Urteil der Gegenwart. *H. Kaller*: Weihnachtsfeier als Pfarrarbeit. *B. Danzer*: Vom St. Nikolausbrot zur Christgabe. *M. Frank*: Der Strafkodex in der Regel St. Benedikts. *T. Kranich*: Die acht Seligkeiten und der moderne Mensch. Kleine Beiträge und Hinweise, etc.

Biblica. Roma (Piazza Della Pilotta).

1935. Fasc. 3. *R. Köppel*: Telelat Ghassul im Jordantale. *A. Baumstark*: Die syrische Übersetzung des Titus von Bostra und das „Diatessaron“. *E. F. Sutcliffe*: The Venerable Bede's Knowledge of Hebrew. *A. Meli*: I beni temporali nelle profezie messianiche. *L. Dürr*: Zur Datierung von Ps. 4. *P. Joüon*: Mandaica. *S. Garofalo*: Rettifica su Eph. 1, 1. Recensiones, etc.

1935. Fasc. 4. *T. Ayuso*: Texto cesariense o precesariense? *H. Wiesmann*: Ps. 34 (Vulg. 33). *P. Joüon*: Notes de lexicographie hébraïque. *G. E. Closen*: Der „Dämon Sünde“. *K. Habersaat*: Die Aufgaben u. Arbeiten des Deutschen Bibel-Archivs in Hamburg. *F. di Capua*: Una strana lezione da togliersi al Salterio Africano e a Vittore Vitense. Recensiones, etc.

Bogoslovni Vestnik. Ljubljana.

1935. Zv. II. *Grivec*: Zaroka sv. Cirila s Sofijo—Modrostjo. *Odar*: Pravno razmerje med župnijo in kapitljem v Novem mestu. *Janžekovič*: Razvoj Vebrovega nazora o podstati. Praktični del. Slostvo, etc.

Časopis Katolického Duhovenstva. Praha IV (Hradčany 53).

1935. S. 4. *Dr. V. Poříška*: Syn člověka v nejnovější exegesi. *Dr. J. Beneš*: René Descartes či Tomáš Akvinský? *Dr. J. Cibulka*: Korunovační řády. Duchovní správa, etc.

1935. S. 5. *Fr. Pechuška*: Život a dílo univ. prof. dra Jos. Vajse. *Dr. J. Šima*: Právo konkordátní a konkordaty po světové válce. *Dr. R. Dacik*: Posvěcující milost. *Dr. J. Beneš*: René Descartes či Tomáš Akvinský? *Dr. V. Poříška*: Syn člověka v nejnovější exegesi. Duchovní správa, etc.

1935. S. 6. *Dr. J. Beneš*: René Descartes či Tomáš Akvinský. *Dr. V. Poříška*: Syn člověka v nejnovější exegesi. *Dr. Fr. Valenta*: Přísaha podle platného práva a podle osnovy civilního řádu soudního. *V. Bucko*: 300 rokov od založenia univerzity v Trnave. *V. Gajdoš*: Biblia ex libris Joannis Sarcandri. *Dr. A. Salajka*: Semináře a koleje sjednocené východní cirkve. Duchovní správa, etc.

Collectanea Mechliniensia. Malines.

1935. Fasc. IV. *J. De Keulenaer*: Het Thema van de Liefde en het goddelijk Kindschap in de „Prima Joannis“. *P. Gillet*: Vérité religieuse et dispositions morales d'après Pascal. Conferentiae Theologicae, etc.

1935. Fasc. V. *J. Creten*: Maria's Grafkerk te Jeruzalem. *L. Suenens*: Aperçus sur la morale phénoménologique de M. E. De Bruyne. Conferentiae theologicae, etc.

1935. Fasc. VI. *E. Leclef*: La surnaturalité de l'acte de Foi. *A. Van Hove*: Is de erfzonde een loutere zondestaat of een deelname aan de zondeaad van Adam. Conferentiae Theologicae. *A. Gougard*: Choses matrimoniales, etc.

Collectanea Theologica. Lwów (Marszałkowska 1).

1935. Z. 3. *S. Frankl*: Doctrina Hosii de sacrificio Missae cum decreto Tridentino comparata. *S. Abt*: Othlon de Saint-Emmeram. *A. Deruga*: Biskup Józef Szumlański. *W. Zaikyn*: Uwagi o stanie współczesnej teologii prawosławnej. *Ks. K. Kowalski*: Theologia nostri aevi. Recensiones, etc.

Divus Thomas. Piacenza.

1935. N. 4. *E. Schilts*: Le problème théologique du Corps du Christ dans la mort. *A. Rossi*: De gnoseologia a Jos. Zamboni prolata. *M. Fatta*: La prima determinazione categorica dell'ente materiale. *P. Dulau*: „Omnis creatura ingemiscit“ (Rom. VIII, 19—23). Operum iudicium, etc.

1935. N. 5—6. *E. Schilts*: Le problème théologique du Corps du Christ dans la mort. *P. Glorieux*: Aux origines du Quodlibet. *M. Fatta*: Elemorfismo e fisica contemporanea. *A. Rossi*: Il X Congresso nazionale di filosofia. *A. Rossi*: La „Gnoseologia di San Tommaso d' Aquino“. Operum iudicium, etc.

Echos d'Orient. Paris VIII (Rue Bayard 5).

1935. Nr. 178. *V. Grumel*: L'encyclique de Photius aux Orientaux et les patriarches de Constantinople Sisinius II et Sergius II. *V. Laurent*: Chronologie des metropolités de Paronaxia au XVIIe siècle. *M. Jugie*: Les oeuvres pastorales de Gennade Scholarios. *M. Jugie*: La date de la mort de Gémiste Pléthon. *V. Grumel*: La chronologie des patriarches iconoclastes du IXe siècle. *J. Lacombe*: La récente évolution des Eglises orthodoxes. *V. Laurent*: La mission des Jésuites à Naxos. *J. Lacombe*: Chronique des Eglises orientales. Bibliographie, etc.

1935. Nr. 179. *M. Jugie*: Le „Liber ad baptizandos“ de Théodore de Mopsueste. *P. Duthilleul*: Les sources de l'histoire des saints Cyrille et Méthode. *R. Janin*: Un Arabe ministre à Byzance: Samonas. *V. Grumel*: L'année du monde dans l'ère byzantine. *V. Grumel*: La date de la promulgation de l'Eclogue de Léon III. *R. Loenertz*: Les établissements dominicains de Péra — Constantinople. *V. Laurent*: La mission des Jésuites à Naxos de 1627 à 1643, Bibliographie, etc.

* Elpis. Warszawa (Zygmuntowska 13).

1934. Z. 2. *Metrop. Djonisy*: Archeologia Chrześcijańska. *M. Зызыкин*: Международное общение и положение в немъ человеческой личности. *H. Арсеньев*: Просвѣтление міра и жизни въ христіанской мистикѣ Востока и Запада. *A. Łotocki*: Początki organizacji kościelnej na Rusi. *G. Peradze*: Dokumenty, dotyczące zagadnień odnalezienia i tekstu Kodeksu Synajskiego. Bibliografja, etc.

Ephemerides Liturgicae. Roma (Via Pompeo Magno 21).

1935. Fasc. III. *De Puniet P.*: Le Sacramentaire Romain de Gellone. *Andrieu M.*: L'Ordinaire de la Chapelle Papale et le Cardinal Jacques. *Beran G.* — *Botte B.*: A proposito della prima festa mariale della liturgia romana. Documenta et praxis iiturgica, etc.

1935. Fasc. IV—V. *De Puniet P.*: Le Sacramentaire Romain de Gellone. *Hesbert R.*: Antiphonaire de Pamelius et les Graduels des Dimanches après la Pentecôte. *Morin G.*: Le canon du concile d'Agde sur l'assistance à la Messe entière et la façon de l'interpréter. *Oppenheim Ph.*: Christi persona et opus secundum textus liturgiae sacrae. Documenta et praxis liturgica, etc.

Estudios Eclesiasticos. Madrid.

1934. Fasc. 4. *Toni T.*: La realeza de Jesucristo en un tratado inédito de siglo XV. *Segarra F.*: Algunas observaciones sobre los principales textos escato-

lógicos de Nuestro Señor: Mat. X, 23. *Vizmanos F.*: La apologética en los autores escolásticos posttridentinos. *Caballeria J. M.*: Admité Suárez cantidad sin extensión actual? *Ibero J. M.*: Boletín de Cosmología. Notas y textos, etc.

1935. Fasc. 1. *Bover J.*: Un fragmento a S. Policarpo sobre los principios de los Evangelios. *Martinez G.*: Relación entre la inhabitación del Espíritu Santo y los dones creados de la justificación. *Sarabia J.*: La romanidad de S. Reda el Venerable. *Llorca B.*: Sobre el proceso de Carranza. Notas y textos, etc.

1935. Fasc. 2. *Madoz J.*: El método de argumentación en el problema de los orígenes cristianos. *Willoslada R. G.*: S. Crockaert O. P. maestro de Francisco de Vitoria. *Llorca B.*: Sobre el proceso de Carranza. Notas y textos, etc.

1935. Fasc. 3. *Ghellingck J. de*: Algunas particularidades de la constitución „Deus scientiarum Dominus“. *Bover J. M.*: Repetición de frases en la epístola a los Goitas. *Dominguez D.*: El Neoscolasticismo y la Compañía de Jesús. *Palmés F. M.*: Las „Cuestiones científicas“ en las Facultades de Filosofía. *Caballeria J. M.*: Límites de las de „Física y Química“ y método con que deben tratarse. *Torra J.*: Un programa para las „Quaestiones scientificae“ de Antropología. *Ruiz-Goyo J.*: Los resplandores del Credo. Notas y textos, etc.

Estudis Franciscans. Barcelona-Sarriá.

1935. Fasc. III. *P. Th. Villanova Gerstera Zeib*: Quid prophetae Veteris Foederis quoad socialia egerint. *P. Martí de Barcelona*: Regesta de documents arnaldians coneguts. *Fra P. Sanahuja*: El monestir de S. Clara de Cervera. Bibliografía, etc.

1935. Fasc. IV. *P. Nolasc d'El Molar*: La florida dels estudis patristics. *P. Ericus ab Hosszufalu*: De obligatione confitendi et communicandi apud theologos et canonistas inde a Gratiano et P. Lombardo usque ad Concilium Lat. IV. *P. Pere Sanahuja*: El monestir de S. Clara de Cervera. Bibliografía, etc.

L' Europa Orientale. Roma (Via Lucrezio Caro 67).

1934. Fasc. VII—X. *A. Giannini*: La riforma della costituzione Polacca. *L. Cialdea*: Il revisionismo nella storia diplomatica dell' Europa sud-orientale. *R. Nikolic*: Simeone Matavulj. *A. Colombo*: Vita e opere di Jon Luca Caragiale. Rassegna Politica. Note ed Appunti, etc.

1934. Fasc. XI—XII. *B. Nikitin*: Un tipo religioso russo: lo „strannik“. *R. Nikolic*: Simeone Matavulj. *A. Colombo*: Vita e opere di Jon Luca Caragiale. Rassegna Politica. Documenti, etc.

1935. Fasc. I—II. *A. Giannini*: L' Unione Baltica. *A. Mioni*: Elementi veneti nell' architettura di Giacomo Quarenghi. *M. Graziussi*: „Il libro dei poveri“ di Jan Kasproicz. *T. Landolfi*: Contributi ad uno studio della Poesia di Anna Ahmatova. Rassegna Politica. Documenti, etc.

1935. Fasc. III—IV. *E. Damiani*: Rapporti reciproci fra storia politica e storia letteraria in Bulgaria. *C. Sandulescu Godeni*: Problemi e realizzazioni sociologiche a Bucarest. *T. Landolfi*: Contributi ad uno studio della poesia di Anna Ahmatova. Rassegna Politica. Note ed Appunti, etc.

1935. Fasc. V—VI. *L. Cialdea*: La genesi del Patto balcanico. *M. Ruffini*: Introduzione bibliografica allo studio della Romania. *E. Gasparini*: Gončarov. Rassegna Politica. Note ed Appunti, etc.

Franziskanische Studien. Münster i W.

1935. H. 3. *E. Gilson*: Metaphysik u. Theologie nach Duns Scotus. *Dr. J. Lechner*: Die Quaestiones des Sentenzenkommentars des Johannes von Rodington O. F. M. *P. Borgmann*: Die Kluff zwischen dem mittelalterlichen und dem modernen Weltbild. *J. B. Kaiser*: Eine deutsche Übersetzung der Bulle „Supra montem“ aus dem XV. Jahrh. Kleinere Beiträge, etc.

1935. H. 4. *Dr. V. Heynck*: Die aktuelle Gnade bei Richard von Mediavilla. *Dr. Joh. Hofer*: Bruderschaftsbriefe des heil. Johannes Kapistran. *Dr. Ph. Böhner*: Der Aristotelismus im Mittelalter. *R. Schwitser*: Die skotistische Bibliothek in Salzburg. Kleinere Beiträge, etc.

Gregorianum. Roma (Piazza della Pilotta 35).

1935. Fasc. II. *L. Hertling*: Materiali per la storia del processo di Canonizzazione. *T. Zapelena*: Petrus origo unitatis apud S. Cyprianum. *F. S. Mueller*: Die Unbefleckte Empfängnis der Gottesmutter in der griechischen Ueberlieferung. *L. M. Balam*: Quid colunt hindi? *P. Siwek*: L'unité de Dieu dans le système Spinoziste. *A. Rozwadowski*: Distinctio potentiarum a substantia, secundum doctrinam S. Thomae. Recensiones, etc.

1935. Fasc. III. *F. Pelster*: Die Uebersetzungen der aristotelischen Metaphysik in den Werken des hl. Thomas von Aquin. *J. Salaverri*: El origen de la revelación y los garantes de su conservación en la Iglesia según Eusebio de Cesarea. *P. Siwek*: La Religion sans dogmes dans la philosophie Spinoziste. Textus nunc primo editus: The Newman-Perrone Paper on Development. Notae et disceptationes, etc.

Irenikon. D' Amay — Sur-Meuse (Belgique)

1935. № 3. *D. O. Rausseau*: Autour de l'humanisme. *A. Behr-Sigel*: Études d' hagiographie russe. *D. M. Schwarz*: Chronique religieuse roumaine, etc.

1935. № 4. *M. J. Congar*: La pensée de Möhler et l' ecclésiologie orthodoxe. *G. Rouzet*: L' unité organique du catholicisme d' après Möhler. *D. D. B. M., Th. Belpaire*: Les monastères de Quadi-Natrûn. *D. C. Lialine*: Chronique religieuse russe. Chronique religieuse d' actualités. Notes et Documents, etc.

1935. № 5. *G. Rouzet*: L' unité organique du Catholicisme d' après Möhler. *D. Th. Belpaire*: Bishop Charles Gore. Chronique religieuse orthodoxe. Chronique religieuse d' actualités. Notes et documents: Quelques documents unionistes. Bibliographie, etc.

Kwartalnik historyczny. L w ó w (Marszałkowska).

1935. Z. 1—2. *W. Semkowicz*: Uwagi o początkach dokumentu polskiego. *K. Hartleb*: Polski Cyrjak z Ankony, nieznaný peregrynát na Maltę, do Hiszpanji i Portugalji. Artykuly i referaty, etc.

1935. Z. 3. *L. Kolankowski*: Problem Krymu w dziejach jagiellońskich. *St. Zajaczkowski*: Litewski ruch naukowy w zakresie historii. Miscellanea, etc.

Nouvelle Revue Théologique. Louvain (Rue des Récollets 11).

1935. N. 7. *H. Beylard*: Le Pêché philosophique. *P. Schepens*: Pour l' histoire de la prière Anima Christi. *L. de Coninck*: Le ministère paroissial à l' heure actuelle. *F. Janssen*: La naissance de l'esprit laïque déclin du moyen âge, etc.

1935. N. 8. *G. Salet*: Le Christ, notre vie. *W. Derouaux*: Litterature chrétienne antique et papyrologie. *Fr. Papillon*: Dans le Remous Gidien. I. H. de Montherlant. Actes du Saint-Siège, etc.

1935. N. 9. *Mgr. Hinsley*: Abyssinie. *J. Bonsirven*: La théologie des épîtres johanniques. *Fr. Papillon*: Dans le remous gidien. *Ch. Martin*: Le sixième congrès international de l' histoire des religions. *E. Druwé*: Les journées d' études mariales de Tongerlo et de Paray-de-Monial. *A. Bernier*: Pour la musique sacrée. Actes du Saint Siège, etc.

Nova Revija Vjери i Nauci. M a k a r s k a.

1935. Br. 3—4. *N. Subatić*: Katolicizam — osnova medunarodnog solidarizma i mira. *Z. Gospić*: Pravno stanje franjevačkih župa u Jugoslaviji. *P. Grabić*: Apologija pakla. *S. Brajša*: Katolici i civilni brak. Kulturni pogledi, etc.

Oriens. Kraków (Kopernika 26).

1935. Z. 4. *Ks. S. Łaski*: Jezuci a obrządek wschodni. *Z. Licharewa*: Egzarcha L. Fiodorow. *Ks. I. Karamitrow*: Unja w Bułgarji. *Łacinnik*: Apostazje galicyjskie. Janów Poleski, etc.

1935. Z. 5. *Ks. J. Urban*: Katolicyzm a unja. *Ks. F. de Régis*: Prawo kościelne łacińskie a wschodnie. *Z. Licharewa*: Egzarcha Leonidas Fiodorow. *Ks. M. Jagusz*: Chrześcijaństwo w Abisynji. Piąta konferencja unijna. Jeszcze o wyznaniach w Bułgarji, etc.

Orientalia Christiana Periodica. Roma (Piazza S. Maria Maggiore).

1935. N. III—IV. *O. H. E. Burmester*: Vesting Prayers and Ceremonies of the coptic Church. *O. H. E. Burmester*: The Laws of Inheritance of Gabriel ibn Turaik. *I. Hausherr*: L'erreur fondamentale et la logique du messalianisme. *A. Raes*: Le Rituel ruthène depuis l'union de Brest. *N. Baumgarten*: Origine de Michel Wiśniewiecki roi de Pologne. *G. Hofmann*: L'arcivescovado di Smirne. *E. Herman*: Εβχή ἐπὶ δικάμων. Commentarii breviores, etc.

Periodica de re morali, canonica, liturgica. Roma (Piazza della Pilotta).

1935. Fasc. III. *S. Tromp*: S. Roberti Bellarmini Instructiones pastorales habitae in visitatione Ecclesiae Cathedralis de pastore et ovibus. *A. Vermeersch*: De Praesumptione et Favore iuris. Quaesita varia. Monumenta, etc.

Prąd. Lublin (Uniwersytet).

1935. Czerwiec. *J. Maritain*: O nową cywilizację chrześcijańską. *L. Bazyłewska*: Zadania wychowawcze państwa. *S. Cywiński*: „Spór o Norwida”, etc.

1935. Lipiec—Sierpień. *St. Wawryn*: Ku przebudowie ustroju w Polsce. *S. E. Nahlik*: Rola Katolicyzmu w stosunkach międzynarodowych. *J. Maritain*: O nową cywilizację chrześcijańską, etc.

1935. Wrzesień. *Ks. St. Wawryn*: Inteligencja a przebudowa ustroju. *X. J. Pastuska*: Uniwersytet katolicki w Salzburgu jako nowy typ wyższej uczelni. *H. Zyczynski*: Marchot Kasprowicza, etc.

1935. Październik. *Dr. A. Szymański*: Polskie prawo małżeńskie. *J. Bartsówna*: Wychowawcze zadanie szkoły. List pasterski Biskupów niemieckich, etc.

Przegląd Homiletyczny. Kielce (Seminarjum Duchowne).

1935. Z. 3. *I. Bobicz*: Przygotowanie do pracy kaznodziejskiej. *J. Kiciński*: Problem budowy kazania. *T. Jachimowski*: Kaznodziejstwo radjowe. *J. Łopot*: Kazania społeczne. Ambona i życie. Sprawy rekolekcyjne. Materjały i szkice, etc.

1935. Z. 4. *Ks. A. Sobczyński*: Wykład kaznodziejski psalmu (94) „Venite, exultemus”. *Ks. S. Sobalkowski*: Wykład niedzielnych ewangelij. *Ks. St. Krzeszkievicz*: Homiletyka duszpasterska. *Ks. K. Bieszk*: Kazania o Eucharystji. *O. Fr. Świątek*: Z dziejów kazań o świętych. Ambona i życie. Sprawy rekolekcyjne. Materjały i szkice, etc.

Recherdes de Théologie ancienne et médiévale. Louvain (Abbay du Mont César).

1935. № 3. *D. B. Capelle*: L'absolution sacerdotale chez S. Cyprien. *B. Smalley*: Gilbertus Universalis Bishop of London and the Problem of the „Glossa Ordinaria”. *F. M. Henquet*: Une pièce inédite du commentaire d'Albert le Grand sur le IVe livre des sentences. *D. H. Bascour*: La double rédaction du premier commentaire de Maître Eckhart sur la Genèse. Comptes rendus. Bulletin de Théologie ancienne et médiévale.

Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses. Strasbourg (Bureau de revue).

1935. № 3. *G. Baldensperger*: L'historicité de Jesus. *P. Guérin*: A propos de la philosophie chrétienne. *W. Seston*: Note sur les origines religieuses des paroisses rurales. *H. Strohl*: Contributions à l'étude du problème de l'Église au siècle de la Réforme. Revue de Livres.

1935. № 4. *M. Haller*: La question juive pendant le premier millénaire chrétien. *M. Goguel*: La caractère et le rôle de élément cosmologique dans la sotériologie paulinienne. Étude critique, etc.

1935. N. 5. *A. Causse*: La secte juive et la nouvelle piété. *A. Coyré*: Hegel a Iéna. *M. Goguel*: Les fragments nouvellement découverts d'un Évangile du IIe siècle. *R. Will*: Les éléments sociaux du culte. Revue des Livres.

Revue des Sciences Philosophiques et Theologiques. Paris (Place de la Sorbonne 6).

1935. Nr. 3. *R. G. Renard*: Position du Droit Canonique. *L. G. des Lauriers*: L'activité de jugement en Mathématiques. *Th. Philippe*: L'Intelligence, mystère de lumière. Note. Bulletins, etc.

Rivista di Filosofia Neo-Scolastica. Milano (Piazza S. Ambrogio 9).

1935. Fasc. III. *M. Casotti*: Antonio Rosmini a la sua teoria della conoscenza. *G. Ceriani*: Alcuni riflessi su l'edizione nazionale delle opere di A. Rosmini. *L. Pelloux*: L'interpretazione data a Cartesio da Maine de Biran. *C. Mazzantini*: Martino Heidegger. *M. Fata*: Il problema dell'unità del composto chimico. *F. Olgiati*: L'arte, l'universale e il giudizio. Note e discussioni, etc.

1935. Fasc. IV. *A. Masnovo*: Eseggesi tomistica. *F. Grosso*: L'estetica herbartiana, ossia la teoria herbartiana dei valori eticoestetici. *M. Casotti*: Antonio Rosmini e la sua teoria della conoscenza. *P. Bartolomei*: Il pantelismo idealistico oggettivo di B. Varisco. Note e discussioni, etc.

Der Seelsorger. Wien (Stephansplatz 3).

1935. Nr. 10—11. *Dr. P. Schmits*: Elternschulung. Der moderne Wuchergeist u. die Zeitaufgaben der katholischen Moralisten. *F. Silva-Tarouca*: Priester und Wirtschaftsnot. *M. Sailer*: Pastoralklugheit. *Dr. K. Metzger*: Wir Seelsorger, wie wir wirklich sind. Aus der Praxis. Die Predigt der Zeit, etc.

1935. Nr. 12. *Dr. M. Laros*: Aufschliessung der Katholizität. *Dr. A. Winkelhofer*: Das erste Priesterjahr. *V. Silva-Tarouca*: Zum Kapitel „Katholische Aktion auf dem Lande“. *Dr. P. Klug*: Die psychologische Seite der Kindersscheu. *Dr. K. Metzger*: Sailer-Worte für Seelsorger. Aus der Praxis. Die Predigt der Zeit, etc.

1935. Nr. 1. *Dr. M. Pfliegler*: Ecce homo! *Baudrexel*: Jugend und Kirche. *Dr. K. Metzger*: „Die uns im Glauben lieben“. *Dr. G. Slanski*: Pfarrer und Lehrer im Dorfe. Aus der Praxis. Die Predigt der Zeit, etc.

1935. Nr. 2. *Dr. J. Liener*: Der Weg in die Katakomben. *Dr. D. Zähringer*: Moderner Stil und kirchliche Kunst. *Kaplan Weber*: Mit der Kirche die Heilige Schrift lesen. Aus der Praxis. Liturgische Erneuerung. Exerziten-Bewegung. Die Predigt der Zeit, etc.

Slavische Rundschau. Prag I (562).

1935. Nr. 4. *F. Erlenbusch*: V. I. Vernadskijs Naturphilosophie. *M. Arnaudov*: Der Kanon der bulgarischen Literatur. *A. Novak*: Brünn und der Geist seiner Kultur, etc.

1935. Nr. 5. *T. Chodot*: Der Sovjetanteil an der Erschliessung der Arktis. *S. Kolbuszewski*: Die neue polnische Literatur und die Gestaltung des neuen Lebens. *K. Hoch*: Die tschechische Presse der Gegenwart. *G. Sykora*: Heimweh nach dem Kuč, etc.

1935. Nr. 6. *R. Jakobson*: Randbemerkungen zur Prosa des Dichters Pasternak. *S. M. Studencki*: Polnische Charakterologie. *Zdeněk Wirth*: Böhmisches Glas. Kulturchronik, etc.

The Catholic Historical Review. Washington.

1935. № 2. *E. Stein*: La Période Byzantine de la Papauté. *M. Page Andrews*: Separation of Church and State in Maryland. *F. A. Mullin*: The Palatinate of Durham. Miscellany, etc.

1935. № 3. *H. E. Bolton*: The Black Robes of New Spain. *J. Moss Ives*: The Catholic Contribution to Religious Liberty in Colonial America. *M. Watters*: Bolivar and the Church. Miscellany, etc.

Theologie und Glaube. Paderborn.

1934. H. 5. *Dr. L. Gauguch*: Die Staatslehre des Apostels Paulus nach Röm. 13. *Dr. A. Landgraf*: Das Wesen habitueller Sünde. *Dr. J. Brinktrine*: Zur Einteilung der Theologie und zur Gruppierung der einzelnen theol. Disziplinen. *P. B. Jansen*: Die Wiedergeburt der scholast. Philosophie in der Neuzeit. *Dr. P. Fink*: Eheassistentz und allgemeiner Irrtum. *Dr. Th. Brauer*: Die Macht des Ordnungsprinzips. Kleine Beiträge, etc.

1934. H. 6. *Dr. G. Siegmund*: Die Unruhe zu Gott. *Dr. O. Kuss*: Das heldische Jesusbild in der Gegenwart. *Dr. E. Eichmann*: Der Rekurs gegen das Amotionsdekret an den Heiligen Stuhl. *K. Mörsdorf*: Der neueste Stand der deutschen Bistumsbesetzung. *C. Köpp*: Zur Geschichte der Kirchenverfolgung in Mexiko. Kleine Beiträge, etc.

1935. H. 1. *Dr. A. Herte*: Die Begegnung des Germanentums mit dem Christentum. *Dr. O. Kuss*: Zum heldischen Jesusbild „des Neuen“ Testaments. *Dr. B. Bartmann*: Moderne Marienideale. *W. Moock*: Bittgebet und Sünde im göttlichen Weltplan. *Dr. J. Brögger*: Deutsche Heilige. *Dr. J. Mayer*: Kard. Cajetans Ehe-Unterricht. *Dr. J. Hadzega*: Die schismatische Propaganda in Karpathorussland, etc.

1935. H. 2. *Dr. A. Herte*: Die Begegnung des Germanentums mit dem Christentum. *Dr. J. Maria Reuss*: Die Religion in Alfred Rozenbergs „Mythus des 20. Jahrhunderts“. *Schumacher*: Katholizität oder Totalität. *Dr. J. Barlon*: Zum Problem des Naturrechts. *Dr. H. Kaupel*: Die Strafengel im Buche Henoch. *Dr. J. Nielsen*: Der Student von heute und die Aufgaben katholischer Studentenseelsorge. Kleine Beiträge, etc.

1935. H. 3. *Mock*: Die Wirkweise der Natur bei Thomas von Aquin. *Dr. G. Flade*: Das germanische Heidentum im Lichte der Trierischen Sendgerichtsordnung. *Dr. E. Eichmann*: Gottlosenbünde und das Kirchenrecht. *Dr. C. Juhász*: Laienapostel während der Türkenherrschaft. *F. Baumann*: Zur Vertiefung der Herz-Jesu-Verehrung. Kleine Beiträge, etc.

1935. H. 4. *Dr. A. Seitz*: Arteigene, urarische Religiosität. *Dr. E. Stake-meier*: Der Glaube des Sünders. *Dr. K. Jüssen*: Die Christologie des Theodoret von Cyrus nach seinem neueröffneten Isaiaskommentar. *Dr. F. Rintelen*: Das Verhängnis der protestantischen Theologie. *Dr. J. Heiler*: Die Vermittlung aller Gnaden durch Maria. Kleine Beiträge, etc.

1935. H. 5. *Dr. A. Seitz*: Frische u. christliche Religionsgestaltung. *Ph. Openheim*: Liturgie und Dogma. *W. Moock*: Bemerkungen zu K. Thieme, „Das Alte Wahre“. *G. Oesterle*: Die Straffälligkeit bei Mischehenschliessung. *Ph. Hofmeister*: Welcher Kirche gebührt die Führung der Fronleichnamsprozession in grösseren Städten? *Dr. P. Westhoff*: Das Landjahr. Kleine Beiträge, etc.

1935. H. 6. *W. Moock*: Die Wirkweise der Natur in der Vorstellung der Neuzeit. *Dr. H. Junker*: Amos und die „opferlose Mosezeit“. *Dr. O. Kuss*: Der Begriff des Gehorsams im Neuen Testament. *Dr. H. Stieglecker*: Die islamische Lehre von der Absicht. *Dr. E. Eichmann*: Nochmals die Doppeltrauung. *P. M. Bäuerle*: Das Heil der ohne Taufe verstorbenen Kinder. Kleine Beiträge. Praktische Seelsorgefragen. Erlasse und Entscheidungen, etc.

Theologische Quartalschrift. Rottenburg a. N.

1934. H. 3. *Höfer*: Das Lebenswerk W. Diltheys in theologischer Licht. *Muschard*: Die Förderung der kirchlichen Wissenschaft durch die Päpste Benedikt XV und Pius XI. *Schilling*: Das moralische Recht des deutschen Volkes auf Kolonien, *Schäffauer*: Nikolaus von Dinkelsbühl als Prediger. Besprechungen, etc.

1934. H. 4. *Höfer*: Das Lebenswerk W. Diltheys in theologischer Sicht. *Anwander*: Das Kreuz Christi und andere Kreuze. *Schäffauer*: Nikolaus von Dinkelsbühl als Prediger. Besprechungen, etc.

1935. H. 1—2. *Müller*: Aus Familienbriefen des Kardinals F. Ehrle. *Poschmann*: „Mysteriengegenwart“ im Licht des Thomas. *Nägele*: Des J. Crysostomus Homilien zu den Timotheusbriefen des hl. Ap. Paulus und die Zeit ihrer Abfassung. *Jedin*: Entstehung Tragweite des Trienter Dekrets über die Bilderverehrung. *Höfer*: Das Lebenswerk W. Diltheys in theologischer Sicht. *Muscard*: Die Förderung der kirchlichen Wissenschaft durch die Päpste Benedikt XV und Pius XI. Besprechungen, etc.

1935. H. 3—4. *Hofmann*: Die Rechtsmittel gegen Gesetzgebung im kanonischen Recht. *Balanos*: Zum Charakterbild des Kirchenhistorikers Eusebius. *Geiselmann*: Zur frühmittelalterlichen Lehre vom Sacrament der Eucharistie. *Jedin*: Entstehung u. Tragweite des Trienter Dekrets über die Bilderverehrung. *König*: Das Papstwerk Joseph de Maistres. *Bastgen*: Die ersten Bischofskandidaten der Oberrheinischen Kirchenprovinz in den Berichten an die Nuntien von Wien und München. Besprechungen, etc.

Theologisch-praktische Quartalschrift. Linz a. d. Donau.

1935. Nr. 2. *O. Cohausz*: Einige Randbemerkungen zum Vollkommenheitsstreben. *F. Steinmetzer*: Jungfrauensohn und Krippenkind. *F. Dander*: „Freie Gewissheit“ im religiösen Denken. *Dr. P. Ketter*: Die Frau in dem Dienste der kirchl. Gemeinde zur Zeit der Apostel. *Dr. P. Schmitz*: Familienseelsorge. *Dr. H. Stieglecker*: Die muhammedanische Pentateuchkritik zu Beginn des 2. Jahrtausends. *Ph. Schmidt*: Der moderne Aberglaube in seiner Verbreitung, seinen Wurzeln u. Folgen. *Dr. K. Fruhstorfer*: Die redende Schlange und unsere Stammeltern. *B. Danzer*: St. Christophorus in der Legende. *G. Oesterle*: Weitergabe von Messstipendien. *K. Sudbrack*: Das eucharistische Krankentriduum. Pastoralfälle. Mitteilungen, etc.

1935. Nr. 3. *O. Cohausz*: Einige Randbemerkungen zum Vollkommenheitsstreben. *K. Fruhstorfer*: Die griechische Bibelübersetzung der Siebrig. *H. Stieglecker*: Die muhammedanische Pentateuchkritik zu Beginn des 2. Jahrtausends. *F. Walter*: Bauer, Natur u. Religion. *Dr. Ketter*: Priester oder Freund in der Frauenseelsorge? *M. Leitenbauer*: Mission u. Seelsorge. *B. Mathis*: Die rechtlichen Beziehungen der Ursulien zum Dritten Orden des heil. Franziskus. *K. Sudbrack*: Das Krankenapostolat. *M. Kurz*: Meine lieben Skrupulanten. *S. Maschek*: Das Echo katholischer Radiopredigten. *J. Russwurm*: Ein Brief von † Dr. E. Poppe an einen jungen Kaplan. Pastoralfälle, etc.

1935. Nr. 4. *O. Cohausz*: „Viriliter agite et confortamini“ (1. Kor. 16, 13). *Dr. H. Stieglecker*: Die Schwierigkeiten der Islammission. *J. Müller*: Hat die Marianische Kongregation eine besondere Ascese? *Dr. P. Schmitz*: Die Mission des Arztes an Ehe und Familie. *B. Danzer*: Leonhard, „der himmlische Bantlöser“. *G. Oesterle*: Binatation und Stipendium. *Dr. Aufhauser*: Schutzpatrone gegen See- und Kriegsnot. Pastoralfälle. Mitteilungen, etc.

Tijdschrift voor Liturgie. Abdij Affligem, Hekelgem.

1935. Nr. 2. *J. Swinkels*: Goede Week-liturgie op Oost-Flores. *D. B. Schweigman*: Kunstnaaldwerk in dienst der Kerk. *Dom C. Coebergh*: Een merkwaardige Klooster-Ordo. Mededeelingen, etc.

1935. Nr. 3. *Zr. M. Jozefa*: Gods schepping tot Gods heerlijkheid. *Dr. W. Lampen*: Losse Aren IX. *P. Duyvestijn*: Kerkzangerstroost. *P. Andriessen*: Postbaptismale zalving. *Dom C. Coebergh*: Een merkwaardige Kloster — Ordo (Slot). De a. s. Ned. Liturg. Week te Hasselt. Mededeelingen, etc.

1935. Nr. 4. *E. Druwe*: De Opneming van Maria te hemel. *R. Ghesquiere*: Het Heilig Uur. *Dom A. v. Roy*: Mis en Communie. De toestand vóór en sinds Pius X. Mededeelingen, etc.

1935. Nr. 5. *A. Vander Heeren*: Ep. 23e Zondag na Pinksteren. *Dr. G. Philips*: Liturgie, gemeenschapsgevoel en gemeenschapsleven. *Dr. W. Lampen*: Losse Aren X. Mededeelingen, etc.

Wschód. Warszawa (Miodowa 7).

1935. Nr. 1—2. *W. Bączkowski*: Uwagi na czasie. *P. Szandruk*: Geneza umowy polsko-ukraińskiej z 1920 r. *E. Malaniuk*: O literaturze rosyjskiej w Z. S. S. R. *W. Pelc*: Zarys stosunków rosyjsko-japońskich, etc.

1935. Nr. 3. *J. Naumenko*: Ukraina Sowiecka. *M. Czokay-Ogły*: O Turkistanie Wschodnim. *W. Pelc*: Kryzys wewnętrzny Japonji, etc.

Zeitschrift für katholische Theologie. Innsbruck.

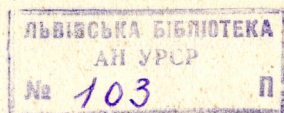
1935. H. 2. *J. Santeler*: Hat Aristoteles den Platonismus überwunden? *F. Lakner*: Die „Idee“ bei Anton Günther. *P. Browe*: Armsünderkommunion. Rezensionen, etc.

1935. Nr. 3. *H. Rahner*: Die Gottesgeburt. *P. Gächter*: Die Form der eucharistischen Rede Jesu, etc.

1935. H. 4. *J. Linder*: Das Aramäische im Buche Daniel. *J. Büller*: Das Mysterienthese der Laacher Schule im Zusammenhang scholastischer Theologie. *J. Santeler*: Ist die individuelle Wesenheit des Menschen unerkennbar? *C. A. Kneller*: Registrieren und Anheften päpstlicher Erlasse im 16./17. Jahrhundert. Rezensionen, etc.

Ziemia Czerwieńska. Lwów (Uniwersytet).

1935. Z. 1. *L. Finkel*: Karol Szajnocha. *A. Czołowski*: Zamek Trembowelski w 1551 r. *Ł. Charewiczowa*: Mieszczka lwowska XVI w. *Zofja Hanłowa*. *E. Barwiński*: Pierwsze podziały administracyjne Galicji, etc.

До цього числа „Богословія“ долучуємо почтові складанки, якими просимо вирівнати залеглу передплату та прислати біжучу.

АДМІНІСТРАЦІЯ.

Печатається за дозволом гр.-кат. Митрополичого Ординаріату у Львові. Редакцію веде о. Др. Йосиф Сліпий. — Redactionis curam gerens Dr. J. Slipuj. Друкарня „Біблос“. Львів, Японська 7. — Тел. 214-78.

В адміністрації „Богословії“ - In administratione „Bohoslovia“

(Львів, Коперника 36)

(Leopol, Copernik 36)

можно набути:

veneunt libri:

I. „Богословія“ том I—XIII („Bohoslovia“ vol. I—XIII)

II. Видання „Богословії“ (Editiones „Bohoslovia“)

1. Dr. Jos. Slipuj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus S. explicanda. P. IV + 29. 8°.
2. о. Др. Г. Костельник: Границі вселенної (Dr. G. Kostelnyk: De finibus universi). Ст. 61. 8°.
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitatis peccati. P. 54. 8°.
4. о. Др. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схолястика (Dr. Jos. Slipuj: De S. Thoma Aq. atque theol. et philosophia scholastica). Ст. 76. 8°.
5. Dr. Theod. T. Hалуščynskyj OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. P. 22. 8°.
6. Dr. Jos. Slipuj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet? P. 36. 8°.
7. о. Др. Сп. Кархут: Нове видання Службника (Dr. Sp. Karchut: Nova editio Liturgiconis slavici). Ст. 34. 8°.
8. о. Др. Гавриїл Костельник: Ordo logicus (Dr. Gabriel Kostelnyk: De ordine logico). Ст. 44. 8°.
9. P. Joseph Schrijvers CSSR: Le double Principe Moteur de la Vie Spirituelle. P. 40. 8°.
10. Dr. M. Schmaus: Kykeley, cuiusdam adhuc ignoti auctoris anglici ineunte saeculo XIV. florentis, Quaestio de cooperatione divina. P. 38. 8°.
- 11-12. Др. Ярослав Пастернак: Коротка археологія західноукраїнських земель (Dr. Jaroslav Pasternak: L'Archéologie des terres ouest-ukrainiennes à l'époque préhistorique, protohistorique et chrétienne). Ст. 94 + XVII таблиць. 8°.
13. Володимир Січинський: Вежа і дім Корнякта у Львові (V. Sičynskyj: La tour et la Maison De Corgnacte a Leopol). Ст. 20 + VI таблиць, 8°.

14. Dr. Leo Hlynka: De potestate episcoporum nec non praerogativis metropolitanae potestatis in bona Ecclesiae temporalia in Oriente novem primis saeculis. Ст. 74. 8°.
15. Др. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nicolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Ст. 53. 8°.
- 16—17. Др. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Історія філософії Греків і Римлян) (Dr. Nicolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Ст. 90. 8°.
18. Є. Ю. Пеленський: Бібліографія української бібліографії (E. J. Pefenskyj: Bibliographia ucrainicae bibliographiae). Ст. 198. 8°.
19. Др. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nicolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Ст. 112. 8°.
20. Dr. A. Landgraf: Petri Abaelardi expositionis in epistolam S. Pauli ad Romanos abbreviatio. P. 46. 8°.

III. Праці Богосл. Наук. Т-ва (Opera Theol. Societatis Ucrainorum)

(під проводом о. проф. Дра Йос. Сліпого — sub directione Prof. Dr. Jos. Slipuj).

- T. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич (S. Josaphat Kuncevyč) — матеріали і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст. 261. 8°.
- T. II. Dr. Jos. Slipuj: De principio spirationis in SS. Trinitate. P. VIII + 120. 8°.
- T. III. о. Др. Спирідон Кархут: Граматика української церковно-слов'янської мови (Grammatica linguae ecclesiastico-slavicae ucrainicae). Ст. XIX + 284. 8°.
- T. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. (Opera Ascetica S. Basilii Magni). — Пер. з грецького митроп. Андрей Шептицький. Ст. XIV + 490. 8°.
- T. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катедрі Св. Юра у Львові (L'architecture de la Cathedrale de St. Georges a Leopold). Ст. 97 + XXX. 8°.
- T. VII. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василянок (Conspectus historiae et operae paedagogicae Sororum Ordinis Sancti Basilii M.). Ст. 256. 8°.

о. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статути. Ст. 19. 16°.

Богословське Наукове Товариство у Львові в першому десятилітті свого існування (1923—1933). Ст. 92. 8°.

1935 0103
Лист 87 0,60

ИП-22,684
13-1-4

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА
у Львові.
III ~~1985~~/1935

Бібліотека
1935
30485